

T.C.

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**21. YÜZYILDA ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE ASKERİ
GÜCÜN ÖNEMİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER NEJAT DURUKAN

21131302010

İSTANBUL, MART 2024

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

21. YÜZYILDA ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE ASKERİ
GÜCÜN ÖNEMİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER NEJAT DURUKAN

21131302010

ORCID NO : 0000-0001-5083-4204

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ CUMHUR EKEN

JÜRİ ÜYELERİ
DR. ÖĞR. ÜYESİ PELİN YANTUR
DR. ÖĞR. ÜYESİ ASLIHAN IĞDIR AKARAS

İSTANBUL, MART 2024

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZ ONAY BELGESİ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı 21131302010 numaralı yüksek lisans öğrencisi Ömer Nejat Durukan' ın “**21. Yüzyılda Uluslararası İlişkilerde Askeri Gücün Önemi: Türkiye Örneği**” adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../ 2024 tarih ve 20.../..... sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: .../.../2024

Öğretim Üyesi Adı ve Soyadı		İmzası
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Cumhuri EKEN	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Pelin YANTUR	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan IĞDIR AKARAS	

T.C.
İSTANBUL YENİYÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
ETİK BEYAN

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

.... / / 20....

ÖMER NEJAT DURUKAN

ÖNSÖZ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanında bana yeni ufaklar açan, tüm T.C. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası Ana Bilim Dalı öğretim üyelerine teşekkür ederim.

21. Yüzyılda Uluslararası İlişkilerde Askeri Gücün Önemi: Türkiye Örneği isimli tez çalışmamda beni yüreklendiren, yönlendiren ve böylesini dünya ve Türkiye özelinde gündemde olan bir konuda, bana sunduğu yaklaşımlarla konuyu bir bütünlük içinde hazırlamama vesile olan Tez Danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Cumhur EKEN'e şükranlarımı sunarım.

Ayrıca gece geç saatler boyunca çalışmalarımnda hiçbir desteğini esirgemeyen, bana güvenen, güç veren, en az benim kadar yorulan sevgili eşim Zehra Gülten DURUKAN...İyi ki varsın.

İSTANBUL, 2024

ÖMER NEJAT DURUKAN

ÖZET

21. YÜZYILDA ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE ASKERİ GÜCÜN ÖNEMİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

ÖMER NEJAT DURUKAN

ORC-ID NO: 0000-0001-5083-4204

Thukydides'ten günümüze doğruluğunu kaybetmeden gelen ve realist paradigmanın başat argümanı; uluslararası ilişkilerin temelini kendi ulusal çıkarlarını maksimize etmeye çalışan devletlerin arasındaki güç mücadelesinin olduğudur. Bu mücadelenin oluşturduğu mekanizma da uluslararası düzenin sağlanmasında güç dengesini kendi lehine değiştirmeyi öngören sistem, askeri güce ve iş birliğine dayanmaktadır. Güç; tüm tarih boyunca ülkelerin politikalarını oluşturmada ve uluslararası ilişkilerinde en belirleyici unsur olmuştur.

Dünyada kaynakların sınırlılığı ve buna karşı gereksinim ve isteklerin sınırı olmadığı göz önüne alındığında, ülkeler arasındaki çatışmalar ve buna bağlı olarak da güç kullanımı daima söz konusu olacaktır. Bugün ülkelerin güvenliğinin ve uluslararası ilişkilerde söz sahibi olmalarının temel dayanağı askeri gücüdür. Ülkelerin askeri gücü ülkenin güvenliğini sağlamada ve çıkarlarını korumada diğer ülkeler üzerinde caydırıcılık sağlayacak en önemli unsurdur. Dolayısıyla ulusal güvenliği etkileyecek zorunlu haller durumunda; sınırlı veya topyekûn savaşa kadar, belirlenen hedefleri ele geçirme veya yok etmek gibi her türlü harekete girişebilecek bir askeri güce sahip olduğu ve buna başvurulmaktan çekinilmeyeceği inandırıcı bir biçimde ortaya konulmalıdır. Bu gücün kullanılması esnasında tüm ahlaki, insani değerlerin korunması ve uluslararası norm ve kanunların göz önünde bulundurulması en önemli hususlardandır. Ülkeler bu değer ve yaptırımlara bağlı kalarak kendi ulusal güvenliklerini korumada askeri güç başta olmak üzere bütün ulusal güçlerini devreye sokmaktan kaçınmamaktadır.

Son yıllarda Türkiye savunma sanayinde elde ettiği başarıları pratikte sahaya da yansıtarak bölgesel gücünü artırma ve sağlama alma yolunda önemli kazanımlar elde etmektedir. Türkiye'nin sahada kazandığı bu askeri başarılar uluslararası ilişkilerinde elini oldukça güçlü kılmaya başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Güç, Askeri Güç, Küresel Güç, Güvenlik, Savunma Sanayi, Strateji

ABSTRACT

THE IMPORTANCE OF MILITARY POWER IN INTERNATIONAL RELATIONS IN THE 21. CENTURY EXAMPLE OF TÜRKİYE

ÖMER NEJAT DURUKAN

ORCID ID:0000-0001-5083-4204

The main argument of the Realist paradigm, which comes from Thucydides to the present day without losing its accuracy, is that the basis of international relations is the power struggle between states trying to maximize their national interests. The mechanism created by this struggle is also based on the system, military power and cooperation, which envisages changing the balance of power in its favor in achieving international order. Power has been the most decisive element in shaping the policies of countries throughout history and in international relations.

Given the limitation of resources in the world and the lack of requirements and desires against it, there will always be conflicts between countries and, accordingly, the use of force. Today, the main basis for the security of countries and their voice in international relations is their military power. The military power of countries is the most important element that will provide deterrence to other countries in ensuring their country's security and protecting their interests. Therefore, in the case of mandatory situations that will affect national security; before limited or all-out war, it should be convincingly demonstrated that there is a military force capable of engaging in any action, such as capturing or destroying designated targets, and there will be no hesitation in resorting to it. During the use of this power, the protection of all moral and human values and the consideration of international norms and laws are among the most important issues. By adhering to these values and sanctions, countries don't hesitate to use all their national forces, especially military power, to protect their national security.

In recent years, Türkiye has made significant gains in the way of increasing and ensuring its regional power, reflecting its achievements in the defense industry in practice. These military achievements that Türkiye has gained in the field have started to make its hand very strong in international relations.

Keywords: Power, Military Power, Security, Global Power Defense Industry, Strategy

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ONAY.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ VE GÜVENLİK KAVRAMI....	5
1.1. Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Güç Çeşitleri.....	5
1.1.1. Sert Güç.....	6
1.1.2. Yumuşak Güç.....	7
1.1.3. Akıllı Güç.....	9
1.1.4. Söylemsel Güç.....	10
1.1.5. Sert Güç ile Yumuşak Güç Ayrımı.....	12
1.2. Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güç Kavramı.....	14
1.2.1. Realist ve Neo-Realist Teorilerde Güç.....	16
1.2.2. Liberal ve Neo-Liberal Teorilerde Güç.....	19
1.2.3. Konstrüktivist (İnşacı) Teoride Güç.....	20

1.3. Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güvenlik Kavramı.....	21
1.3.1. Realist ve Liberal Teorilerin Güvenliğe Bakışı.....	23
1.3.2. Yeni ve Geleneksel Güvenlik Anlayışı.....	24
1.3.2.1. Geleneksel Güvenlik Anlayışı.....	25
1.3.2.2. Yeni Güvenlik Anlayışı.....	26
1.4. Güç – Güvenlik İlişkisi ve Yeni Güvenlik Yaklaşımlar.....	27
2. ASKERİ GÜÇ VE KÜRESEL AKTÖRLERİN ASKERİ GÜÇ	
KAPASİTELERİ.....	31
2.1. Askeri Güç ve Askeri Gücün Dönüşümü.....	31
2.1.1. Milli Güç Unsurlarından Askeri Güç.....	31
2.1.2. Askeri Gücün Bileşenleri.....	36
2.1.2.1. Stratejik Kaynaklar Açısından Askeri Güç Bileşenleri....	37
2.1.2.2. Yeteneklerin Dönüşümü Açısından Askeri Güç	
Bileşenleri.....	40
2.1.3. Askeri Gücün Dönüşümü ve Teknolojik Dönüşümün	
İrdelenmesi.....	42
2.2. Küresel Aktörlerin Askeri Güç Kapasiteleri.....	49
2.2.1. ABD’nin Askeri Güç Kapasitesi ve Uygulamaları.....	50
2.2.2. RF’nun Askeri Güç Kapasitesi ve Uygulamaları.....	52
2.2.3. ÇHC’nin Askeri Güç Kapasitesi ve Uygulamaları.....	54
2.2.4. Hindistan’ın Askeri Güç Kapasitesi ve Uygulamaları.....	58
2.2.5. Türkiye’nin Askeri Güç Kapasitesi ve Uygulamaları.....	61
2.2.5.1. Türkiye İçin Askeri Gücün Önemi.....	61
2.2.5.2. Türk Milli Savunma Sanayinin Gelişimi.....	64
2.2.5.3. Türkiye’nin Gelişen Savunma Sanayisinin Askeri Gücüne	
Etkisi.....	70

3. TÜRKİYE’NİN 2000’LERDEKİ ASKERİ GÜÇ KULLANIMI.....	75
3.1. Türkiye Libya İlişkileri: Anlaşmalar ve Mavi Vatan.....	75
3.1.1. Arap Baharı Sonrası Libya ile Siyasi ve Askeri İlişkiler.....	75
3.1.1.1. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına Ait Mutabakat Muhtırası Anlaşması.....	76
3.1.1.2. Güvenlik ve Askeri İş birliği Mutabakat Muhtırası.....	81
3.1.2. Türkiye İçin Yeni Bir Kavram: Mavi Vatan.....	84
3.2. Türkiye’nin Sınır Ötesi Askeri Operasyonlar: Suriye.....	88
3.2.1. Fırat Kalkanı Askeri Operasyonu.....	90
3.2.2. Zeytin Dalı Askeri Operasyonu.....	92
3.2.3. Barış Pınarı Askeri Operasyonu.....	94
3.3. Türkiye’nin Sınır Ötesi Askeri Operasyonlar: Irak’ın Kuzeyi.....	96
3.4. II. Karabağ Savaşı ve Türkiye’nin Desteği.....	100
3.5. Rusya’nın Ukrayna’ya Saldırısında Türkiye’nin Arabulucu Rolü.....	105
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
KAYNAKÇA.....	111

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1.1. Güç Çeşitleri.....	6
Tablo 1.2. Yumuşak Güç, Kaynaklar, Uygulayıcılar, Alıcılar.....	9
Tablo 1.3. 21. Yüzyılda Güç ve Politika.....	11
Tablo 1.4. Sert ve Yumuşak Güç Davranış Spektrumları ve Kaynakları.....	13
Tablo 1.5. Realist ve Liberal Güvenlik Sistemi.....	23
Tablo 2.1. Teorisyenlere Göre Milli Güç Unsurları.....	32
Tablo 2.2. Dünya Küresel Güç Sıralaması.....	33
Tablo 2.3. Bir Devletin Askeri Gücünün Bileşenleri.....	37
Tablo 2.4. NATO Üyesi Ülkelerin Askeri Harcamaları.....	38
Tablo 2.5. Askeri Devrim ve Askeri İşlerde Devrim.....	44
Tablo 2.6. Savaşlarda PGM Kullanımları ve Yüzdeleri.....	47
Tablo 2.7. 2024 Yılı Dünya'nın İlk Dört Askeri Gücü.....	49
Tablo 2.8. 2000'li Yıllarda ABD'nin Askeri Güç Kullanımı.....	51
Tablo 2.9. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Stratejik Öncelikleri.....	55
Tablo 2.10. Bir Bakışta Çin Halk Kurtuluş Ordusu.....	57
Tablo 2.11. Hindistan'ın Askeri Tatbikatları.....	59
Tablo 2.12. 2013-17'den 2018-22'ye Türkiye Savunma İhracatındaki Değişim...	69
Tablo 3.1. Türkiye İle Libya Arasında İmzalanan Askeri Anlaşma Maddeleri.....	81
Tablo 3.2. Irak'ın Kuzeyine Yapılan Pençe Serisi Operasyonlar.....	98

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 2.1. Sivil ve Askeri İş Birliği ve Askeri Etkililik İş Modeli.....	40
Şekil 2.2. Thanh Hao Köprüsü PGM’le Vurulmadan Önce ve Sonra.....	46
Şekil 2.3. Uçak Nesilleri.....	48
Şekil 2.4. Türkiye’nin Bazı Savunma Sanayi Projeleri.....	66
Şekil 2.5. 2002-2022 Yılları Arası Türkiye Savunma Havacılıkİhracatı.....	68
Şekil 2.6. 2002-2022 Yılları Türkiye Savunma Projeleri Sayısındaki Değişim.....	70
Şekil 2.7. TSK Envanterine Giren Bazı Silahlara Ait Bilgilendirme Grafiği.....	72
Şekil 2.8. Türk Ordusunu Güçlendiren Bazı Savunma Sanayi Ürünleri.....	73
Şekil 3.1. Türkiye – Libya Deniz Yetki Alanlarını Belirten Harita.....	77
Şekil 3.2. Türkiye – Libya Arasındaki Anlaşma Metni BM Onayı.....	79
Şekil 3.3. GKRY ve Yunanistan’ın Akdeniz’i Paylaşım Planları.....	84
Şekil 3.4. Mavi Vatan.....	86
Şekil 3.5. Fırat Kalkanı Harekatı Sonrası Durum.....	92
Şekil 3.6. Zeytin Dalı Harekatı Sonrası Durum.....	93
Şekil 3.7. Barış Pınarı Harekatı Sonrası Durum.....	96
Şekil 3.8. Irak’ın Kuzeyine Yapılan Pençe Harekatları.....	99
Şekil 3.9. Pençe Harekatlarında İmha Edilen Mağara Krokisi.....	100
Şekil 3.10. Birinci Karabağ Savaşında Ermenistan’ın İşgal Ettiği Bölgeler.....	102
Şekil 3.11. İkinci Karabağ Savaşı Sonrası Durum.....	104

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi

BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

ÇUHK: Çin Ulusal Halk Kongresi

ÇHC: Çin Halk Cumhuriyeti

DEAŞ: Irak Şam İslam Devleti

GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

İHA: İnsansız Hava Aracı

KCK: / Koma Civaken Kurdistan / Kürdistan Topluluk Birliği

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MEB: Münhasır Ekonomik Bölge

MSB: Milli Savunma Bakanlığı

NATO: North Atlantic Treaty Organization / Kuzet Atlantik Anlaşması Teşkilatı

ÖSO: Özgür Suriye Ordusu

PGM: North Atlantic Treaty Organization / Hassa GÜdümlü Mühimmat Atlantic

PKK: / Partiya Karkeren Kurdistan / Kürdistan İşçi Partisi

PYD: Partiya Yekitiya Demokrat / Demokratik Birlik Partisi

RF: Rusya Federasyonu

SİHA: Silahlı İnsansız Hava Aracı

SSB: Savunma Sanayi Başkanlığı

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TCG: Türkiye Cumhuriyeti Gemisi

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

UMH: Ulusal Mutabakat Hükümeti

VAHS: Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi

YPG: Yekineyen Parastina Gel / Halk Savunma Birlikleri

GİRİŞ

Realist teorinin öncülerinde Thukydides, Peloponnesos Savaşları'nda bir Atina generali olarak görev yapmaktaydı. Ancak savunduğu şehri kaybedince sürgüne yollandı. Thukydides, sürgünündeysen savaşı gözlemledi ve savaşın sebepleri üzerine yeni fikirler üretti. O savaşın nedenini Atina ile Sparta arasındaki güç dengesinin değişmesi ve bu bağlamda ortaya çıkan güvenlik kaygısına bağlıyordu. Realizmin günümüzde de kullandığı silahlanma yarışı, ittifak, caydırma, güç dengesi, güvenlik, strateji yani askeri gücün önemi vb. birçok kavram Thukydides'in yüzlerce yıl önce gözlemleyerek ürettiği bu çalışmalarda da karşımıza çıkmaktadır.

Politika tanımları için güç kavramı başat olgulardan biridir. Uluslararası ilişkilerde de etkileşim için başvuru yollardan biri de siyaset ya da siyasetin alt kollarına dairdir. Bunun içindir ki, Thukydides'ten günümüze uluslararası ilişkiler tartışmalarında güç siyasi ilişkilerde ön plana çıkan unsurlardan biridir.

MÖ 4000 yıllarında Thukydides gücün önemini vurgularken; eşit baskı altında olmanın, hukukun gücü altında olmak ve dolayısıyla ortak bir kanun koyucu otoriteye tabi olmak diye belirtmiştir. Eyaletler üzerinde böyle bir otorite olmadığı için de Atinalılar, uluslararası anarşinin bu kanunsuz koşulunda, tek hakkın daha güçlü olanın daha zayıf olana hükmetme hakkı olduğunu ileri sürmüş, hakkı açıkça kudretle bir tutarak adalet mülahazalarına dış ilişkilerde yer vermemiştir (Thukydides, 2019, s. 275, 280). Tabii Thukydides'in burada kastettiği güç "Askeri Güç" tür.

Toplumların güç algısı, geçmişten günümüze gelişmelerine bağlı olarak yeni biçim ve nitelikler kazanmıştır. Gücün tüm tarih boyunca politikanın belirleyici bir unsuru olması onun her zaman sosyal bilimlere başta olmak üzere birçok bilim dalında araştırmacıların dikkat odağında yer almasını getirmiştir.

Tarih boyunca savaşlar incelendiğinde askeri açıdan zayıf olan devletlerin kendi üniter bütünlüğünü sağlamaları veya sınır dışı ulusal çıkarlarını ön plana çıkarmaları ve gelecek tehlikeleri bertaraf etmelerinin pek de mümkün olmadığı görülmektedir. Geçmişte olduğu gibi, bugün de askeri güç, bu coğrafyada ülkelerin varlığını sürdürmesi açısından en önemli hayati unsurlardan biri olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Çünkü özellikle Türkiye'nin de içinde olduğu bölgede toplumların barış ve iş birliği içinde yaşamasını sağlayacak ortak kültür ve yaşama sevincinin oluşmasına hiçbir zaman izin verilmiyor.

Askerî güç, bir ülkenin ulusal gücü için en önemli belirleyici unsurlarından biri olarak tanımlanabilir. Bu nedenle devletler birbirlerine karşı güçlü olmak istediklerinden askerî güçlerini sürekli geliştirme, büyütme ve en az diğer devletlerle eşit güce sahip olma çabası içinde olmuşlardır. Bu çabada devletlerin tehdit algılamaları ön plana çıkmaktadır. Devletlerin tehdidi algılamaları zaman içinde değişmiş ve değişen algıları ile birlikte askerî gücü geliştirme çabaları ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyal faktörlerden sürekli etkilenecek artma veya azalma eğilimine girmiştir. Özellikle teknolojik gelişmelerin askerî sistemler üzerinde önemli bir etki oluşturduğunu söyleyebiliriz. Sonuçta çatışma alanına daima farklı boyutlar eklenmekte ve alanın sürekli değişmesine ve büyümesine sebebiyet vermektedir.

21. yüzyılda da emperyal politikanın itici gücü, zenginleşme ve genişleme yoluyla bunalımları önlemek, böylece demokrasiyi zenginlikle yaşatmaktır. Emperyalizmin temeli, bunu sağlayan kavramlardır. Zenginleşme için genişleme, genişlemenin sağlanması için dünyayı denetlemek lazımdır. İşte bu denetlemenin sağlanmasındaki en önemli araçlardan birinin de “Askeri Güç” olduğu söylenebilir.

Dikkatli bir tarih okuması yapıldığına, askeri alanda yeterince güçlü olamayan ülkelerin, askeri güçlerini, ekonomik güçlerini, kültürel güçlerini hatta insan güçlerini; kendilerini askeri güç manasında tahakküm altına alan ülkelerin emrine teslim etmek zorunda kaldığına dair örneklerle karşılaşmaktayız.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında askeri teknolojiler bakımından bir gelişme gösteremeyen Türkiye Cumhuriyeti, 1947'de ABD ile yaptığı ile ikili anlaşmalar sonrası, bütün askeri konseptini ABD'nin isteğine göre yapılandırmış, çatışmalar yaşadığımız ülkelere karşı bile kendi planlarını uygulamaya koyamayan, kendi çıkarlarımızı doğrultusunda hareket edemeyen bir askeri yapımız oluşmuştur.

Bu çalışmada; bir olayı meydana getiren ayrıntıları tanımlamak ve görmek, bir olaya ilişkin olası açıklamaları geliştirmek ve bir olayı değerlendirmek amacıyla kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden betimleyici araştırma modeli kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan veriler, dokümantasyon incelemesi ve literatür taraması teknikleriyle elde edilmiştir. Veriler; kütüphanelerden, internet kaynaklı akademik veri tabanlarından, bilimsel yayın tarama sitelerinden, medya ve web sitelerinin arşivlerinden, resmi web sitelerinden ve basılı yayınlardan elde edilen birincil ve ikincil kaynaklardan istifade edilerek toplanmıştır. Metodik olarak çalışma şu şekilde aşamalandırılmıştır:

1. Araştırma probleminin ortaya konması, araştırma sorularının geliştirilmesi ve hipotezlerin ortaya konması
2. Dokümantasyon incelemesi ve literatür taraması teknikleriyle verilerin toplanması ve araştırma sorularıyla ilişkilendirilmesi
3. Verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması
4. Verilerin ortaya konan hipotezlerle örtüşecek şekilde çalışmanın rapor edilmesi.

Bu tez çalışmasında; Askeri güç kavramının ülkelerin dış politikalarını belirlemede başat unsur olma özelliğini sürdürüp sürdürmediği, son yıllarda Milli Savunma Sanayindeki gelişmelere paralel olarak Türkiye'nin artan Askeri Gücünün dış politikaya olumlu yönde bir katkı sağlayıp sağlamadığı, Türkiye'nin yakın çevresinde yaşanan gelişmelerdeki askeri rolü göz önüne alındığında bu rolün Türkiye'nin bölgesel bir güç olma yolunda önünü açan önemli bir etken olup olmadığı, savunma sanayisi güçlü devletlerin güç kullanma konusunda daha cesur davranıp davranmadığı gibi yardımcı hipotezlere ve 21. yüzyılda da ülkelerin uluslararası ilişkilerinde askeri gücün hala birincil unsur olup olmadığı ana hipotezine bir cevap aranacaktır.

Her ne kadar konu ile ilgili; Askeri Güç ve Dış Siyaset (Tarakçı, 2014) ve Askeri Güç ve Teknolojik Dönüşüm (Karakoç & Yılmaz, 2020) başlıklı makaleler yazılmışsa da son yıllarda Türkiye'nin gelişen savunma sanayi bağlamında artan askeri gücünün sahadaki yansımalarının, uluslararası boyutunun incelemesi bakımından bu çalışmanın literatüre bir katkı sağlayacağına inanılmaktadır

Çalışmada “Askeri Güç” ün önemi vurgulanarak; birinci bölümde kavramsal olarak güç ve gücün çeşitleri, uluslararası ilişkiler teorilerinin güç kavramına bakış

açısı ve güvenlik kavramına ve teorilerin güvenlik kavramına bakışına göz atılacak olup daha sonra ikinci bölümde, Küresel Güçlerin Askeri Güç kapasiteleri ve kullanımları, üçüncü bölümde, 2000’li yıllar sonrası gelişen milli savunma sanayi paralelinde Türkiye’nin artan askeri gücü ele alınacaktır. Dördüncü bölümde ise Türkiye’nin artan bu askeri gücünün sahadaki uygulamalarına ve uluslararası mecranın bakışına değinilecektir.

1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ VE GÜVENLİK KAVRAMI

1.1. Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı

Fiziksel olarak güç; mevcut kuvvetlerin kullanılması ile elde edilen verimlilikten davranışsal bir tanımlama olarak da güç; istenilen sonuçları elde etmek için başkalarının davranışlarını değiştirme yeteneğidir (Yılmaz, 2011). Devletler istedikleri bu sonuçlara, amaçlarına ulaşmak için gücü kullanırken bunu farklı yöntemler kullanarak gerçekleştirirler. Devreye sokulan bu yöntemler, “sert güç”, “yumuşak güç” ve “akıllı güç” olarak karşımıza çıkmaktadır. Sert güç; komut verme, zorlama, ikna, cezalandırma ve teşvik noktalarından oluşurken, birçok çalışmada daraltılarak havuç ve sopa benzetmesiyle kullanılmaktadır. Sert güçte ilk akla gelen bir ülkenin askeri kapasitesi olmakla beraber, ekonomik güçte diğer bir sert güç unsurudur. Ekonomik gücün en önemli uygulama alanını ambargo olarak belirtebiliriz. İsteddiği gündemi belirleme, cazibe oluşturma ve zorlamadan ikna etme becerisi için Yumuşak Güç; kamu diplomasisi araçlarını kullanır. Davranış spektrumundaki bu olgulara ulaşabilmek için sert güçte; baskı, yaptırımlar ve askeri güç bir araç olarak kullanılırken yumuşak güçte; siyasi değerler, kültür ve dış politikalar bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu güç kaynakları bazı zamanlarda cazibe oluşturma yöntemiyle tüm davranış yelpazesini etkisi altına alabilir. Askeri veya ekonomik açıdan çöküş içinde olan devletler, sert güç araçlarının etkisizliğinden dolayı gibi dünya konjonktürü üzerindeki cazibesini ve yeteneğini kaybedebilir (Torba, 2020).

Weber’e göre güç; toplumsal bir ilişkide karşı çıkılmasına rağmen bir aktörün kendi iradesini ortaya koyma ve iradesini yerine getirebilme olasılığıdır (Martin, 1971). Nye içinse güç; bir şeyleri yapabilme kapasitesi veya daha genel bir ifadeyle birisinin istediği sonuca ulaşabilmesi için sahip olduğu yetkinlikler bütünüdür (Nye, 2005). Baldwin güç unsurunu incelediği çalışmasında; kimin kime ne açıdan bağlı olduğunun yani gücün ilişkisel doğasının, gücün çok boyutlu doğasının, sahip olunan potansiyel ve gerçek güç karşılaştırmasının ve aktörlerin niyetlerinin, güç kaynaklarının ve karşılıklıklarının üzerinde durmuştur (Baldwin, 1980). Bernett ve Dual beraber yaptıkları bir çalışmada gücü dört farklı başlık altından irdelemişlerdir: İlk tip, bir aktörün diğeri üzerindeki doğrudan kontrolünün etkileşim ilişkileri olarak

ele alınan Zorunlu Güç; ikincisi, aktörlerin dağınık etkileşim ilişkileri aracılığıyla başkaları üzerinde dolaylı olarak uyguladıkları kontrol yani Kurumsal Güç; üçüncüsü, öznelere kapasitelerinin birbirleriyle doğrudan yapısal ilişki içinde oluşturulmasını irdeleyen Yapısal Güç; dördüncüsü ise anlam ve anlamlandırma sistemlerinde toplumsal olarak yaygın öznellik üretimi olarak adlandırılan Üretici Güç'tür (Barnett & Duvall, 2005)

Tablo 1.1. Güç Çeşitleri

GÜÇ ÇEŞİTLERİ			Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
AKILLI GÜÇ	SERT GÜÇ	Askeri Güç	Zorlama Caydırma Koruma	Tehdit Kuvvet	Zorlayıcı Diplomasi Savaş İttifak
		Ekonomik Güç	Teşvik Zorlama	Para Verme Yatırım	Yardım Rüşvet
	YUMUŞAK GÜÇ		Hayranlık Uyandırma Gündem Yaratma	Değerler Kültür Politikalar Kurumlar	Kamu Diplomasisi İki Taraflı ve Çok Taraflı Diplomasi
SÖYLEMSEL GÜÇ			Etki Yaratma	Normlar Fikirler Söylemler	İletişim Kurma Dünyayı Anlamlandırma

Kaynak: Nye, 2005

Tablo 1.1'de, Sert Güç (Askeri ve Ekonomik Güç), Yumuşak Güç ve konjonktüre göre her ikisinin aynı anda veya ayrı ayrı kullanılabilmesi mümkün olan Akıllı Güç ve Söylemsel Güç kavramlarının; Davranışlar, Temel Araçlar ve Hükümet Politikaları temel başlıkları altında farklılıkları ortaya koyulmuştur.

1.1.1. Sert Güç

Yakın zamana kadar bir ülkenin ulusal gücü denilince sadece askeri kapasite akla gelirdi. Bugün de bir ülkenin güvenliği için temel dayanak askeri güçtür. Silahlı kuvvetler varlığı ile barış döneminde ülkenin güvenliği ve daha geniş kapsamda ülkenin çıkarlarını korumak için diğer (rakip) ülkeler üzerinde caydırıcılık sağlar. Gerektiğinde sınırlı bir harekattan belirlenen hedefi ele geçirme veya yok etmek üzere rakip ülkeye boyun eğdirecek şekilde kullanılmaya hazır bir askeri gücün varlığını sağlamak bir ülkenin yönetiminin öncelikli görevlerindendir (Yılmaz, 2008, s. 47).

Bir devletin ulusal güvenliğinin tehlikeye düştüğü durumlarda askeri kuvvete başvurmak konusunda tereddüt etmeyeceği konusunda inandırıcı olduğunu belli etmesi çoğu zaman etkilidir. Tabii bu inandırıcılığın sağlanması için o ülkenin yeterli askeri güce, silah ve ekipmana ve bu gücü gerektiğinde devreye sokmaktan çekinmeyen siyasi bir iradeye sahip olması lazımdır. Bir ülkenin skeri gücünün barış ortamında da faal bir biçimde kullanılması; silahlı kuvvetlerle ülke diplomasisinin yakın bir iş birliği ile uyum içinde birlikte çalışmasına bağlıdır. Askeri gücün bir ülkenin dış politikasında, uluslararası ilişkilerinde etkin olabilmesi büyük bir ölçekte silahlı kuvvetlerinin yetkinliğine ve kabiliyetine bağlıdır. Uluslararası arenada, dünya politikasında etkin ve önemli bir aktör olmak isteyen ülkeler, daima güçlü bir orduya ve savunma sanayine sahip olmaya azami önem göstermişlerdir (Yılmaz, s. 48).

Sert güç; askeri ve ekonomik gibi iki temel ve somut uygulamaya dayanarak ötekini etkilemeye çalışarak sopa-havuç metaforuna dayanır. Bu bağlamda sert gücü oluşturan askeri ve ekonomik güç, tehdit veya ödül potasında yoğurularak çoğunlukla ötekinin tutumunu değiştirmeyi amaçlar (Yegin, 2015, s. 9). Nye, sert gücü, “Askeri ve ekonomik gücün çoğu zaman başkalarının fikirlerini ve pozisyonunu değiştirdiğini bilmekteyiz. Sert güç, istediği sonuçları almak için ikna (havuç) veya tehdide (sopa) dayanabilir” şekliyle tanımlar (Nye, 2005, s. 14).

Kaba güç olarak da bilinen sert güç, ülkelerin birbirlerine yaklaşımının sertliğinden kaynaklanmaktadır. Tehdit ve askeri güç kullanımı şeklinde görüldüğü gibi ekonomik baskı ve yaptırımlar şeklinde de görülebilir. Sert güç, genellikle diğer devletlerin iç politikalarını askeri tehdit yoluyla değiştirirken kullandığı araçlar tehdit ve kuvvet olmuştur (Gültekin, 2015, s. 19).

1.1.2. Yumuşak güç

Yumuşak güç; bir ülkenin kendi isteklerini ‘özendirme’ metodu yoluyla başka ülkelere kabul ettirmesi ve bunu kültürel ilişkiler, karşılıklı sıkı temas ve iş birliği, iletişim araçlarının kullanımı ile ekonomik yardımlar ve en önemlisi ‘**kamu diplomasisi**’ yoluyla yapmaya çalışmasıdır. Yumuşak güç; bir ülkenin sahip olduğu ve savunduğu demokrasi, insan hakları ve özgürlükler konusuna yaklaşımı, eşitlik ve

adalet gibi değerler, yüksek refah seviyesi, vatandaşlarına sağladığı üstün güvenlik ve gelecek imkanlarıdır (Arıboğan, 2001, s. 257-258).

Güç kavramının yeni bir boyutu olarak yumuşak güç teorisi ilk kez 1990 yılında ABD Eski Savunma Bakan Yardımcısı Joseph S. Nye tarafından *Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power* adlı eserinde kullanılmıştır. Nye bu teoriyi aynı yıl içerisindeki *Foreign Affairs* dergisinde de yayınlanan *Soft Power* başlıklı makalesinde de tekrarlamış ve geliştirmiştir (Ekşi, 2018, s. 55). Joseph S. Nye, ilk zamanlar yumuşak gücün, konstrüktivistlerin ileri sürdüğü gibi bir sosyal inşa olduğu boyutunu ihmal etmişken daha sonra 2011’ de yayınladığı *The Future of Power* adlı eserinde yumuşak gücün ontolojik statüsünün yapısal olarak sosyal inşaaya dayandığını belirtmiştir. Ayrıca Nye, iletişim çağında yumuşak gücün ülkelerin olumlu imaj ve prestijlerinin uluslararası politikada arzulanan bir değer olmasını cezbedici unsurun bir yönü olduğunu ekleyerek bir aktörün başkaları tarafından cezbedici hale gelmesi, örnek alınabilmesi için iyi huyluluk, yetkinlik-beceri ve karizma gibi cezbetmenin üç önemli özelliğine sahip olunması gerektiğini vurgulamıştır (Nye, 2011, s. 92). Bu anlamda Nye’a göre cezbedici güç olarak yumuşak güç; diğerlerini istediğin yönde yanına çekme, iş birliği anlamında hedeflerini diğerlerini de istemesini sağlama ve kısaca akıl ve gönülleri kazanmayı sağlamaktır.

Yumuşak güç, teorisyenlerce farklı şekillerde dile getirilmiştir. Mesela, (Vuving, 2009), askeri olmayan güçle eş anlamlı olan ve hem kültürel hem de ekonomik gücü ifade eden güç olarak belirtir yumuşak gücü. (Valdes & Ugalde, 2008), Yumuşak güç, farklı aktörlerin algılarına bağlı olduğu ve vermeye çalıştığımız mesajların diğer aktörler tarafından ne şekilde duyulacağının dinlenmesi ve anlanması olarak tanımlamıştır. Yine, (Lin & Hongtao, 2017), karşımızdaki aktörlerin sahip oldukları, yeteneklerine, kültürüne, ideolojisine ve sosyal sistemine rehberlik ederek etkileyebilecek güç olarak tanımlar yumuşak gücü. Sonuç olarak Nye’in tarifiyle, yumuşak gücün hedefi, geniş kitleleri etkileyerek kamuoyu oluşturmak ve tavır değişikliği sağlamak olarak özetlenebilir (Nye, s. 33)

Tablo 1.2. Yumuşak Güç Kaynakları, Uygulayıcılar, Alıcılar

Yumuşak Güç Kaynakları	Meşruiyet ve Güvenlik Hakemleri	Yumuşak Güç Alıcıları
Dış Politikalar	Hükümetler, Medya, Sivil Toplum Kuruluşları, Hükümetler arası Örgütler	Dış Hükümetler ve Halklar
İç Değerler ve Politikalar	Medya, Sivil Toplum Kuruluşlar, Hükümetler arası Örgütler	Dış Hükümetler ve Halklar
Yüksek Kültür	Hükümetler, Sivil Toplum Kuruluşları, Hükümetler arası Örgütler	Dış Hükümetler ve Halklar
Pop Kültür	Medya ve Piyasalar	Dış Kamuoyu

Kaynak: Nye, 2008, s. 107

Şekil 1.2’de Nye Yumuşak gücü, kaynakları yani meşruiyet ve güvenilirlik hakemleri ve alıcıları açısından incelemiştir.

1.1.3. Akıllı Güç

Sert diplomasi yumuşak unsurlarla desteklendiğinde veya başka bir ifadeyle yumuşak güç gerektiğinde sert adımlarla desteklenebildiğinde anlamlı bir hale gelmektedir. Yani tek başına yumuşak güç sonuç üretmiyor, tek başına da sert güç sürdürülemiyor.

Nye’in ABD başkanı Hillary Clinton’ın 2009 da ABD Senatosunda yaptığı konuşmadan aktardığına göre, “ABD, acil sorunları tek başına çözemez, ama geri kalan ülkeler de bunları ABD olmadan çözemez. Bu sebeple ‘akıllı güç’ diye tabir edilen gücü kullanmalı ve elimizdeki güç türlerinin tümünü devreye sokmalıyız” der (Işık, 2019, s. 15). Nye göre yumuşak gücün her uzlaşmazlığın çaresi olmadığını belirtmiştir. Örneğin ABD Afganistan’da her türlü yumuşak güç araçlarına başvurmasına rağmen, Taliban Hükümeti’ni El Kaide’yi desteklemekten vazgeçirememiş ve El Kaide’nin arkasındaki kamuoyu desteğini azaltamamıştır. Nihayetinde sorunun çözümü için askerî güç kullanımına başvurmuştur. Ayrıca Türkiye Libya’da askeri gücünü devreye soktuğu gibi Berlin Konferansında da varlığını korumaktadır. Bütün bu örneklerden anlaşılacağı üzere, akıllı güç sadece yumuşak güç ile sınırlı olmayıp, sert ve yumuşak güç yaklaşımlarının, koşulların ve durumların gerektirdiği şekilde etkin olarak bir potada eritilmesini öngörmektedir.

Nye, akıllı güç kavramını zorlama, dayatma ve ödetmeye dayalı sert güç ile cezbetme ve iknaya dayalı yumuşak gücün bir karışımı olarak belirtmektedir (Nye, 2011). Akıllı güç, siyasal gündemi halkın önceliklerini şekillendirecek biçimde belirlemeye dayanmaktadır. Yani “eğer bir şekilde sizin benim isteklerimi istemenizi sağlarsam artık sopa veya havuç kullanmama gerek kalmaz” demektir. Özetle, güçlü bir askeri yapının önemini göz ardı etmeden, bir ülkenin eylemlerine meşruiyet kazandırmak ve nüfuz alanını genişletmek için çeşitli ortaklıklar, ittifaklar ve benzeri oluşumlara yatırım yapmayı öngörmek olarak tanımlayabiliriz akıllı gücü.

Wilson, kavramsal olarak akıllı gücün sağlam bir çerçevede ele alınabilmesi için birkaç güçlü temel üzerine kurulması gerektiğini ileri sürmüştür. Bunlar:

Gücün kullanılacağı hedefin doğru bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Eğer güç, hedef nüfusların ve bölgelerin niteliklerini iyice belirleyip tespit etmezse yani bu niteliklerden habersizse kullanılan bu akıllı güç değildir.

Akıllı gücü uygulayanın kendini tanıması ve hedef ve kapasitesini anlayıp, ülkesinin veya toplumunun neleri isteyip istemediği ve hedeflerine ulaşmak için sahip olduğu iradeyi ve kapasitesini de net olarak bilmesi gerekmektedir.

Gücün kullanılacağı sahanın genişliği ve küresel bir bağlama sahip olması, uygulanan akıllı gücün başarı ve kazanımı açısından önemli bir etkindir. Dolayısıyla eylemin yürütüleceği alanı tüm yönleriyle tespit etmek lazımdır.

Akıllı gücün kullanılacağı tüm araçları iyice planlayıp bunların ne zaman tek tek ne zaman kombinasyon halinde faaliyete sokulacağının bilinmesi lazımdır (Wilson, 2008).

1.1.4. Söylemsel Güç

Uluslararası ilişkiler teorisinde diğer bir güç türü de söylemsel güçtür. Bu yaklaşıma göre, normlar, fikirler ve söylemler uluslararası aktörlerin davranışlarına etki ederek tercihleri üzerinde bir yol gösterici olabilmektedir. Bu etkiler diğer oyuncular üzerinde güç ilişkileri kurma adına bir rehber olabileceği gibi, diğer devletlerin tercih ve buna bağlı olarak eylemlerinde de bir etkileme unsuru olarak kullanılabilir. Söylemsel güç kavramını dillendiren bazı bilim insanlarına göre, söylemi dile getiren kişiler söylemden etkilenen kişilerden bağımsız

düşünülemeyeceği varsayılmaktadırlar. Özellikle Avrupa’da kendine bir alan bulan teorinin savunucularından en bilineni Michel Foucault’tur (Kadercan, 2014, s. 319). Bu teoriye göre hem söylemler hem de uluslararası teoriler bağımsız bir niteliğe sahip değildir. Bu faraziyeden yola çıkarak eleştirel kuramcılar, söylemin neden olduğu veya altında yatan güç ilişkilerini sorunsallaştırarak gücün farklı boyutlarını ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Ayrıca eleştirel yaklaşımçılar gücün modern manada anlamının, dilin kavranması ve incelenmesiyle mümkün olabileceğini belirtmişlerdir (Tanrısever, 2014, s. 68).

Tablo 1.3. 21. Yüzyılda Güç ve Politika

GÜÇ	POLİTİKA	STRATEJİ	AKTÖRLER	KAVRAMSAL
YUMUŞAK	* Diplomasi (Müzakere, Görüşme, Konferans) * Zorlayıcı Diplomasi * Kurumsal ve Kültürel İlişki ve Programlar * İyi Yönetişim * Ortak Demokrasi * Açık/Sivil Toplum	* Güvenlik Ortamını Şekillendirmek * Rejim Restorasyonu * Kontrol Altına Almak * Dinler Arası Diyalog * Misyonerlik * Yıkıcı Faaliyetler	* Hükümetler Arası Örgütler(BM,AB) * NGO’lar * Vakıflar& Dernekler * STÖ’leri&Lobiler * Medya *Think - Tank Merkezleri * Üniversiteler	* Modernizm * Realizm * Demokrasi Projeleri * Yeni Muhafazakarlık * Büyük OD Projesi * İnsan Hakları * Post Modernizm * Azınlıklar &Öteki
EKONOMİK	* Ekonomik Yardım Programları * Ekonomik Kısıtlamalar * Ekonomik Zorlamalar(Ambargo, Ticaret Yasağı vb.) * Finansal Tuzaklar * Ekonomik İstihbarat * Şeffaflık	* Dış Yardımlar * Serbest Pazar * Özelleştirme * Pazar Geliştirme * Dış Borç Tuzağı * Ekonomi Tetikçiliği * Borsa Tehdidi * Ekonomik Örtülü Operasyonlar	* ABD Merkez Bankası * ABD ECHO * Çok uluslu Şirketler * IMF, Dünya Bankası * Dünya Ticaret Örgütü * BM Kalkınma Fonu * Para Piyasaları * Uluslararası Finansörler * Yasadışı Örgütler	* Liberalizm * Serbest Piyasa * Kalkınma Projeleri * Küreselleşme * Post Modernizm * Entegrasyon * Karşılıklı Bağımlılık * Özelleştirme * İşleyen Merkez

GÜÇ	POLİTİKA	STRATEJİ	AKTÖRLER	KAVRAMSAL
SERT	* Topyekün Savaş * Sınırlı Savaş * Düşük Yoğunluklu Savaş * Gerilla Savaşı * Terörizm * Savaş Benzeri Harekat * Savaş Dışı Harekat (İnsani Yardım, Barış Koruma Oerasyonları vb.)	* Askeri İşbirliği * Kriz Yönetimi * Etnik Temizlik& Göçe Zorlama * İç Savaş * Ayaklanma * Çıkarma & Bastırma * İşgal&İmha * Barış Adına El Koyma * Ülke İnşası	* Silahlı Kuvvetler * Özel Kuvvetler * Paramiliter Unsurlar * Özel Askeri Şirketler * Milis Gücü * Gerilla Kuvvetleri * Terörist Örgütler * Yasa Dışı Örgütler * Gizli Servisler * Bozguncu Ajanlar	* Terörle Savaş * Kitle İmha Silahlarının Yayılmasını Önleme * Başarısız (Kırılğan) Devletler * Barış Koruma * Ulus-Yapıcılık * Önleyici Vuruş * Enerji Güvenliği * Sivil Kontrol
AKILLI	* Tanıtım ve İmaj * Dönüşüm * Fikirler Savaşı * Halk Hareketleri * İnternet Özgürlüğü * Marka Geliştirme * Siber Güvenlik	* Propaganda & Psikolojik Savaş * Dezenformasyon * Gündemi Belirlemek * Bilim * Diplomasisi * Değişim Programları	- Sosyal Medya * Barış Kolordusu * Vatandaş Kor * İliştirilmiş Gazete * Gerilla Gazeteciliği * Elit Tabaka * Etki Ajanları * Hackers.	- Kamu Diplomasisi * Sosyal Radar * Halkların Duyarlılık Analizi * Twitteroloji * Algılama Yöntemi * Yumuşak İstihbarat * Siber Savaş

Kaynak: Barry Buzan & Lene Hansen, 2009

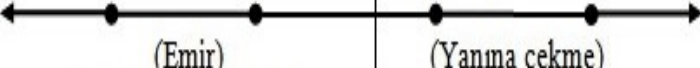
Tablo 1.3’de Barry Buzan ve Lene Hansen, Sert-ekonomik güç, yumuşak güç ve akıllı gücü, politikaların uygulanış biçimi, belirlenen stratejiler, muhatap aktörler kavramsal açıdan irdeleyerek, aralarındaki farklılıkları ortaya koymuşlardır.

1.1.5. Sert Güç ile Yumuşak Güç Ayrımı

Sert güç ve yumuşak güç birbirleriyle ilintili bir durumdur. Her ikisini bir birbirinden bağımsız düşünmek ve ayrı ayrı değerlendirmek olası değildir. Uygulanma öncelikleri şartlara göre değişkenlik gösterebilir. Sert gücün yumuşak gücün koruyucusu olduğu söylenebilmekle birlikte, herhangi bir durumda sadece sert gücün veya sadece yumuşak gücün yeterli olamayacağını belirtmek gerekir. Dolayısıyla sert güç unsurları daima en üst seviyede ve hazır, yumuşak güç unsurları her zaman sahada ve daima aktif, akıllı gücün oluşturan stratejiler ise güncelliğini sürekli korumak zorundadır (Yatağan, 2018). Nye’e göre, sert güç ve yumuşak güç,

aynı hedef ve amaçlara ulaşma becerisinin iki değişik yoludur (Nye, 2004, s. 1,10). Devletler, kendi iç dinamiklerine, uluslararası ilişkilerine, jeopolitik konum ve çevresel koşullara göre zaman faktörünü de göz önüne alarak bu iki alternatiften birini veya beraber kullanabilirler. Sert ve yumuşak gücün davranış spektrumları ve uygun kaynaklarına göre farklılıkları Tablo 1.4’de gösterilmiştir. Sert güç, davranış spektrumunun “Emir” ucunda bulunurken, yumuşak güç, “Yanına Çekme” ucunda yer almaktadır.

Tablo 1.4. Sert ve Yumuşak Güç Davranış Spektrumları ve Kaynakları

	Sert Güç	Yumuşak Güç
Davranış Spektrumu	Zorlama İkna etme (Emir) (Yanına çekme)	Gündem yaratma Cazibe (Emir) (Yanına çekme)
En Uygun Kaynaklar	Baskı Ödemeler Yaptırımlar Rüşvet	Kurumlar Kültür Değerler Politikalar

Kaynak: Nye, 2005

Sert gücün hedef kitlede oluşturmak istediği duygu korku iken, yumuşak güçte bu duygu hayranlık ve cazibe oluşturmaktır. İşte iki güç arasındaki en büyük fark budur. Yumuşak gücün sahada, sert güce göre daha çok gönüllü uygulayıcı, yorumcu ve alıcılara ihtiyacı vardır (Nye, 2005, s. 24). Verilecek mesajın hedef kitleye uygun olması lazım. Yani hedef kitlenin mesaja açık olması için, verilen mesajın yerel dinamiklere aykırı olmaması lazım ki kabul görsün. Yumuşak gücün rahatsız edici bir şekilde, değerlere ters gelecek uygulamalara sahip davranışlar içermesi, hedef kitlenin uzaklaşmasına sebep olur. Herhangi bir değer yargısını ve görüşü aşırı şekilde savunan bir kitleye, o görüş ve değer yargısının tam tersi bir mesajın açık bir şekilde iletilmesi, iletişim yollarının kapanmasına ve o verilmesi istenen mesaja karşı olumsuz yönde dikkat seviyesinin artmasını olanaklı kılması mümkün olacaktır. Dolayısıyla, mesajı verirken alıcıyı rahatsız etmesinden ve önyargılı yaklaşmasından kaçınmak gerekmektedir.

İki gücün arasındaki önemli diğer bir fark ise zaman konusudur. Sert güç ile kısa zamanda sonuç almak mümkünken yumuşak güçte kısa zamanda sonuç almak hemen hemen yok gibidir. Yumuşak güçte sonuca ulaşmak zamana bağlı olarak uzun vadede ortaya çıkabilecektir.

Sert gücün uygulanmasında ana araçlar askeri ve ekonomik kaynaklar iken yumuşak güç uygulamalarında daha çok sosyal ve moral değerleri kapsayan, kültür, sanat, mimari, sinema, müzik, eğitim sistemi, insan kalitesi ve sosyal sermaye, tarihi ve kültürel derinlik ve zenginlik, demokrasi, insan hakları ve özgürlükler, bilim ve teknoloji, inovasyon ve diplomatik beceriler gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır (Aydoğan, 2011, s. 7).

İki gücün, alıcılar açısından tehlike oluşturması kıyaslandığında, sert güçte tahmin edilebilirlik ve tedbir alınabilirlik daha fazla olduğu için yumuşak gücün daha fazla tehlikeli olduğunu söyleyebiliriz. Yumuşak güçte alıcı eğer dikkatsiz ve tedbirsizse savunmasız olma ihtimali daha yüksektir. Ayrıca nicelik ve nitelik bakımından sert gücün orantısını ayarlayabilme ihtimali varken yumuşak güçte bu yoktur. Mali açıdan iki gücü kıyasladığımızda, günümüzde savaşların maliyetinin baş döndürücü bir hal almasından ve ulusların ekonomisini ve kaynaklarını heba ettiğinden dolayı sert güç son çare olarak düşünülmekte ve yumuşak güç daha tercih edilir hale gelmektedir (Gray, 2011, s. 1,52).

1.2. Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güç Kavramı

Güç; uluslararası disiplinin analitik temel kavramlarında biri olmasına rağmen, literatürde ortak manada bir tanımı yapılabilmiş değildir. Teorisyenler konu ile ilgili çeşitli çalışmalar ortaya koymuşlardır.

Güç kavramı ile kaleme alınan en önemli çalışmalardan biri; 1957 yılında yayınlandığı *The Concept of Power* adlı makaleyle Robert Dahl'ın çalışmasıdır. Dahl'ın uluslararası ilişkiler disiplinindeki gücün kavramsallaştırılmasını etkileyen tanımına göre güç; A aktörünün B aktörü üzerinde güç sahibi olması ve bu şekilde A aktörünün yapamayacağını B aktörüne yaptırabilme kapasitesi ve yeteneğidir. (Dahl, 1957, s. 203). Bu anlamda B aktörünün davranışının sebebini A aktörüne bağlayarak A aktörünün B aktörü üzerinde güç sahibi olduğunu ve bu şekilde A'nın B üzerinde güç kullandığını ileri sürmüştür.

Genel anlamıyla güç; bir olayın sonucunun istenilen şekliyle sonuçlanması için neler yapılması gerekiyorsa o gerekenleri yaparak istenilen sonucu elde etmektir. Bir aktörün yapmaya yetkin olmadığı bir şeyi başka bir aktör kullanarak yapması veya bir aktörün yapmak istediği bir şeyi önlemek gücün kullanılmasına örnek olarak ele alınabilir. Yani güç kavramı sadece bir zorlama olarak düşünülmemeli diğer aktörlerin davranışlarını da ödül, ceza, negatif ve pozitif yaptırım uygulayarak istenilen şekle yönlendirebilme gücü olarak değerlendirilmelidir.

Devletlerin hedeflerine ulaşması bakımından gücün atfettiği önem çok büyüktür. Bazen amaç bazen araç olarak göz önüne alınsa da devletlerin etkilere maruz kalmadan varlığını sürdürebilmesi için güvenlik faktörü dolayısıyla güç göz ardı edilmemesi gereken en önemli faktörlerdendir. Güç; küresel veya bölgesel bir üstünlük ele geçirebilme açısından bir araç, başka aktörlerin bakış açısından konumunu iyileştirmek, sağlamlaştırmak içinde bir araç olarak ele alınabilir (Viotti & Kauppi, 2014, s. 185-186). Güvenliğin başat faktörü olarak, varlığını sürdürme, kendi sınırları içinde dış faktörlerin etkisi altında kalmadan kendi eylem kararını kendisi alabilme, yine dış aktörlerin eylem ve kararlarını etkileyebilme, prestijli görünebilme ve gerektiğinde kendi ulusal güvenliği için “sınırlarını kendi sınırlarından uzakta kurabilme”, kendi sınırları dışında da nüfuzunu kabul ettirebilmek; bir devletin ana hedefleri için güvenliğe ve güce bağlı amaçları olarak belirtilebilir (Danziger, 2005, s. 277-278).

Uluslararası ilişkiler teorileri açısından güç kavramı birbiriyle çok yakından alakalı üç farklı boyutta incelenir. Bu üç boyut gücün davranışsal, materyal ve söylemsel boyutlarıdır. Liberal kuramlar genellikle gücün davranışsal boyutuyla yani aktörlerin, birbirlerinin davranışlarını tehdit, cezalandırma ve ödüllendirme gibi güç kanallarını kullanarak değiştirmesiyle ilgilenirler. Realistler, gücü daha çok demografik, ekonomik ve askeri kaynaklar gibi materyal güç bileşenleri üzerinde değerlendirirler. İnşacı teorisyenler ise gücün fikirler, normlar ve söylemler üzerinden tanımlanması gerektiğini düşünerek gücün yumuşak boyutu üzerine eğilirler (Kadercan, 2017, s. 324). Bu bölümde Uluslararası İlişkiler Teorilerinden Realizm, Liberalizm ve İnşacı teorinin güç kavramına bakışları incelenecektir.

1.2.1. Realist ve Neo-Realist Teorilerde Güç Anlayışı

Uluslararası İlişkilerde güç kavramı en çok realizm ile ilintilidir hatta başka bir ifadeyle realizmin bir güç kuramı olduğu bile söylenebilir. Güç; realistler için uluslararası ilişkilerin olmazsa olmazı ve merkezindedir. Realistler, uluslararası politikayı analiz etmede, devletleri güçlerine göre sınıflandırmada ve devletlerin davranışlarını anlamlandırmada analitik bir araç olarak güç ve çıkar kavramlarını kullanmışlardır (Morgenthau, 2006, s. 5).

Realist paradigma içerisinde farklı güç kavramsallaştırmaları, realizm kuramının kendi içindeki farklılaşmasıyla da yakından ilişkilidir. Klasik realizmin öncüleri olan Thucydides ve Machiavelli'de ontolojik olarak güç politikası insan doğasının bir sonucudur ve uluslararası politika bir güç politikasıdır (Schmidt, 2005). Aynı görüşü benimseyen H. Carr da politikayı güce dayandırarak üç farklı güç çeşidi ortaya koyar. Carr'a göre; askeri, ekonomik ve kültürel/ideolojik olmak üzere üç farklı güç unsuru vardır. Morgenthau'ya göre de ontolojik açıda devletlerde insanlar gibi güç arayışında olduklarından uluslararası politikada güç kaçınılmazdır.

Neo-Realizm, klasik realizmin güç arayış nedenini insan doğasına bağlayan ontolojisinden uzaklaşmış ve güç mücadelesinin nedenini anarşik ortama dayandırarak klasik realistlerden ayrılmışlardır. İlk yapısal realist olarak tanımlanan Thomas Hobbes'un yüksek bir gücün yokluğunun insanları ebedi bir güce ittiği (Schmidt, s. 49) yaklaşımından esinlenen Kenneth Waltz, uluslararası sistemde ontolojik olarak varoluşsal bir güvensizlik ortamına neden olan anarşinin devletlerarası güç mücadelesinin sebebi olduğunu ortaya koymuştur.

Seten'in aktardığına göre; Realizmin güç politikasına yaptığı vurgu aşağıdaki temel varsayımlar üzerinde şekillenmiştir. Ve devletler, uluslararası ilişkilerinde bu değerlendirmeleri göz önüne almak zorundadır.

İnsan doğası, klasik politik realizm için bir başlangıç noktasıdır. Realistler insanları kişisel çıkarlarının ahlaki ilkelerin üstesinden geldiği ölçüde doğası gereği egoist ve çıkarıcı görürler. Politika, insanın faaliyetlerinin güç ve zorlamaya uğraması sonucu şekillendirilmiş bir alanıdır. Devletler, en başat ana küresel aktörlerdir. Ve uluslararası ilişkilerde devleti güçlü bir iktidarın yönetmesi gerektiğini göz ardı etmek ütöpik bir davranıştır. Devletler, güvenliklerini her şeyden daha öncelikli

kılan, bencilce, çıkarların birincil faktör olduğu ve hayatta kalmalarının birincil faktör olduğu konulara öncelik verir. Güvenliği sağlamak için devletler, potansiyel saldırganları caydırmak amacıyla güçlerini arttırmaya ve güç dengelemeye çalışmaya girişirler.

Devletler uluslararası ilişkilerde anarşik hareket ettikleri için kendi başlarının çaresine bakmak zorundadırlar. Realist ve Neo-Realistler, hükümet yokluğunu ve zayıflığını tam anlamıyla bir anarşi, anarşiyi ise uluslararası siyasi sonuçların birincil belirleyicisi olarak görürler. Her devlet kendi hayatıyetinden sorumludur ve kendi çıkarlarını tanımlama ve iktidar peşinde koşma özgürlüğüne sahiptir. Böylece anarşi, iktidarın devletler arası ilişkileri şekillendirmede baskın bir role sahip olma durumuna gelir.

Küresel düzen, devletler arasındaki güç dağılımına göre şekillenmiştir. Hegemonik güçler dünya üzerinde güçleri ölçüsünde olayların akışına müdahale etmiş ve dünya düzenini kendi çıkarları, kazanımları doğrultusunda şekillendirmişlerdir. Güç dengesinde, öncelikli olarak savaştan kaçınmak ve istikrarı güvence altına almak temel araçtır. Zaten güç dengesini herhangi bir devletin diğer aktörlere hükmedecek ve etkisi altına alacak kadar askeri kapasitesini arttırmak ve silahlanmak olarak değerlendirebiliriz. Yani denge; eşitlik halinde güçlü aktörün çıkarlarına evrilen bir sistem olarak tanımlanır.

Dış politika ve uluslararası ilişkilerde etik kaygılara yer yoktur ve olmamalıdır da. Realistler uluslararası siyasette ahlakını konumu konusuna şüpheyle yaklaşırlar. Bu realistleri uluslararası ilişkilerde ahlaka yer olmadığını veya ahlakın talepleri ile başarılı siyasi eylemin gereklilikleri arasında bir gerilim olduğunu belirtirler. Ve devletlerin geleneksel ahlaktan farklı kendi ahlaki değerlere sahip olduğunu iddia ederler. Eğer ahlak kullanılacaksa yalnızca araçsal olarak devletin davranışlarını meşrulaştırmak için kullanılmalıdır (Seten, 2020).

Varlık, Strateji, Harp ve Askeri Harekat Üzerine Dünya Klasikleri Ön İzleme Dizini adlı makalesinde neo-realist kurama yöneltlen eleştirileri şu şekilde özetlemiştir (Varlık, 2012, s. 468-470).

a- Klasik realizmin göz ardı ettiği uluslararası hukukun önemini bir adım daha ileri götürerek, güçlünün uygulamalarına meşru bir zemin yaratma çabalarını,

güçlüye göre hukuk yaratma tezine evrilmesi, yine klasik realizmin güç merkezli yaklaşımına analizlerde daha çok atıfta bulunması, olayların merkez güç ve onun etrafında şekillendirdiği eleştirilmektedir.

b- Özellikle güvenlik ve askeri konuları önceleyerek “Yüksek Politika”, kültür, çevre, ekonomi gibi konulara ikincil olarak yaklaşarak “Alçak Politika” olarak görmesi ve küçümsemesi. Realistlerce her şeyden önemli olan devletlerin güvenliğidir. Bunun için askeri güç konuları uluslararası ilişkilerde en öncelenmesi gereken konuların başında gelmektedir.

c- Devleti, rasyonel stratejik davranışlar sergilemesi gereken tek boyutlu (homojen) bir yapı olarak değerlendirmesi ve böylece devlet içindeki değişik gruplar arasındaki pazarlık ve rekabeti yani heterojenliği görmezlikten gelmesi bununla beraber; İç politika-dış politika ve siyaset-ekonomi ayrımı yaparak bunlar arasındaki etkileşimi değerlendirememesi / yok sayması eleştirilen başka konulardır.

d- Dış politikaya ait kararların her zaman konusunun ehli uzman, stratejist ve bürokratlarca ulusal çıkarlar doğrultusunda rasyonel bir biçimde ele alındığını varsayması. Dış politikada görev alan personelin dünyanın ve insanlığın geleceğini ilgilendiren bir konuda objektiflikten uzak bencilce bir kararla tehlike arz edecek bir durumda bile kendi uluslarını düşünmesi ve aslında almaktan kaçındıkları tedbir ve kararların bir gün kendi başlarına da bela olabileceği düşüncesinden uzak davranışlar bazı durumlarda gerçekten eleştiriyi hak etmektedir.

e- Uluslararası sistemin rolünü abarttığı için, devletlerin davranışların yeterince gözlemleyememesi ve buna bağlı olarak açıklayamaması (Wendt, 1992) ve sistemin başat güçler tarafından domine edildiği gerçeğini göz ardı etmesi.

f- Uluslararası sistemdeki devlet dışı aktörlerin varlığını algılamakla beraber, bu aktörlerin önemini yeterince anlayamaması. Çevre, açlık, mülteci sorunu gibi insanlığı etkileyecek konularda çalışan aktörlere yeteri kadar önem verilmemekte bu kuruluşların çabaları devletin çıkarlarına dokunduğu zaman beyhude olarak değerlendirilmektedir.

g- Ekonomik gücü doğrudan bir askeri güç vasıtası olarak bir güç unsuru olarak kullanmasına rağmen, ekonominin gerektiğinde bir barış ve istikrar ortamı yaratması konusuna yeterli açılımlar getirmemiş olması.

h- Soğuk Savaş sonrası oluşan “ yeni dünya düzenini” oluşturma sürecini ve Usame Bin Ladin’e bağlı teröristler tarafından Washington’da gerçekleştirilen 11 Eylül terör saldırısı sonrası gelişmeleri doğru tahlil edememesi ve ABD dış politikasında tek yanlı bir tutumun oluşmasına çanak tutması gibi (Aydın, 2004, s. 37) bütün bu açıklamalar realist politikanın güç kavramına bakış açısına eleştiril bir yaklaşım sağlamıştır.

1.2.2. Liberal ve Neo-Liberal Teorilerde Güç Anlayışı

Liberalizm, 18. ve 19. yüzyılda hem siyasi hem de ekonomik alanda etkili olmuş bir ideolojidir. Liberal düşüncenin oluşumunu etkileyen isimler şunlardır: Immanuel Kant ve Adam Smith. Liberalizmin bir Uluslararası İlişkiler kuramı olmasında başat rol üstlenmişlerdir. Kant Uluslararası İlişkilerdeki liberal düşüncenin boyutunu siyasal, Smith ise iktisadi açıdan geliştirmişlerdir (Yanık, 2015, s. 34,55).

Liberalizm ve Neo-Liberalizmin temel teması, uluslararası politikanın sadece devletlerden ibaret olmadığı, devletle beraber uluslararası örgütler, çokuluslu şirketler sivil toplum kuruluşları ve kendi seçimlerini yapma konusunda özgür olmaları gereken bireylerdir. Bu nedenle, insanların ve devletlerin eylemleri mutlaka bir anarşik sistem tarafından dikte edilmek zorunda değildir, ancak herkesin güvenliğini sağlamak için birbirlerinin çıkarlarına bakarak iş birliği yapabilirler.

Liberalizm Birinci Dünya Savaşı sonrası barışı korumaya yönelik bir uluslararası teori olarak kabul görmeye başlamıştır. Liberalizmin öncelikle olaylara insancıl bir perspektifte yaklaşması, kuramın yol göstericisi olmuş ve güç kullanımının öncelikli olmasından ziyade uluslararası iş birliği ve çatışmayı önleme bu kuramın başat argümanı olmuştur. Bireyi önceleyen klasik liberal teori, uluslararası ilişkileri çoğulcu ve çok yönlü bir yaklaşım olarak değerlendirmektedir.

Neo-liberalist yaklaşım, klasik yaklaşımın ana argümanlarını kabul etmekle birlikte farklı olarak, devletlerin “karmaşık karşılıklı bağımlılıklarından” dolayı, diğer devletlerin de çıkarlarını korumak ve gözetmek durumunda kalacakları bir varsayım ile çoğulcu (plüralist) bir anlayışı benimsemiştir. Neo-liberalizmin klasik yaklaşımdan farkı direk başat bir devlete değil, uluslararası rejimler örgüsü olan uluslararası bir sisteme dayanmasıdır (Bozdağlıoğlu & Özen, 2004, s. 76). Neo-

realist kuram, uluslararası ilişkileri bir tarafın kesinlikle kaybedeceği” sıfır toplamı” ilişkiler yumağı olarak görmez.

Neo-liberalist yaklaşım güç kavramına; realizmdeki doğrudan güç unsurlarıyla beslenen geleneksel güç anlayışından farklı olarak, ortak değerlerle beraber ortak menfaatler oluşturmak, çoğulcu ve çok kutuplu bir güç yaklaşımı oluşturan politikalar ortaya koyarak ve bir cazibe oluşturmak suretiyle yeni bir boyut kazandırmıştır.

Varlık, neo liberalist kuramın güç kavramına olan eleştirel yaklaşımlarını, devlet, ekonomik ve askeri güç ilişkisi, savaş-barış, uygulama yöntemleri açısından şu şekilde özetlemiştir:

Devletin başat aktör olmasını ve önemini reddetmesi. Neo liberallerin, neo realistlerin tersine ve yine aynı şekilde eleştiriye açık olan bakış açılarından en önemlilerinden biri de devletin yerine diğer aktörleri öncelemesi ve başat güçlerin devlet dışı aktörler üzerindeki kontrolünü yok sayması ve devlet dışı aktörleri rolünü abartmasıdır. Ekonomik gücün önemini yitiren askeri gücün yerine aldığı savının doğruluğunun tartışmaya açık olması. Küreselleşmeyle birlikte refah artışının daha belirgin hale geldiği savının zengini daha zengin fakiri daha fakir kılan küresel kapitalizm düşüncesiyle çelişmesi. Neo-liberaller uluslararası ilişkilerin başına ekonomik ilişkileri koymuş ve bunun da tek başına doğru bir sonuç vermediği eleştirilmiştir. Savaşların ortadan kalkacağı, barış ve istikrarın sağlanacağı “karşılıklı ekonomik bağımlılık” savının abartılı olması ve yanlışlıklar içermesi. Hala bölgesel ve yer yer küresel boyuta ulaşan savaşların varlığı bu tezin de geçerliliğini akamete uğratmakta ve eleştirilmesine sebep olmaktadır. Ve nihayetinde kuramın uygulamada neo-realist uygulamalardan yöntem bakımından farklılıklar içermesine karşın elde edilen sonuçlarda köklü bir farklılık görülmemesi, Neo Realistlerin gücü tanımlamadaki eleştirilen en önemli konularındandır (Varlık, 2012, s.473)

1.2.3. Konstrüktivist (İnşacı) Teoride Güç Anlayışı

İnsanların kimlikleri, fikirleri ve çıkarları konstrüktivistlere göre en önemli güç kaynağıdır. Güç; temelde fikirsel, sosyal, normatif, kültürel ve söylemsel açıdan kavramsallaşmaktadır. Konstrüktivistler güç kavramına fikirleri de dahil ederek, gücün fikirler tarafından inşa edildiği ve fikirlerin bir güç kaynağı olduğu şeklinde

fikirselsel güç kavramsallaştırması yapmışlardır (Ekşi, 2018, s. 53). Peter van Ham *Social Power in International Politics* adlı eserinde konstrüktivist açıdan sosyal güç kavramını yumuşak güç kavramı ile eş anlamlı olarak ve onun uygulanması bakımından kamu diplomasisi olarak değerlendirmiştir (Ham P van, 2010).

Konstrüktivizmde, Hebermas'ın iletişimsel eylem kuramından esinlenerek kavramsal hale getirilen söylemsel güç anlayışıyla birlikte, Foucault' un bilgi-güç bağlantısından esinlenerek hem materyal hem de materyal olmayan fikir, bilgi, kültür, ideoloji, dil gibi güç biçimlerini içeren güç anlayışları mevcuttur (Hopf, 1998, s. 177). Yani konstrüktivizmde güç olgusu, norm, fikir, kimlik, kültür, ideoloji ve sosyal inşa ve öznelar arası etkileşim olarak kavramsallaştırılıp yorumlanmıştır. Nye'ın yumuşak güç kavramsallaştırması da çekicilik ve iktidarın sosyal olarak inşa edilmesi (Hyden, 2012, s. 36) bağlamında konstrüktivist güç kavramsallaştırmasıyla örtüşmektedir.

Realist kuramın etkin olduğı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Karl Deutsch duruma sosyolojik bir bakış açısıyla yaklaşmış ve gelişen iletişim ve ulaşım olanaklarının aktörler arasındaki etkileşim süreçlerine olan etkisini incelemiş ve bunun sonucunda “kolektif kimlik” ve “çoğulcu güvenlik toplumları” kavramlarını öne sürmüştür (Adler, 2002, s. 9). Konstrüktivist A Wendt' in Deutsch' tan farklı bir teorik yapı öne sürmesiyle birlikte, kolektif bir kimlik oluşturma sürecinde güvenlik ikilemlerinin aşılabileceğı bir uluslararası kültürel yapılar olabileceğini ortaya koymuştur. Konstrüktivist güvenlik yaklaşımlarında da benzer olarak güvenlik toplumlarının sosyal inşası önemli bir çalışma alanı meydana getirmiştir (Adler E & Bennett M, 1988). Belirli normları paylaşabilen ve ortak bir dil ve kimlik geliştiren devletler sorunlara askeri güç kullanmaksızın bir çözüm bulabilmekte ve beraberce oluşturdukları ortak güvenlik politikaları izlemektedir.

1.3. Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı

Güvenlik kavramının konuyla alakalı akademisyenler tarafından ortak olarak kabul edilmiş bir tanımı yoktur. Uluslar sahip oldukları coğrafi, kültürel, ekonomik ve sosyolojik değerlerine göre jeostratejik ve jeopolitik tanımlarını farklı şekilde tanımlayabilmektedir. Karabulut bu değişkenliği iki temel sebeple açıklamaktadır. Birincisi güvenlik kavramının tarihsel süreçte değişik anlamlar içerecek şekilde bir

değişkenlik göstermektedir. Yani güvenlik süreç içinde sabit değil değişken bir seyir izlemektedir. İkinci neden ise kavramı tanımlayan teorisyenlerin konuya olan ideolojik veya teorik bakış açıları, ülkelerin sahip oldukları konumlardan kaynaklı güvenlik algılarının farklılığı ve kişisel görüş farklılıkları güvenlik tanımının değişikliğine sebep olmaktadır (Karabulut, 2015, s. 7-8). Yılmaz ise güvenlik anlayışının, bireylerin sahip oldukları siyasi ve felsefi dünya görüşlerinden teşkil ettiğini belirtmektedir (Yılmaz, 2017, s. 6). Bu bağlamda tehdit ve risklerin sürekli olarak değişkenlik arz etmesi, güvenlik anlayışının tanımlanmasının boyutlarını derinleştirmektedir.

Güvenlik kavramıyla alakalı olarak bazı önemli bilim insanlarının düşüncelerine bir göz atacak olursak; uluslararası ilişkiler disiplinde güvenliği ilk kavramsallaştıranın Arnold Wolfers olduğunu söyleyebiliriz. Wolfers güvenliği, “objektif manada mevcut değerlere bir saldırı tehdidin olmaması, subjektif olarak da sahip olduğumuz değerlere bir saldırı korkusuna sahip olmamamızdır” (Buzan, 1991, s. 17, Akt. Karabulut, 2015, s. 8). Yani Wolfers burada güvenliği değerler ve korku üzerinden tanımlamıştır.

Richard Ulman güvenliği; Kişilerin, hükümet dışı oluşumların, toplumsal grupların veya devletlerin sahip oldukları değerlere veya yaşam standartlarına bir tehdit olgusu veya saldırının olmadığı durumdur diye tanımlamaktadır (Levy, 2005, s. 40, Akt. Karabulut, 2015, s. 8-9). Ulman’ın tanımlamasından da anlaşılacağı üzere güvenlik; bireyin dışarıdan gelebilecek tehlike ve saldırıya karşı yaşamını devam ettirebilme kabiliyetidir.

Caşın, güvenliği bir devletin bekası ve egemenliği bağlamında ele almıştır. Ona göre güvenlik; Bir devletin ulusal menfaatlerine ve sahip olduğu hakimiyet alanına bir diğer devletin müdahalesi durumunda karşı karşıya kalmış olduğu tehdit ve tehlikeye karşı almış olduğu gerekli engelleyici ve caydırıcı önlemler bütünüdür (Caşın, 1993, s. 15). Caşın burada tehlike ve risklerin öngörülmesini ve tüm tedbirlerin alınmasını ve buna bağlı olarak tüm savunma mekanizmalarının oluşturulmasının elzemliğini belirtmiştir.

Değişik bakış açılarından değerlendirirsek en basit tanımlanmasıyla güvenlik; sahip olunan mevcudun korunması için yapılan tüm çalışmaların neticesinde meydana gelebilecek risk ve tehditlerin bertaraf edilmesidir.

Tarih boyunca her zaman var olan bir olgu olan güvenlik; iki büyük dünya savaşından sonra uluslararası bir kavram haline gelmiştir. Soğuk Savaş sonrası güvenlik tanımları değişmiş, 11 Eylül saldırılarından sonra da güvenlik algısı ve tanımı küresel arenada tekrar yenilenmiştir. Yılmaz güvenliği; uluslararası ilişkide güvenlik, bölgesel güvenlik (coğrafi veya fonksiyonel alt sistemler olarak), bireyin güvenliği, toplumsal alt grupların güvenliği, toplumun ve devletin güvenliği olarak farklı mecralarda ele almaktadır (Yılmaz, s. 68).

1.3.1. Realist ve Liberal Teorinin Güvenlik Sistemine Bakışı

Realist ve Liberal bilim insanları güvenlik kavramını temelde farklı bakış açılarıyla irdelenmişlerdir. Tablo 1.5’de Uluslararası Sistemin Yapısı, Güvenlik Konsepti, Kurumsal Özellikler ve Sistemin Ortam ile İlişkisi açısından Liberel ve Realist bakış açısının farkı ortaya konmuştur.

Tablo 1.5. Realist ve Liberal Güvenlik Sistemi

Teorik Temel			Realist (İttifak)	Liberal (Hukuk Toplumu)
Uluslararası Sistemin Yapısı			Materyal, statik, anarşik, self-help	Sosyal, dinamik, hükümeteşsiz yönetim
Güvenlik Konsepti	Temel Prensipler		Güç Toplama	Entegrasyon
	Stratejiler		Askeri caydırıcılık Müttefiklerin kontrolü	Demokratikleşme Çatışma çözümü Hukukun üstünlüğü
Kurumsal Özellikler	İşlevsel kapsam		Askeri hakimiyet	Çoklu alanlar
	Üyelik kriteri		Stratejik ilişki	Demokratik sistem hakimiyeti
	İç güç yapısı		Gücün dağılımı Çoğunlukla hegemonik	Simetrik, yüksek ölçüde karşılıklı bağımlılık
	Karar verme		Hakim güçlerin isteğine bağlı	Demokratik olarak meşruiyet
Sistemin Ortam İle İlişkisi			İzole, tehdit algılaması	Cazibe modeli olmak, İşbirliğine açık

Kaynak: Paul, 2008, s. 42

Neo-liberalizm, devletlerin baş oyuncular olduğu savını öne süren neo-realistlerin bu düşüncesini teyit ederken, uluslararası aktörlerin ve devlet dışı kurumların da varlığının önemini ısrarla vurgular. 1980’lerde başlayan süreçte neorealizm güvenlik politikaları üzerinde yoğunlaşırken, neo-realistler ekonomi politiğı vitrine çıkarmışlardır. Neo-liberallere göre devletler ortak çıkar üzerinde birleşebilir ve bu iş birliğı sayesinde beraber kazanabilirler. Buna göre neo-liberalist yaklaşım için bir ulusun güvenliğı ve çıkarları ekonomi öncelikli bir politikayla ilintilidir. Onlar serbest ticareti, sınırların açılmasını ve batının “demokratik” değer ve kurumlarının yaygınlaştırılmasını amaçlarlar (Yılmaz, 2017).

Hem realistler hem de neo-realistler gücü önemserler fakat neo-realistler tek farkla gücü amaç olarak değil güvenliğin bir aracı olarak görmektedirler. Liberaller için güvenlik kavramı bir askeri faaliyetten, ülkenin korunmasından daha derin bir anlam ifade etmektedir. Liberalizm uluslararası bir hukuk bir normalar bütünlüğü sağlarsa kolektif bir güvenliğin tesis edileceğini savunmaktadırlar. Güvenliğin sağlanmasında uluslararası kurumların yeterli olacağı inancıyla kurumsallaşmaya büyük önem vermektedirler. Kurumsallaşma uluslararası anarşik düzeni konsilide ederek devletlerin karşılıklı korkularını engellemekte ve devletler birbirleriyle olan ilişkileri daha yakından takip ederek oluşturulan iş birlikleri yeni iş birliklerinin önünü açacak ve güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunacaktır (Uğuz & Saygılı, 2016).

1.3.2. Yeni ve Geleneksel Güvenlik Anlayışı

Ülkeler için oluşan tehdit ve risk yelpazesinin değişimi ve genişlemesi; güvenlik kavramının zamanla evrimleşerek derinleşmesine sebep olmuştur.

Günümüzde güvenlik; geleneksel ve yeni güvenlik anlayışı olmak üzere iki başlıkta irdelenmektedir. Güvenlik kavramını fiziksel bir olgu ve sadece devleti kapsayan ve dar kapsamda ele alınan bir disiplin olduğı yaklaşımıyla, disiplinler arası bir yaklaşımla yeni teoriler kapsamında, pek çok yeni tehdit olgusunu kabul eden ve bireyi esas alan zihniyet yeni ve geleneksel güvenlik olarak varsayılmaktadır (Çıtak, 2017, s. 48). Çağımızda hem geleneksel hem de yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde oluşan tehditlerin, dünya ve uluslararası güvenliğı, ulus ve devlet güvenliğini, toplum ve birey güvenliğini derinden sarstığı bir dönemde güvenliğı

algısını sadece askeri ve ekonomik olarak değerlendiremeyiz. İşte bu çok farklı tehdit unsurları karşısında değişim yaşayamayan ülkeler, yaşayacakları güvenlik açıkları ve zafiyetler sonucu beka sorunu ile yüz yüze kalabileceklerdir.

Her ne kadar yeni ve geleneksel güvenlik anlayışı arasında gözle görülür bir fark olsa da geleneksel güvenlik anlayışının yeni güvenlik anlayışı bir referans olduğu geleneksel temel üzerine inşa edildiği unutulmamalıdır.

1.3.2.1. Geleneksel Güvenlik Anlayışı

1648 tarihli Vestfalya Antlaşması'ndan bu yana uluslararası sistemin en başat aktörlerinin devletler olduğu varsayılmaktadır. Devletlerin aralarındaki ilişkileri düzenleyen bir üst otoritenin olmadığı bu ortamda, devletler kendi siyasi meşruiyetlerinin evrensel standardını da kendileri oluşturmaktadırlar. Bu durum güvenliğin hükümetlerin birincil sorumluluğu manası taşımaktadır. Kendi kendine yeterlilik olgusu düşüncesinin hâkim olduğu bu dünyada, devletler kendilerini korumanın ve güvenliklerini sağlamanın başka bir alternatifi olmadığını düşünmektedirler (Baylis, 2008).

İkinci Dünya Savaşından sonra, dünya 1991 yılına SSCB'nin dağılmasına kadar süren ve adına Soğuk Savaş dönemi denilen, iki kutuplu ideolojik bir ayrışma yaşamıştır. Bu dönemdeki güvenlik anlayışını geleneksel güvenlik yaklaşımı olarak değerlendirebiliriz. Tarhan, geleneksel güvenlik anlayışını devlet merkezli olarak ele almış ve askeri tehdit ve riskleri içeren bir tanımlama yapmıştır. Tarhan'ın bu tanımı tam da Soğuk Savaş dönemini anlatmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) başını çektikleri iki başat güç dünyayı çift kutuplu bir hale getirerek bir güç ve kuvvet mücadelesi içinde önü alınamaz bir askeri silahlanma yarışına girmişlerdir (Tarhan, 2018, s. 14). Bu süreç nükleer silahlanmasında başladığı ve hız kazandığı bir dönem olmuştur.

Çift kutuplu bir dünya düzeninin hâkim olduğu 1990'lı yıllara kadar, çoğu devlet tarafından kabul gören bu düşüncenin en belirgin özelliği de devleti merkeze alan, askeri güvenlik odaklı bir güç maksimizasyonunu önceleyen bir yapıdır (Baldwin, 1995, s. 119,125)

1.3.2.2. Yeni Güvenlik Anlayışı

Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte dünya, risklerin ve düşmanın belirsiz bir hal aldığı tek kutuplu bir döneme doğru evrilmiştir. Bu durum yeni bir güvenlik konseptini kaçınılmaz kılmış ve oluşan bu duruma geleneksel güvenlik anlayışıyla yaklaşmak irrasyonel bir hal almıştır. Bunun için oluşan bu ortamdaki yeni tehdit ve riskler, yeni güvenlik teorileri oluşturmak ve uygulamak zorunluluğu kılmıştır.

ABD ve Rusya arasındaki gerilimin azalması, ulus devlet hakimiyetlerinin zedelenmesi, devlet dışı bir takım aktörlerin faaliyetlerini arttırması, iki kutupluluğun sona ermesiyle birlikte bölgesel politikaların daha etkin hala gelmesi, uluslararası ilişkilerdeki artış ve en önemlisi bölgesel ve yerel çatışmaların ve problemlerin artışı ulusal güvenlik kavramının değiştiğini ortaya çıkarmıştır (Jumaev, 2017, s. 49) ki bu da uluslararası güvenliğin etkin bir şekilde sağlanması için, yeni güvenlik anlayışlarının oluşmasını elzem kılmıştır.

Bakan'ın Buzan' dan aktardığına göre, artık devlete yönelen tehditler sadece askeri değildir. Bu tehditleri üç önemli başlıkta toplayabiliriz. Bunların birincisi, devlet fikrine yani bir ulus devletin ideolojik fikirlerine yönelik tehditler, ikincisi, devletin fiziki varlıklarına yani vatandaşına ve temel kaynaklarına yönelik tehditler, üçüncü olarak da devletin kurumsal kimliği ve yapısına yani sahip olduğu politik sistemine yöneltilen tehditlerdir (Bakan, 2007, s. 40).

Çıtak ve Şen'e göre Soğuk Savaş sonrası, çok yönlü ve asimetrik tehditlerin ortaya çıkması, savaşın ve tehditlerin yapısını değiştirmiştir. Bu durum, değişen yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde tek bir devlet tarafından çözülmesi mümkün olmayan birden çok devleti ilgilendiren sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bölgesel ve uluslararası terörizm, kitle imha silahlarının yaygınlaşması ve elde etmesinin kolaylaşması, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı, salgın hastalık ve afetler gibi yeni güvenlik tehditleri küreselleşmenin de etkisiyle devletlerin tek taraflı politikalar izleyerek ve ana aktör olarak bu tehditlerin üstesinden gelmelerini zorlaştırmıştır. Buda, uluslararası ilişkilerde çok taraflılık, kurumsallaşma ve iş birliği ve devlet dışı aktörlerin etkinliği ve askeri güvenlik dışında da bu tür konuların önemin arttırmıştır (Çıtak & Şen, 2014, s. 19).

1.4. Güç-Güvenlik İlişkisi ve Yeni Güvenlik Yaklaşımları

Uluslararası ilişkilerde gücün merkezdeki önemi hem realistler hem de neo-realistler tarafından tartışmasız kabul edilmektedir. Realistler gücü ulaşılması gereken ana hedef olarak düşünürlerken neo-realistlerin yaklaşımı daha farklı bir boyuttadır. Neo-realistler, devletler için nihai amacın sistem içinde hayatta kalmak olduğunu ifade etmekle birlikte gücün sadece bir araç olabileceğini ve asıl önemli olanın güvenlik olduğunu savunmaktadırlar. Ve bu düşünceden yola çıkarak devletlerin güçlerini ön plana çıkarmaktan çok güvenlik endişelerini öncelendiklerini vurgulayarak uluslararası güvenlik konularına ağırlık verdiklerini dile getirmişlerdir (Bozdağlıoğlu & Özen, 2004, s. 63).

Uluslararası ilişkilerin diğer ana teorilerinden biri olan liberalizm, birçok konuda olduğu gibi güvenlikle ilgili tartışmalarda da realizmden farklı düşünmektedir. Realizmin ana argümanlarından olan ve savaşın nedenini insan doğasının kötü ve bencil olmasına bağlayan görüş liberalist yaklaşımda tamamen aksi bir bakış açısından karşılık bulmakta ve insan doğasının özü itibarıyla barışçıl olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Bu sebeple de savaşların kaçınılmaz bir gerçek olmadığı ve gerekli önlemlerin alınıp atılması gereken adımların atılması halinde savaşların önüne geçilebileceğinin mümkün olacağıdır (Çalış & Özlük, 2007, s. 230)

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte yeniden değerlendirilen güvenlik tehditlerini, kadın sorunlarından çevrenin kirletilmesine, açlıktan ekonomik istikrarsızlıklara, salgın hastalıklara kadar geniş bir bakış açısından ele alan eserler aratarak literatüre girmeye başlamıştır (Akgül- Açıkmeşe, 2011, s. 49). Güvenlik kavramının bu bu çerçeveden genişletilmesi taraftarlarına karşı, geleneksel bakış açısının muhafaza edilmesini yani kavramın askeri güç kullanımı, kullanım tehdidi veya denetimi ile dar bir alanda sınırlı tutulmasını ileri süren görüşlerde bu dönemde ileri sürülmüştür. Özellikle bu görüşün öncülerinden olan Walt' ın görüşlerine bir değinmek lazım:

Birtakım yazarlarca, güvenlik kavramının yoksulluk, AIDS, çevre sorunları, uyuşturucu kaçakçılığı gibi konuları kapsayacak şekilde

derinleştirilmesi önerilmektedir. ...güvenlik çalışmalarını aşırı derecede genişletmek, kirlilik, çocuk istismarı ve ekonomik sorunların güvenlik tehdidi olarak görülmesini sağlar ki alanı bu şekilde tanımlamak, onun entelektüel tutarlılığına zarar verir ve bakış açısını başka yerlere kaydırarak önemli sorunlara çözüm üretmeyi zorlaştırır. (Walt, 1991, s. 213)

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte başlayan bu tartışmalar günümüz itibariyle artık önem ve güncelliğini kaybetmiş durumdadır. 1990'larla birlikte pek çok teoriyi bünyesinde barındıran bir disiplin durumuna evrilen Güvenlik Çalışmaları artık Stratejik Çalışmalar tekelinden de kurtulmuş oluyordu. Böylelikle yeni Güvenlik Çalışmaları literatüründe realist yaklaşımlar istisna tutularak, güvenliğin sağlık sorunlarından, çevre sorunlarına, göç ve mülteci sorunlarına, uluslararası kaçakçılık, ekonomik istikrarsızlığa kadar geniş bir yelpazeden değerlendirilerek ele alınması anlayışı yerleşik bir hal almıştır. Buzan ve Hansen'in yaptığı sınıflandırmadaki gibi artık geleneksel güvenlik çalışmalarıyla birlikte belli başlı güvenlik teorileri olarak bilinen başta Kopenhag Okulu olmak üzere, Barış Araştırmaları, Eleştirel Güvenlik Çalışmaları, Post Yapısalcılık ve Konstrüktivist Güvenlik Çalışmaları güvenliğin tehdit unsurlarına artık farklı perspektiften yaklaşan çalışmalara imza atmaya başlamışlardır (Buzan & Hansen, 2009, s.3).

Güvenlik tehditlerinin merkezine askeri nitelikleri koyan neo-klasik realizmin hem birey hem birim hem de yapı değişkenleri vasıtasıyla karma bir analiz yapılmasına imkân tanıyarak, oluşan güvenlik tehditlerinin anlaşılması bakımından diğer realist yaklaşımlarla karşılaştırıldığında daha iyi bir rehber olduğu anlaşılmaktadır (Akgül-Açıkmeşe, 2011, s. 57). Bu bakımdan ortaya çıkış gerekçeleri itibariyle realist yaklaşıma karşı duran Güvenlik Çalışmaları akımlarından Kopenhag Okulu'nun güvenlik tehditlerine bakış açısına bir bakmak yerinde olacaktır.

Kopenhag Okulu, Barry Buzan ve Ole Waever başta olmak üzere, Jaap de Wilde, Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre ve Elzbieta Tromer gibi Kopenhag merkezli "Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi'nde çalışan bilim insanlarının oluşturduğu ve güvenlik hakkında çalışmalar yapan bir oluşumdur. Okul, güvenlikleştirme ve/veya güvenlik dışılaştırma, sektörel güvenlik yaklaşımı ve bölgesel güvenlik kompleksi

teorisi gibi üç temel teorinin güvenlik çalışmaları bağlamında uluslararası literatüre girmesine katkı sağlamıştır. (Baysal & Lülecı, 2015, s. 70). Okulun iki misyonunu Huysmans şu şekilde açıklamıştır: Okul, güvenlik kavramını dar askeri ve siyasi yaklaşımdan kurtarıırken, aynı zamanda kavramı da tutarsızlıktan korumaya çalışmaktadır (Huysmans, 2007, s. 4).

Kopenhag Okulu özellikle Soğuk Savaş sonrası Güvenlik Çalışmaları alt-disiplinde kapsamın kuvvet kullanımıyla kullanım tehdidi ötesinde ve devlet dışı aktörleri de kapsayacak bir şekilde genişlemesini savunanlar ile alanın geleneksel anlamıyla korunması gerektiğini öne sürenlere karşı “üçüncü” bir yol olarak ortaya çıkmıştır (Buzan & Waever, 2003). Yani Kopenhag Okulu bu iki uç arasındaki tartışmada kendini bir yandan, Güvenlik Çalışmalarının askeri sorunlara ve devlet temelli yaklaşımlara indirgenmemesi gerektiğini savunan geniş güvenlik yaklaşımçıları arasında konumlandırırken, diğer taraftan da bireylerin varlık ve refahını etkileyecek her şeyin bir güvenlik sorunu olarak kabul edilmemesi gerektiği fikrini savunarak, geleneksel görüştekilerin güvenlik kavramının anlamını yitirmesine dair endişelerini gidermiştir (Huysmans, 1998, s. 482).

Devletler tarafından kullanılan dilin yani söylemlerin güvenlik algılarını etkilediğini öne süren Kopenhag Okulu “dili” çok önemsemiştir. Dolayısıyla, bir eylem veya unsurun güvenlik tehdidi olarak tanımlanması ve söylemlerin bu minvalde gelişme göstermesi karar alıcı durumundaki aktörlerin güvenlik algılarını etkilemekte, dolayısıyla güvenlik stratejileri bu şekilde oluşturulmaktadır (Akgül-Açıkmeşe, 2011, s. 59-60). Burada bir sorunun gerçekte bir güvenlik tehdidi oluşturup oluşturmadığından ziyade bu noktada, sorunun karar vericileri etkileyen politik elitlerin veya onlara yakın gruplarca nasıl tanımlandığı önemi ön plana çıkmaktadır. Bu duruma ABD Başkanı G. W Bush’un 11 Eylül saldırıları sonrası yaptığı ve terörü destekleyen her ülkenin düşman sayılacağı, “Ya Bizimlesiniz Ya Teröristlerle” diyerek sonlandırdığı konuşmadır. Bu noktadan yola çıkan eleştirel inşacılar, güvenlik ikileminin objektif ve öznel olmadığını ifade ederler. Bu yaklaşımlar güvenlik algılamalarını açıklamada yeterli olmamaktadır. Çünkü; güvenlik algıları bir inşa sürecine dayanmaktadır (Mc Donald, 2008). Buradan hareketle, Kopenhag Okulu teorisyenleri; güvenlik stratejilerinin sadece siyasi elitlerin algıladıkları şekliyle değil, bu stratejilerin etkileyeceği topluluklar tarafından

da onaylanması gerektiğini öne sürerler. Bir güvenlik tehdidinin siyasi arenada vücut bulması için toplumun tarafından onaylanması gerekmektedir. Bu sebeptendir ki ancak toplumun onayladığı bir güvenlik tehdidi meşru bir hale gelmektedir.

Kopenhag Okulu'na göre, devletin kendine bir hareket alanı yaratabilmesi için meşru bir zemin bulması gerekmektedir. Bu meşru zeminin inşa süreci; siyaset dışı (non-politicized), siyasi (politicized) ve güvenlikleştirilmiş (securitized) olarak üç aşamada karşımıza çıkar. Bu üç aşamanın siyaset üstü hamleler gerektiren ve en radikal olanı güvenlikleştirmedir. Siyasi aktörler, güvenlikleştirme konusunda karşılaştığı bir unsuru hayati bir mesele olarak sunar. Böylece hayatta kalınması için, silah kullanımından hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına kadar alınacak aşırı önlemleri meşrulaştıran bir güvenlik algısı oluşturulur. Bu yolla herhangi bir otorite veya devlet kendine siyaset üstü bir alan meydana getirerek yaptığı bu aşırı önlem ve eylemleri meşru kılan bir zemin inşa eder (Buzan & Waever & Wilde, 1988)

Kopenhag Okulu; askeri, siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal güvenlik ten ibaret beş temel güvenlik alanı dışındaki her durumun tehdit olarak algılayacak genişlikte bir güvenlik algısının oluşturulmasını eleştirmektedir (Buzan, Waever, Wilde, 1988, s. vii). Bu güvenlik alanlarının bireylerin hayatının her alanını kapsadığı düşünülse de Okul söylem yoluyla inşa edilmediği müddetçe bu tehditlerin gerçek olmayacağını ileri sürmektedir. Güvenlikleştirmenin olağanüstü bir hal yaratmasından dolayı, Kopenhag Okulu, rutinin işleyişin bozulmasına karşı çıkar ve olayların güvenlik dışı bir hale getirilerek demokratik süreçlerin işlediği bir ortamda tartışılması gerektiğini öne sürer. Küreselleşen dünyada meydana gelen sorunları da ele almak gerektiğini ve niyet algılamaların düşünsel boyuta etki ederek devletlerin sistemini şekillendiğini öne süren Kopenhag Okulu, güvenlik sisteminin bir inşa süreci olduğu iddiası düşüncesiyle Uluslararası İlişkiler disiplinine farklı bir boyut kazandırmışlardır.

2. ASKERİ GÜÇ VE KÜRESEL AKTÖRLERİN ASKERİ GÜÇ KAPASİTELERİ

2.1. Askeri Güç ve Askeri Gücün Dönüşümü

2.1.1. Milli Güç Unsurlarından Askeri Güç

Dünyada ortaya çıkan her ekonomik kriz sonrası olduğu gibi, artan yerel ve bölgesel istikrarsızlıklar (mezhepsel, ırksal, kaynakların paylaşımı, sınır anlaşmazlığı, uluslararası terör vb.) nedeniyle askeri gücün öneminin yeniden ön plana çıktığı bir döneme girilmektedir. Büyük güçlerin kaynaklara ulaşabilme adına daralan yaşam alanları çakışmaya başlamıştır. Sonuç olarak, askeri açıdan güçlü, caydırıcı olmayan devletlerin kendi iç savunmalarını yapmaları veya sınır dışı ulusal çıkarlarını savunmaları, korumaları ve elde etmeleri mümkün değil. Kan ve gözyaşının binlerce yıldır eksik olmadığı coğrafyamızda her zaman olduğu gibi, bugün de askeri güç, varlığı sürdürmenin hayati bir unsuru olarak öne çıkıyor. Ülkemiz açısından konuyu ele alacak olursak, bölgemizdeki toplumların barış, huzur ve iş birliği içinde kardeşçe yaşamasını sağlayacak ortak kültür, ortak değerler ve yaşama sevincinin oluşmasına asla izin verilmiyor (Tarakçı, 2014). Ortadoğu'daki ülkelerin iktidardaki yönetimlerinin hemen hemen çoğu, ya küresel aktörlerce nasıl bir oyuncak gibi kullandıklarının farkında değiller, ya da üzerlerindeki bu siyasi ve ekonomik baskılardan kurtulacak kaynakları harekete geçirecek güçleri yok. Orta Doğu'da yıllardır sürdürülen farklı ırkları İslam paydasında birleştirme çabalarından da bir sonuç elde edilememiş görünüyor. Tam aksine çatışmalar, Avrupa'daki orta çağda yaşanan mezhep savaşlarını aratmayacak bir boyuta ulaştı. Toplumlar ve insanlar siyasi, dini ve maddi çıkarlar uğruna mezhepçilik üzerinden birbirine kırdırılmaktadır, bölgede kaos ortamının bitmemesi için büyük bir gayret gösterilmektedir. Orta Doğu'da devletlerin resmi ordularının yerini, kiralık profesyonel askerler, terör örgütleri, mezhep odaklı kabile ve aşiret grupları almıştır. Bölgede yaşanan bütün bu savaşların kuralları uluslararası hukuka da aykırıdır.

Devlet, devamlı ortak kültür ve bağların bir araya getirdiği topluma, belirlenmiş fiziki bir sınırı olan ülkeye, kendi düzen ve milli politikasını sağlamak için güç kullanma yetkisine haiz bir hükümete, diğer devletler ve uluslararası aktörlere kendini kabul ettirme ve bunlarla milli çıkarlarına uygun antlaşmalar

yapabilmesine imkan sağlayan uluslararası bir ilişkiye sahip olmalıdır. Devlet, otoritesini sağlamak için iç ve dış güç kullanabilme yetisine sahip olabilmelidir. İç güç kendi kapasite, potansiyeli ve iç dinamikleri ile ilgilidir ve dışarıdan gelebilecek müdahalelere karşı sahip olduğu direnci temsil eder. Dış güç kullanımı ise gerektiğinde başka ülke ve aktörlere arzu ettiği davranış ve değişiklikleri yaptırabilme kapasitesinin kullanımı ile alakalıdır (Viotti & Kauppi, 2009, s. 116).

Devlet, kendi ulusal ve milli güç unsurları vasıtasıyla bu ilişkiyi sağlar. Milli Güç, bir devletin kendi ulusal çıkar ve menfaatlerine ulaşmak amacıyla, gerektiğinde devreye sokacağı ve kullanmaktan tereddüt etmeyeceği, sahip olduğu her türlü somut ve soyut unsuru veya askeri, siyasi, jeopolitik, coğrafi, nüfus gücü, ekonomik, teknolojik, milli, erdemli ve dini değerleri kapsamında yumuşak güç ve kamu diplomasisi ve sosyokültürel yapıyı vb. kapsar (Jackson & Sorensen, 2010, s. 202).

Tablo. 2.1. Teorisyenlere Göre Milli Güç Unsurları

Sun Tzu (Tzu;2008:3)	Liderlik Hava Durumu Mevsim Coğrafya Kurumlar ve Yasalar	
Robert Jackson, George Sorensen (Jackson&Sorensen;2010:202)	Milli hedeflere ulaşabilmek için kullanılacak somut ve soyut tüm unsurlar	
Paul.R.Viotti,Mark.V.Kauppi (Viotti&Kauppi, 2009:116)	İçsel Güç:İç kapasiteniz ve direncinizle ilgilidir Dışsal Güç:İstenilene getirebilme gücüdür	
Hans.J Morgenthau (Morgenthau,Thampson& Clinton;2005:122)	Sabit Unsurlar: Coğrafya,Doğal Kaynaklar,Endüstriyel Kapasite Askeri Hazırlık ,Nüfus,Milli Krakter,Milli İç Güç	Değişen Unsurlar: Diplomasi Hükümetin Yönetimi
Joseph Nye(Nye;2003:5)	Yumuşak Güç. Kültür,Yaşam Tarzı, Evrensel ve Kültürel Değerler, Siyasal Yapı, Liberal Kurum ve Kuramlar	Sert Güç: Askeri, Ekonomik,Siyasal
Sıtkı Aydınel (Aydın; 2008:)	Maddi ve Manevi Gücün Toplamı (İnsan,Coğrafi,Ekonomik, Askeri ,Siyasi, Sosyokültürel,Bilimsel,Teknolojik,vb)	

Kaynak: Karakoç & Yılmaz, 2020

Tablo 2.1’de çeşitli devlet adamları, akademisyen ve araştırmacılar Milli gücü değişik şekillerde tarif etmişlerdir. Fakat bütün bu farklı unsurlar askeri güç ile desteklenmedikçe hiçbir mana ifade etmemektedir. Son yıllarda devletlerin askeri harcamaların bütçeleri içindeki paylarını bir hayli arttırdığı gözlenmektedir. Devletler ne olursa olsun silahlanma yarışında diğerinden bir adım aşağı kalmamak için var güçleriyle mücadele etmektedirler. Bu devletlerin saldırgan, savaş yanlısı bir tutum sergilediği anlamına gelmez fakat kendi ulusal güvenliklerinin sağlanması açısından, bölgelerinde ve uluslararası arenada söz sahip olabilmeleri için caydırıcı bir güç unsuru olduklarını ortaya koymak zorundadırlar.

Tablo 2.2. Dünya Küresel Güç Sıralaması

Sıralamada 0,0000 puan mükemmel olarak kabul edilmektedir		Savunma Bütçesi (Milyar \$) 	Aktif Personel 	Hava Gücü 	Tank 	Deniz Gücü
1 ABD	0,0712	761.7	1.390.000	13.300	5.500	484
2 RUSYA	0,0714	82.6	830.900	4.182	12.566	598
3 ÇİN	0,0722	230	3.000.000	3.284	4.950	730
4 HİNDİSTAN	0,1025	54.2	1.450.000	2.210	4.614	295
5 BİR.KRALLIK	0,1435	50.2	194.000	663	227	73
6 G. KORE	0,1505	42.1	555.000	1.602	2.331	157
7 PAKİSTAN	0,1694	7.5	654.000	1.443	3.742	114
8 JAPONYA	0,1711	39.7	240.000	1.451	1.004	155
9 FRANSA	0,1848	45.9	205.000	1.004	222	126
10 İTALYA	0,1973	37	170.000	850	197	313
11 TÜRKİYE	0,2016	25,2	425.000	1.065	2.229	154
12 BREZİLYA	0,2151	18.8	360.000	665	466	112
13 ENDONEZYA	0,2221	8.8	400.000	466	314	324
14 MISIR	0,2224	4.4	440.000	1.069	4.664	245
15 UKRAYNA	0,2516	30	200.000	312	1.890	38
16 AVUSTRALYA	0,2567	53.1	60.500	353	59	43
17 İRAN	0,2712	5.5	575.000	541	4.071	101
18 İSRAİL	0,2757	24.3	173.000	601	2.200	67
19 VİETNAM	0,2855	6.2	470.000	223	1.829	109
20 POLONYA	0,3406	20.6	120.000	459	569	89
21 İSPANYA	0,3556	15.1	120.000	517	327	166
22 ARABİSTAN	0,3626	46	225.000	897	1.273	57
23 TAYVAN	0,3639	18.3	170.000	737	1.012	117
24 TAYLAND	0,3738	5.8	350.000	488	587	292
25 ALMANYA	0,3881	52.3	184.000	601	266	80

Kaynak: ABD Global Fire, 2023

Tablo 2.2 incelediğinde bölgesel veya küresel güç olma çabasındaki ülkelerin askeri güç bakımından da önde oldukları görülmektedir. Nitekim ABD Başkanı Barack Obama, 2014 yılı West Point (ABD Kara Harp Okulu) açılış konuşmasında ABD için askeri gücün önemini şöyle belirtmiştir:

Amerika dünya sahnesindeki liderliğini daima sürdürmelidir. Eğer biz bunu yapmazsak başka kimse yapmayacaktır. Bugün mensubu olduğunuz askeri güç daima bu liderliğin bel kemiğini oluşturacaktır. ABD, hayati çıkarları söz konusu olduğunda, halkımız tehdit edildiğinde, yaşamları tehlike altına girdiğinde, müttefiklerimiz her hangi bir tehlikeye düştüğünde gerekirse tek başına askeri güç kullanmaktan geri kalmayacaktır. Bu durumlarda hala sormamız gereken zor sorular eylemlerimizin orantılı, etkili ve adil olmasıdır. Uluslararası görüşlere gelince Amerika, halkımızı, anavatanımızı veya yaşam şeklimizi korumak için kimseden izin almayacaktır. Başkan Obama bu konuşmasında ABD'nin geleceğini **askeri gücünde** bulmaktadır (Tarakçı, 2014).

Askeri gücü oluşturan üç önemli unsur; kara, deniz ve hava gücüdür. İnsanlık tarihi boyunca en eski ve olmazsa olmaz güç, kara gücüdür. Özellikle 19. yüzyıl sonlarında da ulus devletlerin kurulmasıyla kara gücü temel askeri güç olmuştur. 16 yüzyıldan itibaren donanma (deniz gücü) devletlerin ordu yapısı içinde kendine önemli bir yer bulduysa da bir ülkeyi ele geçirmek, kara parçasına çıkıp kara gücünün devreye girmeden bir başarı elde edilmesi hemen hemen imkânsız gibidir.” Kara hakimiyet teorisi” ile Mackinder bu gücün önemini dile getirmiştir (Mackinder, 2004, s. 300). Günümüzde ise, kara orduları modern silah sistemlerine sahip olmakla birlikte küçülmeye ve hızlı hareket edebilen bir yapıya dönüşmeye doğru evrilerek elastik bir yapıya dönüşmeye başlamıştır. Olası bir kriz, çatışma ve savaş durumunda öncelikle kara gücü unsurlarının devreye girmesi insan gücü kaybına sebebiyet vermekte bu da toplumun moralini bozmakta ve hükümetleri zor durumda bırakmaktadır. Bu yüzden hava gücü başta olmak üzere deniz gücü ve/veya bölgesel yerel güçler, paralı askerler, bazı terör unsurları kullanılmaktadır.

Yeryüzünün yaklaşık 3/4'ünün su ile yani deniz ve okyanuslarla kaplı olduğunu varsayarsak; gücün belirtilmesi, kendi ulusunun bayrağını dünya sularında dalgalandırmak ve ticari taşımacılığın büyük bir oranın deniz taşımacılığı ile yapıldığını varsayarsak deniz gücü günümüzün en önemli askeri gücü olma özelliğini korumaktadır (Till, 2004, s. 18). General Mahan ise “deniz hakimiyet teorisi” ile denizlere hâkim olanın dünyaya hâkim olacağı tezini öne sürerek deniz gücünün önemini vurgulamıştır (Mahan, 2003, s. 46). Nerdeyse insanlık tarihiyle bir olan kara gücü kadar olmasa bile deniz gücünün geçmişi 2500 yıla kadar dayanmaktadır (JDP 0-10, 2011, s. 12). Stratejik öneme sahip liman ve platformlar, fırkateynler, torpidolar, uçak gemileri, deniz altılar vb. modern silah sistemleri, seyir füzeleri, torpidolar, hava savunma sistemleri ve nükleer başlıklı füzeler gibi silah, teçhizat ve silah sistemlerine sahip deniz gücünün askeri gücün vazgeçilmez unsuru olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Aynı zamanda deniz gücü, zaman sıkıntısının olmadığı durumlarda da askeri gücün aktarılmasının en efektif yoludur. Son yıllarda askeri hava hareketlerinde görünürlüğü ve kullanımı oldukça artan ve önemli hale gelen silahlı (SİHA) ve silahsız (İHA) insansız hava araçları da hava güçlerinin vazgeçilmez unsurları olarak envanterdeki yerini almıştır (Kasapoğlu, 2020)

Askeri gücün üçüncü ana unsuru ise hava gücüdür. Hava gücü, deniz ve karalar üzerinde faaliyet gösterdiğinden aynı zamanda deniz ve kara gücü için bir koruma kalkanı bir beka konusudur. En yaygın tanımıyla hava gücü; yerküremizin üzerinde üçüncü boyutu hava araçlarının kendileri ve taşıdıkları yüklerle askeri kuvvetin aktarımında önemli rol oynamalarıdır. Bu yönüyle, kara ve deniz gücünden farklı olarak hava gücü; yerküremizin üzerindeki üçüncü boyutun kullanılması neticesinde sürat, menzil uzunluğu, esneklik sakınma ve düşman için beklenmedik anda sürpriz saldırı gibi avantajların elde edilebilmesidir (Gray, 2016, s. 2).

1900'lü yılların başlarında doğrudan askeri amaçla üretilmeyen sıcak balon, zeplin ve planör uçaklar kısa zamanda savaş ortamlarında kendilerine yer bulmuşlardır. Hava gücünde, kara ve deniz gücüne benzer şekilde, hava kuvvetlerinden bağımsız olarak ülkenin sahip olduğu tüm sivil ve askeri unsurlarını kapsamaktadır (Yılmaz, 2019, s. 358). Hava gücünün sahip olduğu elastikiyet ve hız sayesinde hareketin zaman ve mesafe boyutları değiştirilerek hareket sahası genişletilmiştir. Hava gücünü oluşturan ana unsurlar; hem kendi hem de tüm ekip

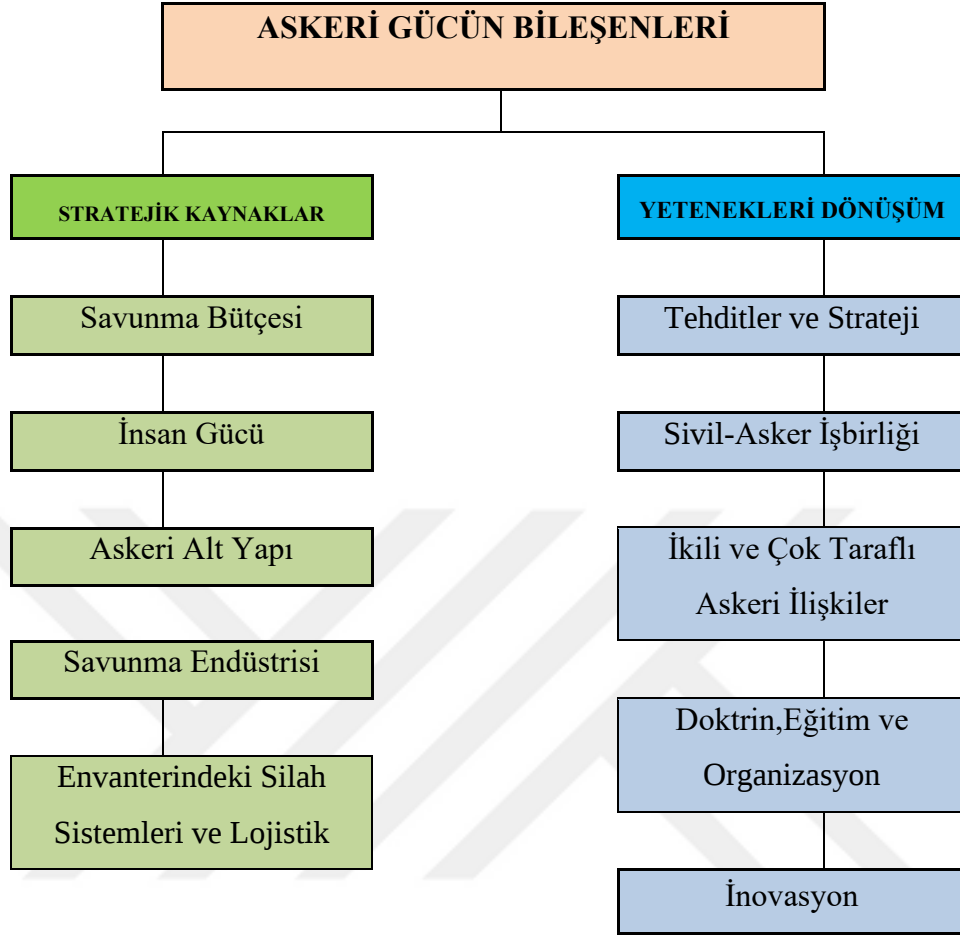
olarak birbiriyle uyum içinde çalışmak zorunda olan hava vasıtaları, onların sağlıklı bir şekilde uçuşmasını sağlayan, bakım ve onarımını yapan, sevk ve idaresini sağlayan personel, bu hava araçlarına entegre olabilen silah ve mühimmatlar, Komuta-Kontrol ve Haberleşme kabiliyeti ve tüm bunların bir uyum içinde çalışmasını olanaklı kılan tesisler ve altyapı ile bu hava gücünü oluşturan tüm unsurların elde edilmesi ve devamını sağlayacak olan endüstriyel, bilimsel ve teknolojik olanaklar olarak sayılabilir.

Askeri gücün tanımlanan üç ana unsuru dışında 21. Yy. da siber uzay ve uzay gücünün de kapsam dahilinde ele alınması muhakkaktır. İnternetin insanların hayatına girmesi ve yazılım teknolojisinin baş döndürücü bir hızla inanılmaz bir gelişme seyretmesi, tüm sivil ve askeri stratejik kurumlara saldırıyı açık hale getirmiştir. Dolayısıyla siber güvenlik; devletlerin hem askeri hem de sivil kurumlarının korunması açısından hayati bir öneme sahip hale gelmiştir. Birçok devletin bu alandaki çalışmalarını gizli tutup işin aktörleri ile gizli bağlantılar kursa da siber ordular kurduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bunlara ek olarak devletler, jandarma teşkilatı, sahil güvenlik ve özel kuvvetler gibi askeri unsurları da bünyesinde barındırmaktadır.

2.1.2. Askeri Gücün Bileşenleri

Ülkelerin en önemli milli güçlerinden biri aslında, askeri gücüdür. Askeri güç, bir devletin ulusal politikalarını uygulamada ve ulusal hedeflerine ulaşılmasında kullanılan fiziki güçtür. Vatan topraklarının savunulması, vatandaşlarının güvenliğini sağlanması ve milli menfaatlerinin korunması askeri gücün hazır bulundurulmasıyla sağlanır. Güçlü, etkili ve verimli bir askeri gücü oluşturabilmek için silah, araç ve gereçlerin yeni ve çağın gerektirdiği teknolojilerle donatılması gerekmektedir. Ayrıca silah, araç ve gereçlerin kullanılması ve tatbikatlar yapılarak geliştirilmesi için bilgi birikimine ve bilginin güncellenmesine gerek vardır. Başka bir ifadeyle silah, araç ve gereçlerin sayıca çokluğu yerine işlevsel yönlerine ve ordunun diğer milli güç unsurları ile olan yakın ilişkisine bakmak gerekir (Özdemir, 2007).

Tablo 2.3. Bir Devletin Askerî Gücünün Bileşenleri

Kaynak: Tellis, 2000

Tablo 2.3'te stratejik kaynaklar ve yeteneklerin dönüşümü bağlamında ülkelerin askeri güçlerinin bileşenleri gösterilmektedir.

2.1.2.1. Stratejik Kaynaklar Bakımından Askeri Gücün Bileşenleri

Uluslar bekalarını garanti almak, ulusal çıkarlarını korumak ve yine aynı zamanda ulusal hedeflerine ulaşabilmek için, belki de bir refah kaybına uğramalarına rağmen *savunma bütçelerine* ülkelerinin milli gelirlerinden pay ayırmaktadır. Ülkelerin kendi sınırları içinde olduğu kadar, askeri güçlerinin hedeflenen, milli çıkarları tehlikeye düşürecek saldırıya maruz kalınan yerlerde de var olması ve görünürlüğünün artırılabilmesi için alternatif kullanım alanlarından kısılarak askeri harcamalara kaydırılması, özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri için hep bir tartışma konusu olmuştur (Topçu, 2010).

Tablo 2.4. NATO üyesi ülkelerin askeri harcamaları

Kaynak: ABD The Global Fire, 2023

Tablo 2.4’te görüleceği gibi son yıllarda Türkiye’nin askeri harcamalarında bir azalma görüldüğü tespit edilse de savunma sanayindeki olumlu gelişme, askeri ihtiyaçların yerli tedarikçilerden sağlanması açısından hem döviz çıktısı hem de bu ürünlerin yabancı ülkelere satışı sonucu döviz girdisiyle ekonomiye çok olumlu katkılar sunduğu gibi Türk ordusunun modernizasyonu ve ambargo sebebiyle ulaşamadığımız silahların temininde büyük bir rahatlama yaşanmıştır. Yine tablo incelendiğinde dünya küresel güç sıralamasının tartışmasız lideri ABD listenin başında gelmektedir. Yine Avrupa’nın bölgesel ve küresel güç yarışında geri kalmayan, Birleşik Krallık, Almanya, Fransa, İtalya, Polonya, Hollanda, İspanya gibi ülkeleri listenin başında yer almaktadır. Bu ülkelerin askeri harcamaları geçen üç yıla

göre gözle görülür bir artış göstermiştir. Bütün bunlar, silahlanma yarışının hiçbir zaman bitmeyeceğini ve devletlerin kendi ulusal bütçelerini hazırlarken askeri harcamaları her zaman göz önünde tutacaklarını göstermektedir

Savunma, ülke vatandaşlarının giderlerine ortak olarak katıldığı bir faaliyettir. İstesinler veya istemesinler bu faaliyetten eşit olarak faydalanırlar. Olası bir saldırı durumunu caydırma ve saldırı faaliyetini püskürtme savunma hizmetinin temel görevidir (Bulutoglu, 2002). Bu hizmeti yerine getirmek içinse devletler, sahip oldukları ekonomik gücü savunma ihtiyaçları ile dengelemek ve savunma örgüt ve planlamalarını bu dengeye göre gerçekleştirmelidirler. Hükümetler savunmaya yönelik harcamalarını, belirlenen ihtiyaç ve hedeflere göre kendi ulusal bütçelerine yansıtırlar. Dünyadaki savunma sanayi üretimlerindeki artış göz önüne alındığında, ülkelerin kıyasıya bir silahlanma yarışı içinde oldukları gözlenmektedir. Gelişmiş ülkeler savunma harcama ve yatırımlarını sadece kendi ihtiyaçları için değil, diğer ülkelere yapacakları satış sonucu ülke ekonomilerine yapacağı katkı doğrultusunda planlamaktadırlar.

Global Firepower'ın 2023 raporuna göre, geçen yıl dünyanın en güçlü 13' üncü ordusu olarak gösterilen Türk Silahlı Kuvvetleri, bu yıl 11' inci sıraya yükseldi. Türk ordusunun mevcut **insan gücü** 41 milyon 874 bin 832, askeri hizmete hazır olanların sayısı 35 milyon 174 bin 859, aktif personel sayısı 425 bin şeklinde bildirildi. 140 ülkenin yer aldığı rapora göre, Türkiye'nin 895 bin askeri personeli bulunuyor. Türkiye özellikle son yıllarda sınırları içinde ve sınır dışında profesyonel asker kullanımına geçerek insan gücünü daha efektif bir hale getirmiştir. (Global Fire, 2023)

Askeri gücün bileşenlerini içinde insan gücü en önemli etkenlerden birisidir, Bunun için devletler nitelikli, tam donanımlı, entelektüel ve çağın en ileri bilgi ve teknolojik imkanlarıyla donattığı subay eğitimlerine çok önem vermektedirler. Sayı bakımından ne kadar çok asker olursa olsun onları sevk ve idare edecek, en teknolojik silahları kullanabilecek ve her türlü eğitimi verecek subay kadrosu bir ordu için en önemli bileşenlerin başında gelmektedir.

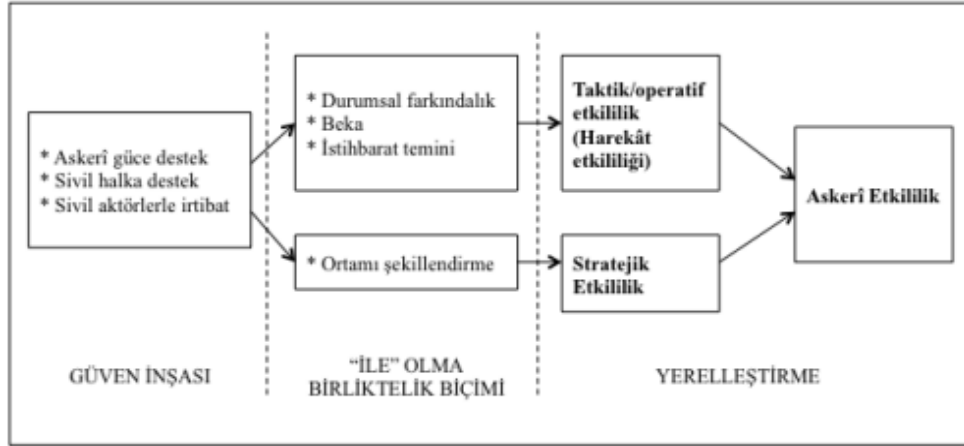
Türk Milleti var olduğu günden beri her zaman düşmanlarının saldırılarına maruz kalmıştır. Buda Türkleri orduyu gözbebeği kılan ve her şeyin üstünde tutan bir

anlayışa sahip kılmıştır. Onun için tarihten günümüze Türk ordusu mükemmel bir *askeri altyapıya* ve disiplinli bir yapıya sahip olmuştur.

İki binli yıllara kadar gerek silah envanteri gerekse bu envanteri oluşturacak savunma sanayi bakımından yetersiz ve dışa bağımlı bir durumdaydı. İki binli yıllarla savunma sanayindeki müthiş atılım hem ordunun kara, hava, deniz kuvvetlerinin ihtiyacı olan her çeşit saldırı ve savunma silahlarını sağlamış hem de dost ülkelere bu silahları satarak ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamıştır. Türk Ordusu son yıllarda envanterine giren her türlü modern silah sistemleri ile gücüne güç katmış ve bunu sahadaki üstün başarıyla ispatlamıştır.

2.1.2.2. Yeteneklerin Dönüşümü Bağlamında Askeri Gücün Bileşenleri

Tehdit algılamalarıyla ilgili Davutoğlu şu tespitte bulunmuştur; “Uluslararası arenada iddialı devletler kendi *stratejilerine* göre *tehdit* tanımlamalarını yaparken iddiasız ve edilgen ülkeler bu konuda güdük stratejiler oluşturur. Özellikle ülkelerin kendi iç çelişkilerini stratejilerinin temeline oturtmak kadar zaaf göstergesi olan bir durum yoktur. (Davutoğlu, 2014, s. 62). Dolayısıyla devletler iç ve dış tehdit algılamalarını gerçekçi bir perspektifte ele alarak uygulanabilir stratejiler oluşturmak zorundadır.

Şekil 2.1. Sivil Asker İş birliği ve Askeri Etkililik İş Modeli

Kaynak: Öztürk, 2015,

Şekil 2.1. incelendiğinde, *sivil-asker ilişkisinin* orta vadede amacı” ile olma” yani birliktelik modelini hâkim kılmaktır (Baumann 2011). Sivillerle kurulan irtibat ve bu irtibatı etkili bir iletişim kanalıyla devam ettirmek herhangi bir hareketin başarıya ulaşmasında ve harekât ortamının istenilen haliyle şekillenmesini mümkün kılar.

Sivillere yönelik güven aşılama ve destekleyici uygulamalar, bir yandan istihbaratı faaliyetin pozitif yönde seyrini oluştururken, diğer taraftan üniformalı personel ve askeri tesis hedeflerine olası tehdit ve saldırıları önleyici bir niteliğe kavuşturur (Öztürk, 2015, s. 115).

Ülkelerin hemen her alanda iş birliğine gittiği bir dönemde, küresel bir hal alan tehditlere karşı da askeri alanda iş birliği ve ortak hareket etmek kaçınılmaz olmuştur. Bu ilişkiler, bir millet veya grup hakkında olumlu tavırlarını yansıtmaları açısından elverişli ortamlardır. Günümüzün en önemli çoklu askeri birlikteliğin oluşturduğu ve Brüksel Antlaşmasına taraf olan 10 batı ülkesine (Belçika, Danimarka, İzlanda, Lüksemburg, Hollanda, Fransa, İngiltere, Portekiz, Norveç, İtalya) Kanada ve ABD’nin de katılımıyla 4 Nisan 1949’ da kurulan Kuzey Atlantik Antlaşmasıdır. Türkiye 1952 yılında NATO’ya üye olmuştur. Bunun dışında ülkeler bölgesel *ikili veya çoklu askeri ilişkilerle*, karşılıklı subay yetiştirme, asker eğitimi, ortak tatbikatlar, eğitimler vb. faaliyetleri kapsayan antlaşmalar neticesinde, ortak düşmana karşı beraber hareket etme, bir güç dengesi ve caydırıcı güç oluşturma imkânı bulmuş olurlar. (Yatağan, 2018)

Askeri literatüre göre, orduların savaş performansını ve davranışını belirleyen süreçler bütününe askeri veya savaş *doktrini* denmektedir. Bir ordu savaş doktrinini planlarken şu soruların cevabını vermelidir: Kiminle savaşabiliriz (Burada düşman açıkça tarif edilmelidir), neden savaşıyoruz (bu çatışmanın hedefleri, olumlu, olumsuz yönleri belirtilmeli), neyle savaşıyoruz (sahip olunan tüm silah, teçhizat ve tüm unsurlarla beraber toplam güç), nasıl savaşıyoruz (tüm komuta kademe yapısı, kuvvetlerin yapısı ve kontrolü, angajman kuralları, yapılması gereken tüm askeri eğitimler, planlar vs.), nerde savaşıyoruz (ulusal çıkarlar göz önüne alınarak ordunun eylemlerinin coğrafi sınırları). Bu sorulara verilecek cevaplar neticesinde

oluşturulacak doktrin sonrası tüm kaynak, silah ve insan gücü planlamaları yapılabilecektir (ORSAM, 2021).

Askeri alanda ve savunma sektörlerinde gerçekleştirilen inovasyon faaliyetleri stratejik bir öneme sahiptir. Bunun sebebi savunma sektörünün askerlik kavramıyla ve dolayısıyla milletin bekası ile doğrudan ilintili oluşudur. Bir devletin etkin bir güç olabilmesi, savunma ihtiyaçlarını kendisinin karşılayabilme kapasitesi ve envanterinde rakip devletlerden üstün veya en azından eşdeğer kapasitede savunma sistemleri bulundurmasıyla bağlantılıdır. Bu da dış ülkelere muhtaç olmayan aynı zamanda sürekli kendini yenileyen, çağa uygun inovatif ürünler geliştirebilen yerli ve milli bir savunma sanayiye sahip olmakla mümkündür (Yalçıntaş, 2021, s.313-314).

2.1.3. Askeri Gücün Dönüşümü ve Teknolojik Dönüşümün İrdelenmesi

Askeri dönüşüm; bir ülkenin ordusunun belirli bir güvenlik ortamında simetrik, asimetrik ve kırılganlıklar karşısında verimliliğini, stratejik caydırıcılığını ve etkinliğini sağlamlaştırması adına süreklilik gerektiren bir süreçtir. Her ülkenin içinde bulunduğu güvenlik çemberi, sahip olduğu tehdit unsurlarının farklılığı değişkenlik göstermektedir. Bu sebeple her ülkenin askeri kuvvetlerinin çeşitliliği, reaksiyon ve müdahale gücü, operasyonel etkinliği ve teknolojik üstünlüğü, kendi sınırları içinde ve dışında olma durumuna göre operasyon sahasının çeşitliği gibi etkenler kendine has özellikler içermektedir. Türkiye gerek tarihi geçmişi gerek jeopolitik konumu gereği hem uluslararası aktörlerin kısılacı altında hem de bu aktörlerce desteklene terör gruplarının fiili saldırısı altındadır. Dolayısıyla Türkiye bu tehditler karşısındaki askeri dönüşümünü bu saldırıların içeriğine göre yeniden düzenlemek zorundadır (Yeşiltaş, 2016).

Türkiye sahip olduğu ve birbirleriyle ilintili üç güvenlik ve tehdit kuşağına göre askeri dönüşümünü ele almalıdır. Birincisi ve hem ekonomik hem de insan gücü açısından en önemlisi, yer yer ayaklanmalar ve şehir çatışmaları ve asimetrik bir savaş barındıran hibrit savaş tehdidine karşı düzenlenmesi gereken ulusal güvenlik kuşağıdır. Bu tehlikeye karşı ordunun profesyonel askerlerden oluşan hızlı ve etkin hareketini sağlayacak müşterek hareket kabiliyetinin oluşturulması gerekmektedir. İkinci tehdit kuşağı ise yukarıda bahsettiğimiz tehlikeyi besleyen yakın coğrafi

halkamızda bulunan bölgesel güvenlik kuşağı yer almaktadır. Bu ikinci tehdit kuşağına karşı da her türlü müdahaleyi etkin kılacak operasyonel bir gücün ordu bünyesinde şekillenmesidir. Üçüncüsü ise bu güvenlik ortamında Milli savunma kapasitemizin arttırılması, ordunun caydırıcılığının sağlanması için gereken tüm teknolojik ve çağın gerektirdiği modern silah açığının bir an önce kapatılması gerekmektedir. Burada bir güvenlik ikilemine sebep vermeden diğer bölgesel aktörler karşısında güç dengesini bozulmasına sebep vermeyecek yeni bir güç ve güvenlik maksimizasyonuna elzem ihtiyaç vardır (Yeşiltaş M, 2016).

Ulusal ve uluslararası gelişmelerden belki de en çok etkilenenler (Williams, 2000, s.265) ve bu gelişmelere bir şekilde ayak uydurmak zorunda kalan organizasyonlar ordulardır. Bununla birlikte bir ülkede ordu denilince ilk akla gelen gelenekçi, değişime karşı dirençli ve kendi içinde kapalı bir yapı akla gelmektedir. Asıl görevi savaşmak olan ve nadiren bir savaş ortamı içine giren bir yapının böyle gelenekçi ve değişime dirençli olması elbette çok yadsınacak bir durum olmasa gerek.

Askeri alanda dönüşüm askeri teknolojik dönüşümler ve askeri organizasyonel dönüşümler olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir.

Teknolojik gelişmeler; barutun icadıyla ateşli silahlarda kullanılması, buhar gücü ile tren ve gemi gibi ulaşım araçlarının daha uzun ve hızlı mesafeler katetmesi, tek motorlu uçaklardan ses hızını aşabilen uçaklara evriliş, nükleer gücün askeri alanlarda kullanılışı, bilgisayar programlarının baş döndürücü bir hızla gelişimi, insansız ve silahlı insansız hava ve deniz araçlarının muharebe alanlarında kendine yer bulması askeri dönüşümlerde devrimsel bir olguya yer açmıştır. Organizasyonel değişim olarak ise; savaş alanlarında piyadenin yerini süvarinin almasıyla başlayan süreç, sınırlı olarak yapılan savaşın topyekûn bir harp halini alması, zorunlu askerlik yerine profesyonelliğe geçişle birlikte savaş meydanlarında daha çok askeri başarı getirmesine evrilmiştir. Hatta günümüzde devletler paralı asker ve yerel ve ulusal terör gruplarını yeri geldiğinde meydanlara sürmeye başlamıştır. Tabii askeri alanda organizasyonel değişimi alırken sivil asker ilişkilerini de göz ardı etmemeliyiz. İstanbul'un fethinden sonra barutun savaş alanlarına girmesiyle, ikinci dünya savaşında nükleer güç kullanılması aslında aynı mekanik tesiri göstermiştir. Ve

devamında ise orduların organizasyonel değişiminin kaçınılmaz olmasına sebebiyet vermiştir (Yalçinkaya, 2020).

Tablo 2.5. Askeri Devrim ve Askeri İşlerde Devrim

Zaman	Askeri Devrim	Askeri İşlerde Devrim
17. Yy.	Ulus devlet ve modern ordu teşkilatları	*Hollanda ve İsveç taktik reformları, Fransız taktik ve organizasyon reformları savaş gemisi devrimi ve İngiliz finansal devrimi *Fransız askeri devrimi (7 yıl savaşları sonrası)
18.Yy. sonu 19. Yy.	Fransız Devrimi	*Ulusal, siyasi ve ekonomik seferberlik, Napolyon Savaşı
18. Yy.- 19. Yy.	Sanayi Devrimi	*Sanayileşmeye dayalı finansal ve ekonomik güç *Kara savaşında teknolojik devrim *Deniz savaşlarında devrim
20. Yy. başları	1.Dünya Savaşı	*Müşterek kara taktikleri ve operasyonları, Yıldırım Harbi (Blitzkrieg), stratejik bombalama, firkateyn ve denizaltı savaşı, radar ve sinyal istihbaratı
20. Yy. ortası ve sonrası	Nükleer silahlar ve balistik füzeler	*Hassas keşif ve taarruz, az görünürlük, (stealth), Komuta-Kontrol-İstihbarat ve Bilgisayar devrimi, konvensiyonel silahlarda ölümcüllüğün artması

Kaynak: Murray & Knox, 2001, s. 13

2001 yılında “Dönüşüm Çalışma Raporu” (Transformation Study Report-TSR) adlı bir raporda ABD Savunma Bakanlığı dönüşümü; “bir hareketin etkinliğinde, verimliliğinde ve/veya maliyetinde belirgin pozitif kazançlar elde etmek için teşkilat, süreç, konsept, teknolojik uygulamalardaki ve kullanılan teçhizattaki değişim” olarak tanımlamıştır (Binnendijk, 2002, s.31). Roche ise dönüşümü, “Dönüşüm Uçuş Planı” (Transformation Flight Plan-TFP) isimli çalışmasında; “dönüşüm herhangi bir dönemin zorlukları üzerinde düşünmek mevcut kuvvetleri ve insan gücünü buna göre bu duruma göre uyarlamak ve bu yeni değişimleri başarıyı ölçen bir basınçölçer gibi kullanarak, tüm kuvvetlerini en etkin bir şekilde sahaya sürmek” olarak değerlendirmiştir (Roche, 2003, s. 31). Bu tanımlar ışığında askeri gücün dönüşümünü Topçu’nun belirttiği gibi, “güvenlik ortamı, savaş ve çatışma ortamı, harekât ortamı, teknolojik değişim ve gelişmeler, zihinsel (konsept, doktrin, vizyon vs.), ekonomik ve müştereklik olmak üzere yedi ana başlık altında toplayabiliriz (Topçu, 2015, s. 43).

Dünyada yaşanan teknolojik gelişmeler, askeri gücün de teknolojik olarak gelişmesi üzerinde etkileri olmuş ve bunun sonucunda yeni muharebe alanları

belirmiştir. Özellikle 1750 ve 1900 yılları arasındaki teknolojik gelişmeleri göz önüne aldığımızda, elektriğin icadı, buharlı makinaların icadı gibi önemli teknolojik gelişmeler, denizcilik haricinde askeri teknolojiler üzerinde bir etki göstermemiştir. Bu dönem için askeri alanda ateşli silahlar ve zırhlar daha önemli hale gelmiştir. Ancak dünya savaşları döneminde, savaşların ön ayak olduğu, sıvı yakıtla giden roket ve atom bombası dünya tarihinde çok büyük etki bırakmıştır (Meydan, 2015).

“Değişmeyen tek şey değişimdir” demiş Hereklitos. Hayatın her safhasını anlamlandıran bu söz, askeri alanda da kendini hissettirmiş ve askeri gücün yapısı ve kullanımı da zamanla değişim geçirmiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, özellikle hava gücünün yetenek ve özellikleri bağlamında, SSCB’nin ATD (Askeri Teknik Devrim) ve ABD’nin AİD (Askeri İşlerde Devrim) kavramları askeri gücün dönüşümü ile teknolojik gelişmeler arasındaki ilişkinin sorgulanmasına neden olmuştur (Galdi, 1995, s. 2).

Tarih boyunca askerler savaş meydanlarında kas gücünün ön plana çıktığı, ok, mızrak, kalkan, yay, mancınık gibi aletler kullanmıştır. Çinliler’ in 900’lü yıllarda bulduğu ve ilk başlarda patlayıcı bir özelliği olmayan kimyasal bir karışım olan barut, zamanla geliştirilerek, patlayıcı özelliği sayesinde birçok yeni savaş silahının icadına sebep olmuştur. Ancak 1200’lü yıllara kadar Çin’de bu tür silahlar olsa da savaş meydanlarında etkili olarak kullanımı 1300’lü yılların ortalarını bulmuştur (Laichen, 2000, s. 48). 1665’ li yıllara kadar hassas vuruşlu tüfeklerin icat edilmemiş olduğundan dolayı, barut daha çok patlayıcı veya top fırlatıcı olarak kullanılmıştır (Fridell, 2007, s. 8). Kılıçların, kalkanların yerini önce ağızdan doldurulmalı Alaybozan denilen tüfekler almıştır. Askerlerin çift sıra dizilerek, ateş eden ön grubun çöküp tüfeklerini doldururken arka sıradakilerin ateş etmesi gibi taktikler geliştirilmiş ayrıca güçlenen toplar sayesinde kale savunmaları etkisiz bir hal almıştır. Daha sonra hızlı ateş edebilen iğneli tüfekler ve fişek kullanımını 1800’ lü yıllarla birlikte dakikada yüzlerce mermi atabilen ve düşmanı olduğu yerde çeviren otomatik silahların icadıyla siper savaşları başlamıştır. (Fridell, 2007, s.9). Hatta, Black, Gibbon’un bu teknolojik gelişmeler ışığında Avrupalıların 1680’lere kadar dinamik bir güç olan Osmanlı’nın eline düşme ve mağlubiyetler yaşama döngüsünden kurtulduğunu belirtmiştir (Black J, 2009, s. 30).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı, silah, mühimmat ve askeri araç ve gereçler bakımından muazzam bir teknolojik gelişime sebep olmuştur. Birinci Dünya Savaşı, oldukça zor ve yıpratıcı bir durum arz eden siper savaşları olarak karşımıza çıkmıştır. Ancak daha sonraki süreçte tank ve uçak teknolojilerindeki gelişim konvansiyonel savaşlarda siperi etkisiz ve anlamsız kılmıştır. İkinci Dünya Savaşı ise baş döndürücü bir gelişme gösteren yeni silah sistemlerinin ve mühimmatların savaşı olmuştur. Oldukça stratejik öneme haiz denizaltılar, yoğun topçu ateşi sağlayacak şekilde donatılmış gemiler, yüksek hız ve hassas atış kabiliyetli tanklar, motorize birlikler, taarruzda kullanılan uçaklarla birlikte uçak gemileri, uzun menzilli roketatarlar ve nihayetinde savaşı sonlandıran atom bombası...Füze ve roket sistemleri ile menzili ve etki alanı artan topçu gücü, uzun menzilli uçakların varlığı gibi etkenler hareketin alanını genişleterek, daha yıkıcı ve öldürücü bir savaşa sebebiyet vermiştir (Karakoç E &Yılmaz B, 2020).

Soğuk Savaş döneminde, Vietnam, Kore, Arap-İsrail, Falkland gibi terlerde ortaya çıkan bölgesel savaşlar askeri teknolojinin pratize edildiği uygulama alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Hava gücünün önemini fark edilmesi ve modern hava araçlarının varlığı, bu alanda hızlı bir gelişime sebep olmuştur. İlk defa Vietnam savaşında kullanılan, Hassas GÜdümlü Mühimmatların (Precision Guided Munitions-PGM) artık kaçınılmaz olan teknoloji temelli bir dönüşümün habercisi olmuştur (Corell, 2010).

Şekil 2.2. Thanh Köprüsü Vurulmadan Önceki ve Sonraki Hali

Kaynak: Corell, 2010

Çin ve Sovyetler Birliği destekli Kuzey Vietnam ile ABD destekli Güney Vietnam arasındaki savaşta, ABD Hava Kuvvetlerince Kuzey Vietnam'daki Thanh Hoa köprüsünü vurmak için klasik mühimmatla 800 sorti yapılmasına rağmen başarı

elde edilemedi ve 10 uçak kaybedildi. Fakat sonrasında bir F4 savaş uçağı Paveway-1 hassas güdümlü bombası ile tek bir sortide köprüyü vurarak kullanılamaz hale getirmiştir (Chapmann, 2003, s.3).

PGM'ler sayesinde hem atılan mühimmat sayısı azalmış (böylece maliyet de azalmıştır) hem de çatışma bölgesinde dost unsurların ve sivil halkın zarar görme ihtimalini önlenmiş olmakla beraber düşman üzerinde daha hızlı ve etkin bir sonuç sağlamıştır. Tablo 2.6'da bazı savaşlarda kullanılan PGM yüzdeleri verilmiştir (Hawkins, 2003, s. 67)

Tablo 2.6. Savaşlarda PGM kullanım Yüzdeleri

Vietnam (1955-75)	%0,20
Körfez-Irak (1991)	%8
Kosova (1999)	%35
Afganistan (2001)	%60
Irak (2003)	%70
Libya (2008)	%100

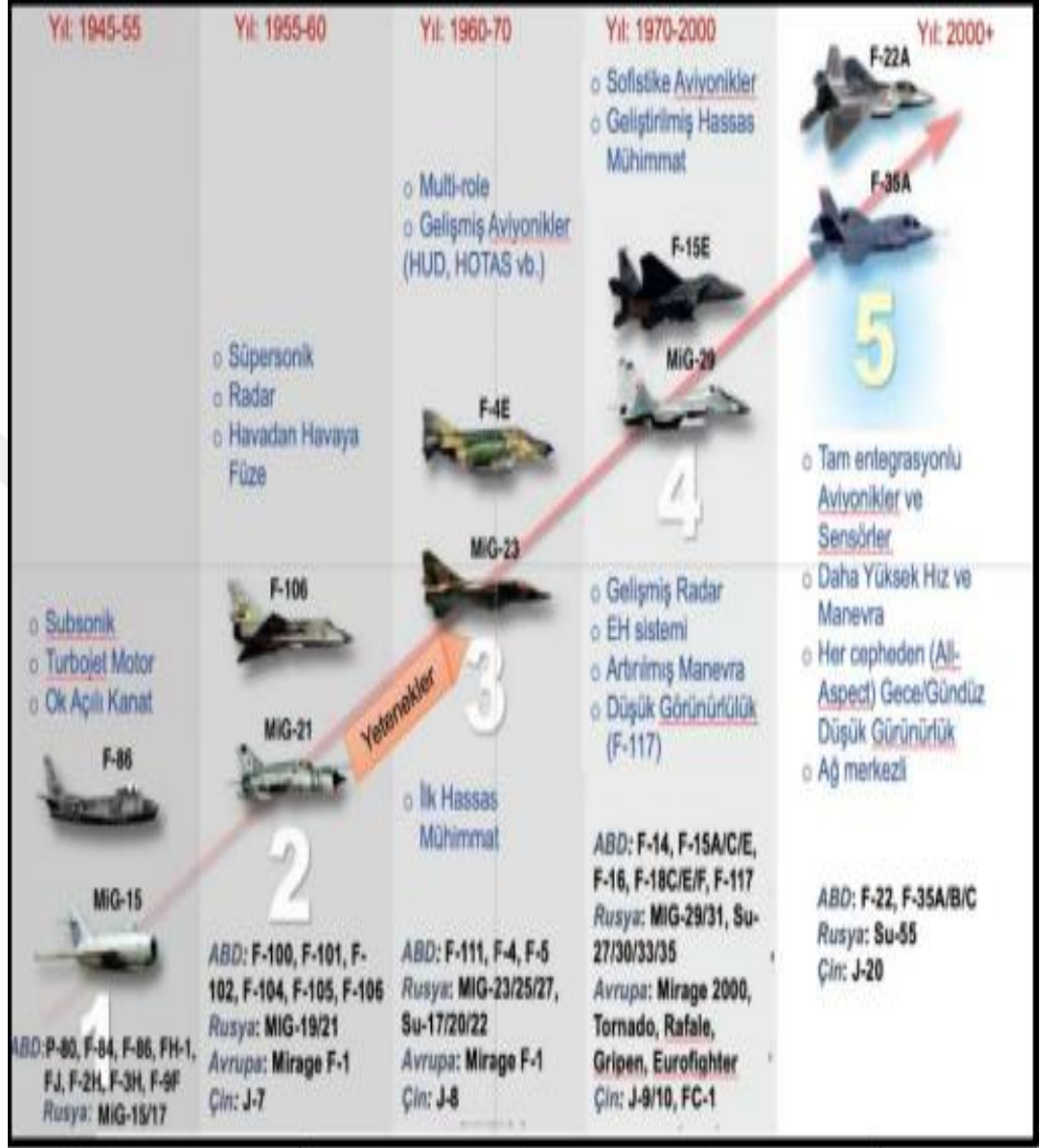
Kaynak: Karakoç & Yılmaz, 2020

Küresel Konumlama Sisteminin (Global Positioning System-GPS) destekli balistik ve güdümlü füze ve bombaların kullanıldığı Irak Savaşı-1991 ise teknolojik etkini en belirgin olduğu savaştır. Bu füze ve bombalar sayesinde saatler içinde Irak savunma sistemleri bertaraf edilmiştir.

Askeri gücün yeni teknolojileri üretmesi ve mevcut global teknolojileri en üst seviyede kullanması elzemdir. Çünkü teknoloji caydırıcılığın yanında, savaşlarda asimetrik savaş uygulamanın en temel yöntemidir. Bilişim ve bilgi çağının hayatımızdaki yeri ve bağımlılığı askeri teknolojiyi de yüksek oranda etkilemiştir.

Savaş yıllarında radar ve dost düşman tanıma gibi önemli teknolojik gelişmelerin yanı sıra savaş sonlarına doğru jet motorlu uçaklar da üretilmiştir. Bununla beraber, radar, dost düşman tanıma sistemleri, elektronik harp sistemleri, havadan havaya, havadan yere güdümlü-güdümsüz roket ve füzeler gibi özel teknolojilerle üretilen sistem ve mühimmatlardan diğer ülkelerin de etkilendikleri ve asimetrik etkiyi ortadan kaldırmak için bu teknolojileri dost ülkelere satın alma ve

veya kendi teknolojilerini üreterek elde etme çabasında olduğu görülmektedir (Karakoç E & Yılmaz B, 2020).

Şekil 2.3. Uçak Nesilleri

Kaynak: Yılmaz, 2019, s. 364

Şekil 2.3. te teknolojik gelişmelere uygun olarak uçak nesillerindeki gelişim görülmektedir. Artık günümüzde yüksek hız ve manevra kabiliyetine sahip, tam entegrasyonlu aviyonik ve sensörlerle donatılmış, her cepheden gece gündüz düşük görünürlüğe sahip, ağ merkezli uçaklar üretilmektedir. Türkiye’de yerli ve milli savunma sanayi gelişmeleri kapsamında, 2027 yılında tamamlanması planlanan 5. Nesil tam donanımlı Milli Muharip Uçak çalışmalarında önemli mesafe kaydetmiştir.

Türkiye böylece, ABD, Rusya ve Çin'in ardından 5. Nesil uçak üreticisi dördüncü ülke olmayı hedeflemektedir.

2.2. Küresel Aktörlerin Askeri Güç Kapasiteleri

Ülkelerin küresel savunma bilgilerini takip edip raporlayarak askeri güçlerine ilişkin analitik veri tabanları hazırlayan ABD merkezli araştırma şirketi Global Firepower, ülkelerin teknolojik durum ve gelişimleri, askeri birim sayıları, mali yapıları, lojistik kapasiteleri, hareket kabiliyetleri, savaş alanında ne kadar süre aktif kalabilecekleri, mevcut kaynakları ve coğrafi konumları gibi 60'tan fazla faktörü göz önüne alarak her yıl dünyanın en güçlü ordularını belirlemek için kapsamlı araştırmalar yapmaktadır. Türkiye'nin geçen yıla göre üç basamak yükseldiği şirketin 2024 yılı sıralamasında ilk dört sırayı Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan almıştır (Global Firepower, 2024).

Tablo 2.7. 2024 Yılı Dünyanın İlk Dört Askeri Gücü

Sıra	Ülke	Aktif Asker	Toplam Asker	Tank	Savaş Uçağı	Savaş Gemisi	Nükleer Başlık	Savunma Bütçesi (USD)
1	ABD	1.400.000	2.260.000	6.289	2.085	490	5.800	732 milyar
2	Rusya	1.014.000	3.569.000	12.950	1.221	603	6.375	61.7 milyar
3	Çin	2.185.000	3.205.000	3.205	3.210	777	320	261 milyar
4	Hindistan	1.445.000	3.462.000	4.292	538	295	150	71.1 milyar
8	Türkiye	355.000	735.000	2.662	207	149	0	19 milyar

Kaynak: Global Firepower, 2024

Tabloda, ABD, Rusya, Çin ve Hindistan'ın askeri güç kapasitelerini belirleyen asker, tank, savaş uçağı, savaş gemisi, nükleer başlık sayılarıyla, savunma bütçeleri belirtilmiştir. Dünya genelinde ülkelerin savunma sanayilerine ve dolayısıyla ordularına yaptıkları yatırımların ciddi boyutlara ulaştığı görülmektedir.

Platon'un MÖ 5. Yy.da söylediği "...Güçlü ile güçsüzün kuracağı bütün ortaklıklarda güçsüzün bir menfaat sağladığını asla göremezsiniz... Adalet güçlünün mefaati neyse onu yapmaktır... Adalet güçlünün menfaatine olan her şeydir..." (Platon, 2003, s.52) sözlerinden güçlü devletlerin kurmaya çalıştıkları Yeni Dünya Düzeni ile empoze etmeye çalıştıkları güç – adalet ilişkisinin 2500 yıldır değişmediğini görüyoruz.

2.2.1. ABD'nin Askeri Güç Kapasitesi ve Uygulamaları

ABD, İki kutuplu bir dünya düzeninde 1823 tarihli Monroe Doktrini'ne dayanarak kendi ulusal çıkarlarını korumak için özellikle Latin Amerika ve Karayip ülkelerine müdahaleyi kendinde bir hak olarak görmüştür. Nitekim ABD Başkanı Lyndon B. Johnson bu politikalarını; "ABD batı yarımkürede yeni bir komünist hükümete asla müsaade edemez." diyerek açıkça dile getirmişti. (Borgen,1996:s.296). Bu politika doğrultusunda 1890'lı yıllarla başlayan bir zaman sürecinde ABD direk veya yerli iş birliçileri vasıtasıyla yüzlerce ülkeye askeri müdahalede bulunmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde de "ABD vatandaşlarını koruma", "insani müdahale", "terörle mücadele", "meşru mevcut hükümetin çağrısı", "meşru müdafaa" gibi pek de uluslararası yazılı hukuk kurallarına uymayan nedenleri bahane ederek askeri güç kullanmaktan hiçbir zaman geri kalmamıştır.

Nitekim bugün ABD ordusu kendi toprakları dışında 172 ülkede değişik boyutlarda 800 civarında askeri üsleriyle birlikte Amerika ana kıtası dışında 320.000'den fazla askeri personeliyle gerektiği anda askeri güç kullanımı için her an hazır bir şekildedir.(aa.com.tr, 2020)

Tablo 2.2'de ABD'nin 2000'li yılların başlarından günümüze kadar yaptığı askeri operasyonlar görülmektedir.Tablodan da anlaşılabacağı gibi ABD gerektiğinde askeri gücünü kullanmaktan hiçbir zaman geri kalmamıştır. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası askeri güç kullanımını meşru bir zemine oturtmakta uluslararası mecrayı ikna etmede hiç de zorlanmamıştır.

ABD kendi çizgisinde olmayan, kendisiyle beraber yürümeyen hiç bir meşru hükümete karşı anlayış göstermemiştir. Örneğin demokratik olarak seçilen Filistin Hamas'ına ve Lübnan Hizbullah'ına karşı İsrail'le birlikte yürüttüğü imha

operasyonları ABD için Güvenlik meselesinin her zaman Demokrasiden önce geldiğinin en büyük delilidir.(Barlas, 2006)

Tablo 2.8. 2000’li Yıllar da ABD Kuvvetlerinin Askeri Güç Kullanımı

Ülke / Eyalet	Tarih	Kuvvetler	Açıklama
Yugoslavya	1999	Bombalama-Füzeler	Sırbistan Kosova’dan çekilmeyi reddetmekten sonra NATO ağır hava saldırısı düzenledi. NATO Kosova’yı işgal etti.
Yemen	2000	Deniz	Aden’de bulunan USS Cole bombalandı.
Makedonya	2001	Kara	NATO güçleri Arnavut asileri hareket ettirmek ve silahsızlandırmak için görevlendirildi.
Birleşik Devletler	2001	Jet Uçakları-Deniz	New York, Washington DC’ye uçakların kaçırılmasıyla düzenlenen saldırılara tepki gösterildi.
Afganistan	2001-Devam	Kara Bombalama Füzeler	Taliban’ı devirmek, El Kaide savaşçıları avlamak, Karzai rejimini kurmak ve Taliban ayaklanmasına karşı savaşmak için 30.000 den fazla ABD askeri Afganistan’ı işgal etti.
Yemen	2002	Füzeler	ABD vatandaşları da dahil olmak üzere El Kaide’ye avcı drone füzesiyle saldırı düzenlendi.
Filipinler	2002-Devam	Kara-Deniz	Filipin askeri mücadelesi için eğitim misyonu Ebu Sayyaf isyancılar Mindanao’nun batısındaki Sulu Takımadasında savaş misyonuna dönüştü.
Kolimbiya	2003-Devam	Kara	ABD özel kuvvetleri petrol boru hattını koruyan Kolimbiya askeri gücüne yardım etmek için isyancı bölgesine gönderildi.
Irak	2003-11	Kara-Deniz-Bombalama-Füzeler	Saddam rejimi Bağdat’ta devrildi.250.000’den fazla ABD personeli işgale katıldı. ABD ve İngiltere güçleri ülkeyi işgal edip Sünni ve Şii ayaklanmalarıyla savaştı.160.000’den fazla asker ve sivil personel kalıcı üsler inşaa etmektedir.
Haiti	2004-05	Kara-Deniz	Deniz Piyadeleri ve ordu, sağcı isyancılar Washington yönetim tarafında ayrılması tavsiye edilen seçilmiş başkanı yerinden edince karaya çıktılar.
Pakistan	2005-Devam	Füzeler, bombalama, gizli operasyon	CIA füzeleri ve hava saldırıları ve Özel Kuvvetler, Al Kaide ve Taliban’ın sözde mülteci (sığınmacı) kasabalarına baskınlar yapıp çok sayıda sivil öldürdü. Aynı zamanda dronlar Pakistan Mehsud ağına saldırdı.

Ülke/ Eyalet	Tarih	Kuvvetler	Açıklama
Somali	2006-Devam	Füzeler, deniz, kara, taktik harekât operasyonu	Özel Kuvvetler Etiyopya istilasına, İslamcı hükümeti devirme konusunda tavsiyede bulundu; İslami isyancılara karşı AC-130, cruise füzeleri ve helikopter saldırıları yapıldı; deniz yolu deniz haydutları ve isyancılara karşı kapatıldı
Suriye	2008	Kara	Irak'ın 5 mil uzağında gerçekleştirilen helikopter saldırısında 5 Suriyeli sivil öldü.
Yemen	2009-Devam	Füzeler, taktik harekât operasyonu	El Kaide'ye Cruise füzeleriyle yapılan saldırıda 49 sivil öldü; Yemen askeri unsurları isyancılara saldırdı.
Libya	2011-Devam	Bombalama, füzeler, kara, taktik harekât operasyonu	NATO, isyancı ordunun hareketi sırasında hava saldırılarını ve Kaddafi hükümetine yönelik füze saldırılarını icra etti. İslami isyancılara karşı düzenli olarak Özel Kuvvetler baskınları düzenlendi.
Irak	2014-Devam	Bombalama, füzeler, kara, taktik harekât operasyonu	Hava saldırıları ve Özel Kuvvetler İslam Devleti direnişçilerine müdahale ediyor; Irak ve Kürt askerlerini eğitiyor
Suriye	2014-Devam	Bombalama, füzeler, kara, taktik harekât operasyonu	Hava saldırıları ve Özel Kuvvetler İslam Devleti direnişçilerine müdahale ediyor; diğer Suriye direnişçilerini eğitiyor.

Kaynak: Diler, 2017

2.2.2. Rusya Federasyonu'nun Askeri Güç Kapasitesi ve Uygulamaları

Soğuk Savaşın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yaklaşık on yıl boyunca ülke içi reform ve yeniden yapılanma süreci yaşayan Rusya Federasyonu; 2000'li yıllarla birlikte Başkan Vladimir Putin liderliğinde yeniden bir yükselme dönemi yaşamaya başlamıştır. Bu süreçle birlikte hızla kendi açısından önemli bir güvenlik sorunu teşkil eden Çeçenistan sorunu ele alınmış ve 1996'da Çeçen mağlubiyetinin Rus halkının ve devlet kademesi üzerinde yarattığı travmanın bitirilmesi amacıyla ikinci müdahalede Çeçenistan'a karşı bir galibiyet elde ederek bölgedeki otoritesini tekrar tesis etmiştir.

Putin 10 Şubat 2007'de NATO Güvenlik Konferasında yaptığı konuşmada yeni dünya düzeninde de Rusya'nın nüfuz alanlarını genişletmek için sahaya döneceğinin sinyallerini vermiştir adeta. Putin:

Tek kutuplu dünya nedir? Bunu ne kadar süslerseniz süsleyin, netice itibariyle tek tip durum, tek erk, tek güç merkezi, tek efendi anlamına gelir. Tek egemenin, tek efendinin olduğu bir dünya demektir. Sonuç olarak, bu durum sadece sistemin içindekiler için değil, aynı zamanda egemenliği elinde bulunduran için de ölümcüldür, çünkü onu içeriden yıkar. (Alpar, 2002) diyerek NATO'nun Kafkasya ve Doğu Avrupa ülkelerine ilişkin genişleme stratejisiyle birlikte Rusya Federasyonu'nu kuşatma politikalarına bir cevap vermiş oluyordu.

2000'li yıllarda Gürcistan ve Ukrayna'daki renkli devrimler sonucu ABD ve Batı yanlısı tutumlar Rusya Federasyonu tarafından hiç hoş karşılanmamış, ulusal güvenliklerine doğrudan bir tehdit olarak algılanmış ve Rus çıkarlarının karşı bir hamleye gereksinim duyduğu fikrini ortaya çıkarmıştır. Nitekim ABD'nin Gürcistan'a verdiği destek Gürcü yönetimini aşırı cüretkar davranmaya sevk etmiş ve bunun sonucunda 2008'de Rusya Gürcistan'a karşı başlattığı askeri hareket sonrasında Abhazya ve Güney Osetya'nın Gürcistan'dan ayrılmasını sağlamıştır. Rusya iki ülkenin bağımsızlığını tanıyarak askeri anlaşmalar imzalamış ve bölgedeki askeri gücünü bir kez daha pekiştirmiştir (Gülşen, 2018).

Devamla Ukrayna'nın AB ile yakınlaşmasını kendi ulusal çıkarlarına tehdit olarak algılayan Rusya tamamen uluslararası hukuka aykırı olarak Kırım'ı önce işgal daha sonrasında da ilhak etmiştir. Böylece Kırım'daki Sivastopol üssünü güvenceye alan Rusya Karadeniz'deki güç dengesini kendi lehine çevirerek bir adım öne geçmiştir.(Gülşen, 2018). Bununla da yetinmeyen Rusya Ukrayna'ya karşı Şubat 2014'te başlattığı ve halen devam eden büyük bir savaşın içine girmiştir. Mihail Garboçov'un 1995'te iktidara gelmesiyle başlayan ve 6 yıl süren Perestroyka ve Glastnost denilen reformlar sonucu SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını kazanan eski SSCB ülkelerinin Batı ve ABD yanlısı taraf içine girmesine asla müsaade etmeyeceği görülmektedir.

Arap Baharı sürecinde Libya'da Batı tarafında dışlandığı düşüncesini verdiği hisle bunu telafi etmek için 2015'te Suriye'ye askeri müdahale gerçekleştirerek hem Akdeniz'deki Tarus üssünü gerçek bir üs haline getirmiş hem Hmeymim'de yeni bir

üs kazanmıştır.Bu kazanımlarla beraber Afrin'deki askeri kontrol noktaları belirleyen Rusya bu vesileyle askerinin bölgeye yerleşmesini sağlamıştır. Rusya 2017'de başlayan bu üç ülkeye askeri operasyonları ile birlikte bazı Orta Asya ülkeleri, Ermenistan ve Belarus ile ikili askeri anlaşmalar imzalayarak kendi ulusal güvenliği için yakın çevresini emniyete almayı ve gerektiğinde askeri güç kullanmaktan hiçbir zaman geri kalmayacağını göstermiştir (Gülşen, 2018).

Rusya'nın geliştirdiği askeri doktrin; karşılaşılabilecek dış tehditleri ve bu tehditlere karşı oluşturulacak ulusal savunma ve davranış modellerine karşı odaklanmayı sağlarken askeri gücün önemini daima ön planda tutmaktadır (Godzimirski, 2000, s.74).

Rusya yüzyıllardır dış politikasında emperyal yayılım amacıyla bir güç alanı yaratılması ve hegemanik bir güç olma duygusunu bir devlet politikası olarak benimsemektedir. Rus dış politikasında yüzlerce yıllık bir zaman diliminde şekillenen ve benimsenen dış politikanın ayrılmaz bir parçası ve hedefi halini alan bu düşünce, geçmişteki haliyle bugün de RF'nin dış politikada benimsediği ana temellerdendir. SSCB'nin uluslararası arenada sahip olduğu güç ve küresel etkisi göz önüne alındığında, Soğuk Savaş'ın sona erip SSCB'nin parçalanması ve kaybedilen süper güç konumunun yarattığı travmayı Rusların atlatması biraz güç olmuştur. Bu yeni dönemle değişen ideolojik temeller ve komünizmden liberal dünyaya entegre süreci pek sancılı ve sorunlu geçmiştir. Özellikle ABD ve NATO, SSCB'den ayrılarak bağımsızlığını ilan eden bu yeni devletlerle yakından ilgilenmeye başlamış ve yörüngesine almaya çalışmışlardır (Özcan, 2020). ABD ve NATO'nun bu ilgisi RF tarafından sıkça Askeri Güç kullanılmasına sebebiyet vermiştir.

2.2.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Askeri Kapasitesi ve Uygulamaları

Son yirmi yıla bakıldığında ÇİH askeri harcamalarını 6 kat arttırmıştır. ÇİH'nin ekonomik anlamda da hızla büyümesi sonuç olarak Deng Şioping'in "Büyük Stratejisi"nin son ve en önemli ayağı olan askeri güç olma isteğini hızlandıran bir araç olarak düşünülmektedir. ÇİH'nin başardığı bu ekonomik yükselişin sonucundaki teknolojik gelişim askeri alandaki modernizasyonun bir öncüsü olmuştur. Yani ÇHC açısından askeri alandaki başarı bir bakıma sosyal ve ekonomik gelişmenin bir ölçütü olarak algılanmaktadır (Karaca, 2023).

1989 Tiananmen olaylarından sonra Batı tarafından konulan askeri ambargoyu telefi etmek için Rusya ile yaptığı iş birliği Rusya'dan alınan teknolojilerin daha da gelişmiş bir ÇHC teknolojisi olarak ortaya çıkmasından sonra Rusya bu iş birliğini askıya almıştır. Bunun sonucunda ÇHC askeri teknolojilere ve uzay çalışmalarını hız vererek önemli bir mesafe katetmiştir. Bütün bu askeri teknolojik gelişmeler ışığında ÇHC'nin uzun yıllar sıcak bir çatışma içinde bulunmaması konvansiyonel gücünün küresel boyutu hakkında bir fikir vermemekle birlikte gerektiğinde 'caydırıcı' olarak kullanabileceğini beyan ettiği mevcut nükleer füze gücünün bölgesel kriterleri karşılayabildiği gibi tüm dünyayı tehdit edebilecek de bir menzile sahip olduğu düşünülmektedir (Karaca, 2023).

2035 yılına kadar envantere ekleyeceği yeni silahlarla birlikte askeri birliklerinin modernizasyonunu tamamlamayı planlayan ÇHC; 2050 yıllarına kadar silahlı kuvvetlerini tamamen güçlü ve çağın gereklerini yakalamış modern bir ordu haline getirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla ÇHC savunma bütçelerini; 14. Beş Yıllık Plana göre ordunun modernizasyonun sağlama yolunda savaşa hazırlık kapsamında askeri eğitimi güçlendirerek savunma stratejisini ve devletin savunma yeteneğini geliştirme, savunma teknolojileri ve yeni ve modern silahlara ait önemli projeleri hayata geçirme, silahlı kuvvetlerine ve ülke savunmalarına ait reformların pekiştirilerek gerekirse yeni reformları hayata geçirme, orduya ait tüm şartların iyileşmesi yolunda harcamayı planlamaktadır (Salcı, 2023)

Tablo 2.9. Çin'in Stratejik Öncelikleri

Strateji Ögesi	Açıklama
Stratejik Caydırıcılık	Çin topraklarına ve Tayvan, Hong Kong, Aksei Çene, Doka La ve Güney Çin Denizi gibi yönetilen bölgelere saldırıların önlenmesi
Bölgesel Egemenlik	Hindistan, Rusya ve Japonya dışındaki Güneydoğu ve Güney Asya ülkeleri de dahil olmak üzere, yakın yurtdışında hızla cevap vermeye hükmetme

Strateji Ögesi	Açıklama
Seferberlik Yetenekleri	Terörizm, istikrarsızlık ve insani felaketlere cevap vermek için alan dışı kampanyalar yürütme
Büyük Savaş Hazırlık	Savaş sırasında büyük ölçekli kuvvetleri harekete geçirme
İç Güvenlik	Rejimin hayatta kalmasını sağlama, iç suç ve teröre karşı savunma

Kaynak: Islam, 2019

Yine Tablo 2.9'daki stratejik caydırıcılık başlığı incelendiğinde; İkinci Dünya Savaşı sonrası Çin'de çıkan iç savaştan bu yana Tayvan hükümetleri ile ÇHC arasındaki egemenlik anlaşmazlığı zaman zaman askeri gerilimlere sahne olmaktadır. Ağustos 2022'de ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin Pasifik turu esnasında Tayvan'ı ziyareti gerilimi tekrar tırmandırmıştır. ÇHC yönetimi kendi toprakları olarak gördükleri bu topraklara üst düzey bir ABD yetkilisinin ziyaretini egemenlik ve toprak bütünlüklerine ait bir ihlal olarak değerlendirmişler ve bu tür ziyaretlerin devam etmesi durumunda askeri karşılık da dahil olmak üzere sert adımlar atılacağı uyarısında bulunmuşlardır (Euronews,2022).

Bütün bu gelişmeler ışığında ÇHC'nin savunma bütçelerini harcama planları ve Tablo 2.2'deki stratejik öncelikleri irdeleğinde askeri güç kullanımına hazırlık ve gerektiğinde bu yola başvurma öncelikleri hiç de azımsanmayacak bir boyuttadır. ÇHC ekonomik ve sosyal gelişimini askeri gelişimiyle eş tutmaktadır.

ÇHC'nde iktidarı elinde bulundurun Xi Jinping yönetimi, 2012'den itibaren ÇHC askeri gücü olan Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun kapasitesini güçlendirmeye, parti yönetimince askeri önceliklerin vurgulanmasına ve askeri yeteneklerin geliştirilerek ordunun profesyonelleşmesine odaklanmıştır (Xinhua, 2017). Başkan Xi Jinping'in 2015 yılı sonlarında Çin Halk Kurtuluş Ordusu için açıkladığı en önemli reformlar, ABD ordusuyla rekabet edebilecek seviyede uzmanlaşan gerektiğine ve Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun bu hedef doğrultusunda operasyonları yürütebilecek daha öldürücü bir güç haline getirilmesi olarak tasarlanmıştır. Bu yeni reformlar sonucunda öncelikle, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun organizasyon şeması yeniden düzenlendi ve ortak eylem komutlarıyla birlikte yeni bir Ortak Personel

Dairesi kuruldu. Yapısal reform olarak da ayrı bir ordu karargahı tesisi edildi. Kurulan Çin Halk Kurtuluş Ordusu Roket Gücü ile birlikte ÇHC'nin füze kuvveti tam kapasiteye çıkartılarak, siber yetenekler ve stratejik alan birleştirildi. Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun operasyonlarına destek sağlamak amacıyla Ortak Lojistik Destek Gücü oluşturuldu (Wuthnow & Saunders, 2017). Ekim 2017'deki Parti Kongresinde Xi Jinping, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'ns seslenerek, tüm stratejik alanlarda askeri mücadeleye hazır olmaları gerektiğini belirtti. Xi konuşmasında devamen Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nu artan bir şekilde bilgilenmiş, stratejik yetenekler bakımından 2035 yılına kadar tamamen modernize edilmiş ve üst derece askeri kabiliyetlere sahip mekanize bir güç haline gelmesi için gelişimsel açıdan üç kriter belirlemiştir (Xinhua, 2017).

Günümüzde Çin nükleer füze, siber ve uzay alanında dünyadaki rakiplerine, küresel güçlere eşdeğer yetenekler geliştirdiği için Çin Halk Kurtuluş Ordusu küresel manada konvansiyonel güç uygulayabilecek bir kapasiteye erişmiştir. Tablo 2.4'te Çin Halk Kurtuluş Ordusu hakkında gücü, yetenekleri, kapasitesi vs. hakkında özet bilgi verilmiştir.

Tablo 2.10. Bir Bakışta Çin Halk Kurtuluş Ordusu

Hizmetler	Ordu, Donanma, Hava Kuvvetleri, Roket Gücü, Stratejik Destek Gücü
Personel	Normal güçlerde faal 2 milyon
Çalışma Biçimi	Mecburi görevi kısmi gönüllü
Ekipman Profili	Öncelikle diğer ülkelerden türetilen teknolojiye etkilenen yerel sistemler, her hizmette modern silahlar, Bazı gelişmiş silahlar
Çekirdek Gücü	Uzun vadeli hassas görevler, bilgi savaşı, nükleer yeteneği
Geliştirme Gücü	Deniz gücü projeksiyonu, özel işlemler
Anahtar Güvenlik Açıkları	Lojistik, katı komuta yapısı, ortak savaş

Kaynak: Ericson, 2019

2024 yılında ÇHC komşularıyla gerginlikleri devam ederken, askeri harcamalarını yüzde 7,2 arttırarak son beş yılın en büyük sıçramasını yapmış olacak. Çin Ulusal Halk Kongresi'nde (ÇUHK) Maliye Bakanlığı'ca açıklanan yıllık raporda Çin'in savunma bütçesi 2024 için 1,67 trilyon yuana yani yaklaşık 7 trilyon 480 milyar TL olarak açıklandı. Çin'in 2023 savunma bütçesi 1,5 trilyon yuan (yaklaşık 6 trilyon 584 milyar TL) olarak belirlenmişti. Bu rakam ABD'nin ardından dünyanın en yüksek ikinci savunma bütçesi olmuştu. 14'üncü ÇUHK'nin ikinci oturumunda sözcü olan Lou Çincien, Global Times'e verdiği röportajda, ABD gibi askeri güçlere göre Çin'in savunma harcamalarının hem GSYH yüzdesi olarak hem de asker başına yapılan harcamalar bakımından oldukça düşük olduğunu belirtti. (Şarku'l Avsat, 2024). İki milyondan fazla aktif asker ve 500 bin üzeri yedek askere sahip olan ÇHC bugün dünyada en çok askeri personele sahip ülke durumundadır.

2.2.4. Hindistan'ın Askeri Güç Kapasitesi ve Uygulamaları

Küresel savunma bilgilerini takip eden sitelerden biri olan ABD merkezli The Global Fire Power 2024 verilerine göre Hindistan askeri anlamda dünyanın en büyük dördüncü gücü olarak tanımlanmıştır (The Global Fire Power, 2024). Savunma harcamaları bakımından da üçüncü sıradadır. Özellikle Pakistan ve Çin'le içinde bulunduğu stratejik bölgesel rekabet, askeri yeterlilik ve kapasitelerini her zaman en üst seviyelerde tutulmasını gerekli kılmaktadır. Yeni Delhi Çin'le yaşadığı sınır gerilimlerine karşı bölgesel ve küresel işbirliği yaptığı ülkelerle askeri manada bağlarını güçlendirmiş, yeni işbirlikleri içine girmiş ve 2022 ve 2023 yıllarında müteakip defalar bu ortaklarıyla tatbikatlar düzenlemiştir.

İkili ve çok uluslu tatbikatlar vasıtasıyla arttırılan işbirliği ve yapılan tatbikatlar sonucu geliştirilen askeri yeterlilikle birlikte savunma sanayii ürünleri üretimi konusunda da Hindistan'ın birtakım girişimlerde bulunduğu gözlemlenmiştir. Mesela Ekim 2022'ye kadar savunma sanayi sektöründe faaliyette bulunan 366 firmaya toplamda 595 adet Savunma Sanayii Ruhsatı verilmiştir. Böylece Hindistan yerli savunma sanayisine hız kazandırmak için özel sektör için kapılarını açmıştır. Uttar Pradeş ve Tamil Nadu'da iki adet Savunma Sanayi Koridoru kuran Hindistan hükümeti bu sayede savunma sanayii ihracatın da önemli miktarda artış yaşamıştır (İbaf, 2023).

Yeni Delhi hükümeti, start-up projelerin savunma tesislerine bağlanmaları ve ileriki zamanlarda yeni teknolojiler, ürünler geliştirmeleri için bir platform sağlayan “Savunmada Mükemmeliyet İçin Yenilikler (İDEX)” aracılığıyla ülke savunmasını ve güvenliğini güçlendirecek yenilikçi çözümlere odaklanıyor. Ortak kuluçka merkezleri aracılığıyla çalışan İDEX, start-up topluluğunu Defence India Startup Challenge (DISC) programına katılmaya çekmeyi başardı (ibef, 2023).

Savunma sanayi sektörünü canlandırmak ve doğrudan yabancı yatırım girişini arttırmak amacıyla hükümet, Eylül 2020’de düzenlemeleri revize etti. Bu düzenlemeler yabancı yatırımcıların, doğrudan %74’e kadar ve hükümet yolu vasıtasıyla %100’e kadar herhangi bir alanda doğrudan yabancı yatırımı olanaklı kıldı. Hükümetin “kendi kendine yeten” hedefine ulaşmak için yabancı yatırım üzerindeki kısıtlamaları hafifletmeye verdiği önem göz önüne alındığında, Hindistan savunma sektörünün büyüme yörüngesi güçlü kalıyor (ibef, 2023).

Hindistan hükümeti askeri ilişkiler kapsamında, Avustralya, Bangladeş, Endonezya, Japonya, Mynmar, Nepal, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Fransa, İngiltere ve ABD gibi ülkelerle, kara, hava ve deniz kuvvetlerinin dahil edildiği ortak tatbikatlar gerçekleştirmiştir. Ayrıca dünyanın en büyük uluslararası deniz tatbikatı olan RIMPAC (Rim of the Pacific), ABD, Japonya ve Avustralya ile beraber Bengal Körfezindeki MALABAR gibi tatbikatlarda da aktif olarak yer almıştır. Hindistan’ın son dönemlerde yaptığı önemli tatbikatlar Tablo 2.5’de belirtilmiştir (Study IQ, 2023).

Tablo 2.11. Hindistan Askeri Tatbikatları

Tatbikat Adı	Hangi Ülke İle Beraber	Tatbikatı Yapıldığı Bölge	Tarih
Bold Kurukshetra	Singapur	Jodhpur Askeri Bölgesi	6-13 Mart 2023
Ekuverin	Maldivler	Chaubatia, Utrakhand	11-24 Haziran 2023
Garuda Shakti	Endonezya	Karawang, Endonezya	Kasım 2022
Hand in Hand	Çin	Umroi, Meghalaya	Aralık 2019
Indra	Rusya	Volvovgrad, Rusya	Ağustos 2021
Khanjar	Kırgızistan	Bişkek,	Mart 2023

		Kırgızistan	
Mitra Shakti	Sri Lanka	Ampara, Sri Lanka	Ekim 2021
Tatbikat Adı	Hangi Ülke İle Beraber	Tatbikatı Yapıldığı Bölge	Tarih
Multi-national FTX / Exercise Force Eighteen	18 ASEAN ülkesi	Pune, Hindistan	2 Mart 2016
Kazind (Prabal Dostyk)	Kazakistan	Umroi, Meghalaya	Aralık 2022
Sampriti	Bangladeş	Jashore Askeri Bölgesi, Bangladeş	Haziran 2022
Surya Kiran VIX	Nepal	Saljhandi, Nepal	Aralık 2022
Yudh Abhyas	United States	Auli, Uttrakhand	Kasım 2022

Kaynak: Study IQ, 2023

Hindistan'ın bölgede zaman zaman silahlı kuvvet kullanımına başvurduğu iki önemli sorunu vardır. Bunlardan birincisi Çin ile yaşadığı Himalaya dağlarının çevrelediği sınır sorunu ikincisi ise Pakistan ile bir türlü çözüme kavuşturamadığı Keşmir sorunudur.

Hindistan ile Çin arasındaki ilk sınır çatışmaları 1962 yılında başlamıştır. Bu çatışmalar 1967-75 yılları arasında zaman zaman devam etmiştir (Anadolu Ajansı, 2022). 1980'li yıllar sonrası başlayan ikili görüşmelerde sürecin yaşandığı süre boyunca bir çatışma yaşanmamışsa da sorunun çözüme kavuşması adına bir sonuç alınamamıştır. 2013 yılına kadar devam eden bu çatışmasızlık süreci sonrasında taraflar arasında çatışmalar yer yer devam etmiştir (Topçu, 2023).

Hindistan ve Çin'in bölgesel güç rekabetleri, birbirlerini rakip olarak görmelerine ve dolayısıyla bu iki aktörün birbirlerine adım atmalarına mani olmaktadır. Büyük nüfusları, geniş sınırlara sahip olmaları, büyüyen ekonomileri ve bölgede etkin olma benzerlikleri bu iki ülkeyi bölgelerinde ve uluslararası arenada bir yarış içine itmektedir. Böyle bir rekabet içinde olan ülkelerin de ortak çıkarlarda buluşmadığı sürece uzlaşmacı bir yol izlemeleri pek mümkün görünmemektedir. Zaman zaman uzlaşma noktasına yaklaşıldığı olsa bile bu uzlaşma ortamı kısa sürmektedir (Topçu, 2023).

İhtilafa konu olan bölgenin avantajı, sorunun çözümü durumunda bir taraflı avantajlı diğer tarafı dezavantajlı kılacağı algısı, çözüm sonrası Çin ticaretinin bölgede Hindistan ticaretini baltalayacağı, her iki ülkenin de bölgelerinde askeri yatırımlara öncelik vermeleri sonucu, taraflarda bir güvensizlik hissi uyandırması ve birbirlerini tehdit olarak algılaması (Rediff.com, 2023) gibi faktörler Hindistan Çin arasındaki sınır gerilimini sonuçsuz kılmaktadır.

1947’de Hindistan ve Pakistan’ın bağımsızlıklarını kazandıkları günden beri, hangi ülkenin toprak parçası olduğu bir türlü çözüme kavuşturulamayan Keşmir sorunu Hindistan’ın ikinci büyük sorunudur.

İki ülke Keşmir yüzünden doğrudan ve dolaylı olarak dört defa çatışmaya girmiş ve bu çatışmalarda yüzlerce insan ölmüştür. Keşmir her ne kadar iki ülke arasında bir sorun gibi gözükse de aslında bir insanlı sorundur. Nüfusunun yüzde yetmişbeşi Müslüman olan Keşmir, 1947’de Pakistan’a katılma kararı alsa da, zamanın prensi Maharaja Hari Singh, Yeni Delhi hükümetin de desteğiyle Keşmir halkının bu kararına karşı çıkarak, 26 Ekim 1947’de Katılım Anlaşmasıyla Hindistan’la birleşme kararı almıştır. Keşmir halkının Pakistan’a katılma istekleri Hint askerleri ve aşırı Hinduların 300 binden Müslüman’ı katletmesine sebep olmuştur. 1 Ocak 1949’da BM’nin arabuluculuğuyla sona eren çatışmalar sonucu Keşmir Halkının kendi geleceğini tayin etmesi konusunda bir plebisit yapılması çağrısında bulundu. Fakat Hindistan bu çağrıya uymadı. Pakistan’ın Keşmir’in bir bölgesinin Çin’e verilmesine rıza gelmesi sonucunda, bugün bölgenin yüzde 45’i Hindistan, yüzde 35’i Pakistan ve geri kalan yüzde 20’lik kısmı Çin egemenliğindedir. Keşmir’de yıldır devam eden bu çatışmalarda on binlerce sivil, direnişçi hükümete bağlı güvenlik personeli hayatını kaybetmiştir (Aparı, 2023). Keşmir’de Müslüman katliamı halen devam etmekle beraber kendi yaşam haklarının tayini konusunda kalıcı bir çözüm bulunamamıştır.

2.2.5. Türkiye’nin Askeri Güç Kapasitesi ve Uygulamaları

2.2.5.1 Türkiye İçin Askeri Gücün Önemi

Bölgelerin ve ülkelerin yerküre üzerindeki konumuna, fiziksel ve beşerî coğrafi özelliklerine bağlı olarak uluslararası politikalarını ve stratejilerini belirleyen politik, ekonomik, kültürel ve askeri unsurlarını avantaj ve

dezavantajlarıyla ortaya koyan bilim dalına jeopolitik denir. Yani jeopolitik için devletlerin ve toplumların kaderidir diyebiliriz. Dolayısıyla bir bölge veya ülke, sahip olduğu coğrafi özellikler paralelinde milli politikalarını uygular ve stratejilerini buna göre belirlerler.

Türkiye, çok uzun yıllardır bulunduğu konum itibarıyla önemli tehlikelerle karşı karşıya kalmış ve halen kalmaya devam etmektedir. Böylesine aktif ve çatışma ortamının her an alev almaya hazır olduğu bir sahada politikalarını uygulamaya çalışan ülkemiz, çevresindeki bu olumsuz havaya bağlı olarak baskı ve tehditlere maruz kalmaktadır. Türkiye çevresini saran farklı stratejik bölgelerde geçmişten beri hedefleri ve amaçları çok farklı olan bu aktörlerle devamlı mücadele ettiğinden enerjisini sarfetmekte ve buna bağlı olarak hedeflerini gerçekleştirmede yara almaktadır (Doğan & Sertkaya Doğan, 2022, s. 320-339).

Bütün bu olumsuzlukların içinde, Türkiye'nin, sahip olduğu bu coğrafi derinlik, ekonomik güç, siyasi ve askeri kapasitesi onu küresel güç merkezleri arasındaki dengeye etki edebilecek jeopolitik bir güce sahip kılmaktadır. Ve ayrıca dünyada çok önemli sorunların merkezinde bulunması Türkiye'yi her dönemde dünya siyasetinde etkin rol oynayan bir ülke konumuna sokmaktadır (Ceylan, 2019, s. 154). Uluslararası siyaset arenasında hem ekonomik hem sosyokültürel hem de askeri gücü bakımından çevresini etkileyen ve çevresindeki olaylardan etkilenen güçlü, dinamik ve etkin bir organizasyondur.

Bölgemiz ve dünya çok fazla unsura bağlı olarak değişim gösteren jeopolitik, jeostratejik, ekonomik ve sosyokültürel unsurları bünyesinde barındırmakta ve bunlarla beraber yaşamaktadır. İşte böyle dinamik ve sürekli değişkenlik gösteren bir ortamda söz sahibi olabilmek, kendi ulusal politikalarını üretebilmek ve gücünü ortaya koyup hissettirebilmek için Türkiye hem doğal hem beşerî ve özellikle askeri gücünü çok iyi kullanmak zorundadır (Doğan & Sertkaya Doğan, 2022).

Asya ve Avrupa kıtalarında toprağa sahip olan Türkiye, aynı zamanda Afrika'nın da dahil olmasıyla üç kıtanın birleşme noktası üzerindedir. Bir başka ifadeyle Türkiye bu üç kıtayı birbirine bağlayan bir menteşe durumundadır. Ve çok eski tarihlerden beri bazen bu menteşeye takılan bir kilit ve bazen de bu kilidi

açan bir anahtar rolü üstlenmiştir. Türklerin Anadolu'yu fethetmesiyle birlikte asırlarca süren bir Haçlı seferleri dönemi başlamıştır. Batılılar önce Müslüman Türkleri, Hristiyanlığın karşısında bir tehlike daha sonra da bununla birlikte doğuya ve bölgesel olarak Orta Doğu'ya yönelik emellerine karşı bir engel olarak görmüşlerdir. Ve bu tehdidi ve engeli ortadan kaldırmak veya en azında devamlı bir zafiyet halinde tutacak bir mücadele dönemi başlamıştır. Ve 19. yüzyıldan itibaren bu engeli ortadan kaldırmanın adına, ilk defa Rusya'nın dillendirdiği 'Şark Meselesi' adı verilmiştir.

Türk insanı, dünya değerleri açısından bir sınır coğrafyası olma özelliği taşıyan Anadolu'da yaşamının acılarını ve sancılarını çok derinden hissetmektedir (Toksoy, 2017). Türkiye, bu acı ve sancıların derin ve çaresiz bir yaraya dönüşmeden, ayağa kalkacak tüm tedbirlerini, özellikle askerî gücüne yansıtacak şekilde süratle almalıdır.

Yıllar yılı Anadolu coğrafyasında medeniyet kuran veya kurmaya çalışan uluslar her zaman askeri açıdan güçlü olmak zorunda kalmışlardır. Çünkü bu topraklar üzerinde yaşayan küçük devletlerin huzur, birlik ve barış içinde birlikte yaşama kültürü oluşturmalarına hiçbir zaman izin verilmedi. Dil, din, mezhep, ırk bu ulusları bir arada tutabilmek için bir çimento vazifesi göremedi. Aksine bu değerler ayrıştırıcı ve bir çatışma ortamı sağlayacak öğeler olarak devamlı suistimal edildi. Bu ayrıştırıcı çalışmalar halen devam etmekte, bir hançer gibi Anadolu insanının bağrına saplanmaktadır. Yaşadığımız coğrafyada egemen güç olabilmek daima büyük maddi ve manevi fedakarlıklarla mümkün olabilmektedir. İlk defa Atatürk ortak bir kültür yaratmaya çalışarak ve ortak bir ülkü hedefi ortaya koyarak Anadolu insanını bir potada eritmeyi başarmıştır. Kültürel, siyasi ve ekonomik yönden bir istikrarın olmadığı ve dünya enerji kaynaklarının merkezi durumunda olmasında dolayı, bu coğrafyanın bölge dışı aktörler tarafından kontrol edilmeye ve yönetilmeye çalışması bölgedeki huzursuzluğun ana sebebidir. Osmanlı ve Pers İmparatorluğu gibi zamanın iki gücünün mirasçısı olan İran ve Türkiye'nin bölgede liderlik yapabilecek egemen bir güç haline gelmesine hiçbir zaman izin verilmemiş hatta birçok devlet bu konuyu kendi iç siyasi malzemeleri haline getirerek prestij devşirme gayreti içine girmişlerdir (Tarakçı, 2014).

Bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyada ve sınırları etrafında belirsiz ve büyük risk taşıyan, karmaşık gelişmeler yaşanmaktadır. Türkiye'yi istikrarsızlaştırmak isteyen devletlerin; Suriye, Irak gibi ülkelerdeki yönetim boşluğundan faydalanarak, konuşlandırdıkları ve para ve silah olarak destekledikleri terör örgütleri de işin en önemli bir başka boyutudur. Bu da bize dost gibi görünmesine rağmen kendi çıkarlarını ön planda tutan ve politikalarını bölgeyi özellikle Türkiye'yi istikrarsızlaştırma üzerine kuran ülkelere karşı ne kadar uyanık olmamız gerektiğini hiçbir zaman unutulmamalı. Bu yüzden Türk Silahlı Kuvvetlerinin her zamankinden daha çok dinamik, daha çok aktif ve daha çok kuvvetli olması gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde politika üretebilmesinin en önemli hayati unsurlarından olan askeri gücünün; moral, isteklendirme ve çağın gerektirdiği en modern teknolojik araç, gereç ve silah bakımından güçlü bir halde tutulması hayati bir önem arz etmektedir.

2.2.5.2. Türk Milli Savunma Sanayinin Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme dönemiyle bir emekleme evresi başlatan Türk Savunma Sanayisi, özellikle Avrupa'da yaşanan sanayi devrimlerinden sonra teknoloji ve sanayileşme yarışında batılı ülkelerle rekabet edemez duruma gelmiş ve bu yarışta geride kalmıştır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte ise, yaşanan iktisadi ve teknolojik olumsuzluklara rağmen savunma sanayi için bir başlangıç oluşturabilecek niteliğe haiz bazı yatırımlar yapılmıştır. Mart 1950' de kurulan Makine Kimya Endüstrisi (MKEK) ile birlikte silah, mühimmat ve havacılık sektörlerinde birtakım gelişmeler yaşandığı gözlenmiştir (Temiz, 2012, s. 3). Türkiye'nin 1952 yılında NATO'ya girmesiyle birlikte, devletin önyak olduğu milli savunma sanayinin geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmaların sona erme noktasına geldiği görülmüştür. Bu andan itibaren Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) ihtiyaç duyduğu silah, mühimmat ve tüm araç, gereç gibi gereksinimlerinin hemen hemen tamamının müttefik devletlerin yaptığı yardımlar ve kredili satışlar vasıtasıyla karşılandığı görülmektedir (Özgen, 2016, s. 193).

Türk Savunma Sanayi gelişimine bir göz atıldığında politik, ekonomik ve toplumsal olaylarla ilintili olduğu görülmektedir. Bu konudaki temel kırılma noktası ise 1974 Kıbrıs barış Harekâtı ve sonrasında yaşanan ambargolardır. Türk ordusunun

Kıbrıs'a yaptığı bu müdahaleyle birlikte, ABD ile siyasi, ekonomik ve diplomatik bir kriz baş göstermiştir. Ve ABD'nin bu krizle birlikte uyguladığı ambargo sonucunda TSK ihtiyaç duyduğu silah ve teçhizatın temininde sıkıntıya düşmüştür. Yaşanılan bu krizle birlikte bir ülkenin savunma ürünlerinde dışarıya bağımlı bir halde olmasının ne kadar olumsuz sonuçlar doğurabileceği görülmüş ve yerli savunma endüstrisinin geliştirilmesine ciddi bir destek sağlanmıştır. Önce bu ihtiyaçların karşılanması açısından, kara, deniz ve hava kuvvetleriyle bağlantılı vakıflar kurulmuştur. Ancak ilerleyen yıllarda konuya daha kurumsal bir perspektifle bakılması gerektiği fark edilmiş ve bu minvalde, 1975' te ASELSAN, 1981' de ASPİLSAN, 1982' de HAVELSAN, 1984' de TUSAŞ ve 1988 yılında ROKETSAN kurulmuştur (ssb.gov.tr).

Türkiye'nin savunma sanayisinin altyapısının tesisine ilişkin politikaların belirlenmesi ve belirlenen bu politikaların tatbiki noktasında yetki ve sorumluluğa sahip olacak mekanizmaların oluşturulması amacı ile 1985 yılında kurulan Savunma Sanayi Başkanlığı (SSB), ilk olarak Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde "Savunma Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı" (SaGeB) olarak kurulmuş, 1989 yılında Savunma Sanayi Müsteşarlığı olarak yeniden yapılandırılmış ve nihayet 2017' de Cumhurbaşkanlığı bünyesine alınarak 2018 yılı itibariyle T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayi Başkanlığı adını almıştır (ssb.gov.tr).

SSB özellikle 2000'li yıllardan sonra, uluslararası mecrada sesini duyurabilecek ve rekabet edebilecek modern bir savunma sanayinin geliştirilmesi ve TSK'nın modernizasyonunu sağlamak ve ihtiyaçlarına karşılamak için üzerine düşeni fazlasıyla yerine getirmeye başlamıştır. SSB bu maksatla, mevcut milli sanayisini , savunma sanayi ihtiyaçlarına göre yeniden organize ederek, yeni teşebbüsleri teşvik, yönlendirme ve bu konudaki devlet katılımını planlamadan, modern silah, mühimmat, araç ve gereçlerin araştırılması, geliştirilmesi, proje ihalelerinin yapılması ve kabul edilmiş projelere göre prototipin imalatı, üretim hattı kalifikasyonun sağlanması ve seri üretime geçiş sürecini ve gerektiğinde firmalara finans kolaylığı sağlanması manada üstün bir gayret göstermektedir (ssb.gov.tr). SSB'nin bu gayretleri ve özel sektörle yaptığı iş birliği sonucu ortaya çıkan ürünler Türk ordusunun modernizasyonuna önemli katkılar sağladığı gibi uluslararası mecrada da büyük ses getirmektedir.

Şekil 2.4. Türkiye'nin Bazı Savunma Sanayi Projeleri

Kaynak: SavunmaSanayiİST, 2022

Savunma sanayi sektörlerini 7 ana başlık altında toplanmaktadır. Bunları: Uzay ve Havacılık Sanayi, Askeri Gemi İnşa Sanayi, Roket ve Füze Sanayi, Silah ve

Mühimmat Sanayi, Askeri Otomotiv ve Zırhlı Araç Sanayi, Elektronik Sanayi ve Askeri Giyim Sanayi olarak sıralanabilir (Zengin, 2010, s. 11)

2016 yılı sonrası Türk Savunma Sanayi için büyük atlımlar gerçekleştirilmiştir. 2022 yılını değerlendiren SSB Başkanı İsmail Demir geldiğimiz noktayı şu şekilde açıklamıştır.

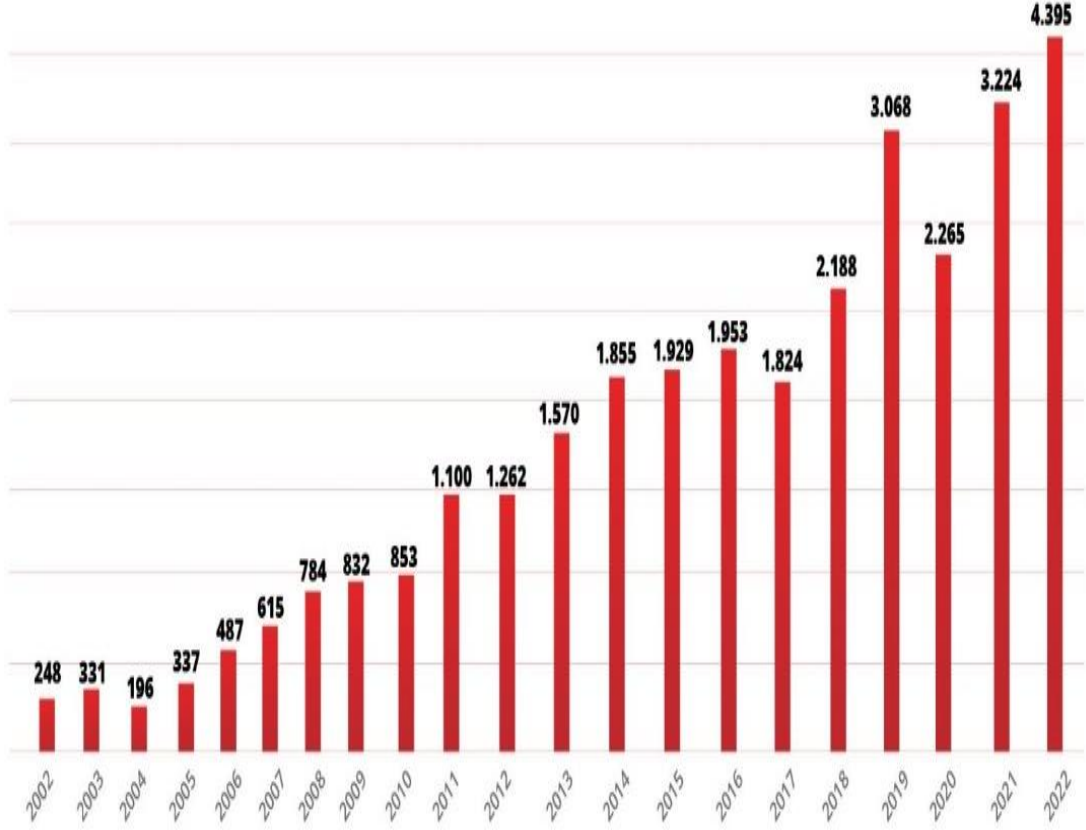
“Yerli ve milli imkanlarla tasarlanan, projelendirilip geliştirilen ve üretilen, SİHA, deniz platformları, kara araçlarını, füzeleri, insansız kara ve deniz araçları, elektronik harp sistemleri güvenlik güçlerinin emrine sunularak Türk Ordusu’nun gücüne güç katmıştır (savunmasanayist.com, 2022).

Burada; özellikle 11’i uçuş güvertesinde, 30’u hangarda konuşlanabilen 39 SİHA kapasitesi, 10’u uçuş güvertesinde 19’u hangarda toplamda 29 helikopter kapasitesi olan ve içindeki havuzda 4 mekanize çıkarma gemisi barındırabilen Türkiye Cumhuriyeti Gemisi (TCG) Anadolu gemisi deniz kuvvetlerimizin gücüne güç katmıştır. İlk uçuşunu başarıyla gerçekleştiren Türkiye’nin ilk insansız savaş uçağı Bayraktar Kızılelma, 18 Mart 2023’te hangardan çıkarılarak motor çalıştıran ve yer testleri başarıyla gerçekleştirilen Milli Muharip Uçak (MMU), Atak helikopteri ve yine Türk Güvenlik Güçleri’nin hem yurtiçi hem de yurt dışı operasyonlarda etkin olarak kullandığı, Bayraktar Akıncı Taarruzi İnsansız Hava Aracı (TİHA), Aksungur, Bayraktar TB2 gibi SİHA’lar Türkiye’nin hava gücünü perçinlemiştir. Bütün bunlarla birlikte; zırhlı personel taşıyıcılar, çok namlulu roketatar sistemleri, kısa menzilli balistik füzeler, tanksavar füzeleri, frekans arayıcı başlıklı füze atabilen hava savunma sistemleri, robotik ve otonom sistemler, füzelerde kullanılabilecek Turbo jet motorlar, Hava trafik radar sistemleri, her türlü askeri elektronik sistemleri, 7.62 ve 5.56 piyade tüfeği, otomatik bomba atarlar gibi modern bir ordunun sahip olması gereken, hava, deniz, kara unsurlarının ihtiyaç duyduğu bir çok savunma araç ve gereç, silah, mühimmat milli ve yerli imkanlarla üretilerek hem Türk Ordusunun gücüne güç katmıştır hem de müttefik ülkelere satışıyla ülke ekonomisine büyük katkı sağlamıştır ((savunmasanayist.com, 2022).

Türkiye’nin müttefik ülkelere sattığı Bayraktar TB2 SİHA, Azerbaycan’ın Ermenistan’a, Ukrayna’nın ise Rusya’ya karşı yaptığı savaşlarda büyük başarılar elde ederek, dünya kamuoyundan tam not almıştır. Türk SİHA’larının savaş

meydanlarında gösterdiği bu üstün performans dünya savaş konseptine yeni bir boyut kazandırmıştır.

Savunma ve Havacılık İhracatı (Milyon \$)

Şekil 2.5. 2002-2022 yılları arası Savunma ve Havacılık İhracatı

Kaynak: Savunma Sanayi Başkanlığı, 2023

Şekil 2.5. te görüldüğü üzere savunma ve havacılık ihracatımız geçmiş yıllarda 248 milyon \$ iken, 2022 sonu itibariyle 4.395.000.000\$ olmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken husus, Bayraktar firmasının tüm üretiminin % 99,3'ünü 28 ülkeye ihraç ederken tek başına toplam ihracatın %25 ini gerçekleştirmiştir (Garip & Kılınç, aa.com.tr, 2023). 2023 yılında da bu başarı artarak devam etmiş, Türkiye 185 ülkeye 230 çeşit savunma sanayi ürünü ihraç ederken Savunma ve Havacılık alanındaki ihracatı bir önceki yıla göre yüzde 27'lik artış göstererek toplamda 5,5 milyar dolara çıkmış, bunun 1 milyar 766 milyon dolarını Baykar firması

gerçekleştirmiştir. Baykar'ı Tusas Havacılık, MKE, Tusaş Motor, BMC, Roketsan, Aselsan, Samsun Yurt Savunma gibi şirketler takip etmiştir. (Yıldırım, 2024).

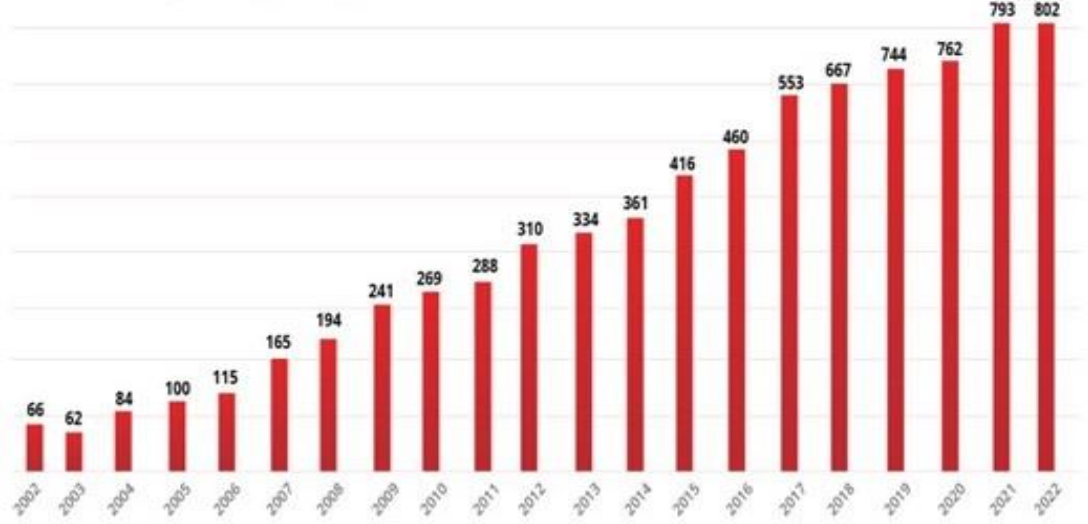
Tablo 2.12. 2013-17' den 2018-22 ye Türkiye'nin Savunma İhracatındaki Değişim

	İhracatçı Ülke	Küresel Silah İhracat Payı(%) 2018-22 2013-17		Değişim(%) 2013-17 den 2018-22'ye	İhracatçı Ülkelerin Ana Alıcıları ve Yüzdeleri 2018-22					
					1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	ABD	40	33	14	Suudi Arabistan	19	Japonya	8.6	Avustralya	8.4
2	Rusya	16	22	-31	Hindistan	31	Çin	23	Mısır	9.3
3	Fransa	11	7.1	44	Hindistan	30	Katar	17	Mısır	8.0
4	Çin	5.2	6.3	-23	Pakistan	54	Bangladeş	12	Sırbistan	4.5
5	Almanya	4.2	6.1	-35	Mısır	18	Güney Kore	17	İsrail	9.5
6	İtalya	3.8	2.5	-4.4	Katar	24	Mısır	23	Türkiye	12
7	Birleşik Krallık	3.2	4.7	-35	ABD	20	Katar	16	Suudi Arabistan	7.7
8	İspanya	2.6	2.5	-4.4	Avusturya	35	Suudi Arabistan	19	Belçika	12
9	Güney Kore	2.4	1.3	74	Filipinler	16	Hindistan	13	Tayland	13
10	İsrail	2.3	2.6	-15	Hindistan	37	Azerbaycan	9.1	Filipinler	8.5
11	Hollanda	1.4	2.1	-39	ABD	27	Meksika	11	Tunus	7.4
12	Türkiye	1.1	0.6	69	Katar	20	BAE	17	Umman	13
13	İsveç	0.8	0.9	-16	ABD	25	Pakistan	24	Brezilya	15
14	İsviçre	0.7	1.0	-34	Avustralya	21	Danimarka	14	İspanya	13
15	Avustralya	0.6	0.3	64	Kanada	35	Şili	31	ABD	13
16	Kanada	0.5	0.6	-9.4	Suudi Arabistan	49	BAE	22	ABD	4.9
17	Ukrayna	0.5	1.7	-70	Çin	48	Suudi Arabistan	13	Tayland	7.5
18	BAE	0.4	0.4	-5.8	Mısır	28	Ürdün	27	Cezayir	15
19	Polonya	0.4	0.1	168	Ukrayna	95	Nepal	1.2	Ekvador	0.6
20	Belarus	0.3	0.5	-37	Sırbistan	33	Vietnam	25	Uganda	14
21	Güney Afrika	0.3	0.3	6.7	BAE	27	ABD	21	Hindistan	15
22	Norveç	0.3	0.6	-55	ABD	27	Ukrayna	15	Litvanya	14
23	Brezilya	0.3	0.2	35	Fransa	25	Nijerya	15	Şili	12
24	Belçika	0.2	0.1	212	Suudi Arabistan	35	Kanada	28	Pakistan	21
25	Ürdün	0.2	0.1	14	ABD	61	Mısır	26	Ermenistan	7.0

Kaynak: SavunmaSanayİST, 2023

Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) yayınladığı 2022 Küresel Silah İhracatı Raporu'nda, Türkiye'nin bir önceki dört yıla (2013-2017) göre 2018-2022 döneminde savunma ve havacılık ürünlerindeki uluslararası

Pazar payının %0.62'den, %1.1'e yükseldiğini belirtmiştir. Yani Türkiye bu alandaki ihracat miktarını 2 kat arttırmıştır. Türkiye'nin en çok silah sattığı ülkeler, %20 ile Katar, %17 ile Birleşik Arap Emirlikleri ve %13 ile Umman olmuştur. Yine aynı raporda Türkiye'nin savunma ürünlerindeki ithalatı %49 azalarak global pazardaki payı, %2.4'ten % 1.3'e düşmüştür. Türkiye en çok silah ithalatını, %35 ile İtalya, %20 ile İspanya ve %19 ile Rusya'dan gerçekleştirmiştir.

Şekil 2.6. 2002-2022 yılları arası Türkiye Savunma Projeleri Toplamı

Kaynak: Savunma Sanayi Başkanlığı, 2023

2002 yılında toplam bütçe bedeli 5,5 milyar \$ olan 66 adet Savunma Projesi mevcutken, bu sayı 2022 itibariyle toplam bütçe bedeli 11 kat artarak 62 milyar \$'a, proje sayısı ise 802'ye çıkmıştır. İhale süreci devam eden projelerle birlikte bu sayının artacağı ve toplam proje bedelinin 75 milyar \$'ı bulacağı öngörülmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayi Başkanlığı, 2023 yılında, savunma ve havacılık ihracatını 6 milyar \$, savunma sanayi firmalarının toplam cirosunun 23,1 milyar \$ ve sektörde istihdam edilen kişi sayısının 74.800 olacağını öngörmektedir (Yanık, 2023, aa.com.tr)

2.2.5.3. Gelişen Savunma Sanayinin Askeri Gücüne Etkisi

TSK'da her manada bir süreç yönetimi olarak ortaya konulan modernleşme ve profesyonelleşme, öncelikle personelin profesyonelleşmesiyle başladı. Bununla birlikte askerlik sürelerinde de bir düzenlemeye gidildi. Operasyon bölgelerinde veya

herhangi doğrudan çatışma bölgelerinde yükümlü asker görev almazken, yükümlü askerler daha çok geri planda kaldı. Öncelikle bu yeni sistemle birlikte terörle mücadelede yurtiçi ve yurt dışı operasyonlarda profesyonel askerin kullanılması başarıyı katladı. Komutanların operasyonları direk sahadan yönetmesi, alt düzey askerlerin de moral ve motivasyonunda çok önemli katkılar sağladı (Sezer, 2022).

Öncelikle personel yapısıyla başlayan bu değişim sonrası, modern bir savunma sanayi geliştirilmesi ve Türk ordusunun ihtiyaç duyduğu silah, mühimmat, araç ve gereçlerin temini noktasında devreye giren SSB yoğun bir planlama ve icra faaliyetiyle Türk Ordusu'nun çağın gerektirdiği tüm gereksinimleri yerli ve milli imkanlarla temininde büyük başarılarla imza atmıştır. Her alanda envantere dahil edilen yeni ürünlerle güvenlik güçlerinin operasyon kabiliyetleri arttırılarak, güncel tehditler karşısında yeni donanımlar devreye sokulmuştur (millisavunma.com, 2023)

Türk ordusunun envanterine giren İHA ve SİHA' lar hem istihbaratta hem de tehditlerin bertaraf edilmesinde kullanılarak büyük kolaylıklar sağlamıştır (millisavunma.com, 2023). Daha önce Türk ordusunun İsrail'den temin ettiği HERON insansız hava aracı yazılımının milli olmaması nedeniyle istihbaratta büyük zafiyetlere yol açmıştır. Her şeyiyle tamamen yerli ve milli olarak güvenlik güçlerimizin emrine sunulan SİHA'lar düşman unsurlarını hem tespit hem de yüklü olduğu yerli ve milli mühimmatların devreye girmesiyle anında yok ederek düşman unsurları inlerinden çıkamaz hale getirmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin taarruz helikopter ihtiyacını karşılamak üzere imal edilen T129 Atak helikopterinden şu ana kadar 58 adedi ordumuz emrine girmiştir. Burada özellikle teslim edilen lazer ikaz alıcı ve diğer elektronik harp sistemleriyle donatılmış son 7 adet Faz II helikoptere ilave olarak elektronik harp potu, 6 sensörlü füze ikaz sistemi, Milli IFF Mod-5 Dost/Düşman tanıma sistemiyle donatılarak hava unsurlarımızın gücüne güç katmıştır (defensehere.com, 2023).

Türkiye'nin savunma ve güvenlik alanındaki dönüşümünün bir mihenk taşı olan ve donanmamızın sahip olduğu en büyük ve sancak gemisi olan Çok Maksatlı Amfibi Hücum Gemisi TCG Anadolu, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı envanterindeki yerini aldı. Önemli yeteneklere sahip olan gemi, başta ülkemizin ve silahlı kuvvetlerimizin, çok önemli güç çarpanı olacaktır. Bünyesinde barındıracağı zırhlı

araçlardan tanklara, insanlı/insansız hava araçlarından helikopterlere ve deniz araçlarına kadar çok çeşitli kabiliyetlerdeki unsurlarla Türkiye'nin küresel güç aktarma kabiliyetinin ilk sütununu oluşturmuştur. Mevcut yetenekleri ile bölgesel bir güç aktarımına sahip olduğu ifade edilen Türk Deniz Kuvvetleri, TCG Anadolu ile küresel güç aktarımı noktasındaki ilk eşiği atlamış duruma gelmiştir (Alemdar, 2023)

Şekil 2.7. TSK Envanterine Giren Bazı Silahların İnfografiği

Kaynak: Milli Savunma Bakanlığı, 2023

Şekil 2.7. de Türk Silahlı Kuvvetleri envanterine giren bazı silah ve hava, deniz, kara araçları görülmektedir. Araç ve silah sayıları ihtiyaç doğrultusunda peyderpey artarak Türk ordusuna teslim edilmektedir.

Savaş meydanlarında kullanılan ilkel manada ilk tüfek 10. yüzyılda Çin’de imal edilmiştir. Ama bugünkü piyade tüfeklerinin atası kabul edilen ve 14. yüzyıl sonlarında İtalya’da ortaya çıkan ve devamlı gelişme gösteren bir piyade tüfeğine Türkiye ilk defa Milli Piyade tüfeği adıyla 2017 da sahip olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti projelerinden olan Milli Piyade Tüfeği MPT76, 2008 yılından itibaren tamamen yerli ve milli imkanlar çerçevesinde tasarlanıp geliştirilmiştir. Her türlü iklim ve doğa şartlarında 42 NATO standardını geçen nadir piyade tüfeklerinden biri olan MPT76 çeşitli versiyonları ile Türk Ordusu’nun büyük bir açığını gidermiştir (kalekalip.com.tr).

Bütün bunlara ek olarak: Tank ve çeşitli zırhlı kara aracı projeleri, çok maksatlı amfibi gemisi, hücumbot, fırkateyn ve denizaltı gemi projeleri, Milli Muharip Uçağı, Hürkuş ve Atak helikopteri gibi her türlü her türlü hava araçları, Çok Namlulu Roketatar Sistemleri, Akıllı Bombalar, Lazer Güdüm Kitleri, Hassas Güdüm Kitleri gibi Bombalar, Hava ve kara araçlarının motor ve transmisyon ihtiyacını yönelik projeler, Kısa ve Orta Menzilli Hava Savunma Sistemleri, her türlü elektronik harp sistemleri gibi modern bir ordunun ihtiyacı olabilecek tüm sistemler Türk ordusunun emrine sunulmaktadır.

Şekil 2.8. Türk Ordusunu Güçlendiren Savunma Sanayi Ürünleri

Kaynak: Yıldırım, 2022

Türkiye'nin Savunma sanayisindeki bu başarılı çalışmaları ve ortaya çıkan ürünler, yıllardır hibe veya krediler yoluyla tedarik edilen ama “benim istemediğim yerde kullanamazsın” mantığıyla kısıtlı imkanlarla hareket eden güvenlik güçlerimizin artık küresel güç olma yolundaki engellerin kalkmasına imkân kılmaktadır.

Milli Savunma Sanayi ürünleri onlarca ülkenin askerleri tarafından kullanılmakta ve övgüyle bahsedilmektedir. Yabancı yazılı ve görsel basın Türk savunma ürünleri ve silahlarını gündem yapmakta ve kimi ülkeler haset kimi ülkeler gururla haber olarak dünyaya duyurmaktadır.

3. TÜRKİYE' NİN 2000'LERDEKİ ASKERİ GÜÇ KULLANIMI

3.1. Türkiye Libya İlişkileri: Anlaşmalar ve Mavi Vatan

Türkiye'nin 2011 sonrasında Libya ile yaptığı anlaşmalar, hem Türkiye'nin bölgedeki önemi hem de bu anlaşmalar sonrası literatüre giren Mavi Vatan kavramı bakımından oldukça anlamlıdır.

3.1.1. Arap Baharı Sonrası Libya ile Türkiye İlişkileri

Arap Baharı sonrası, gelişen süreç içerisinde yürütülen diplomasi bağlamında pasif kalan Türkiye, stratejik konumu ve tarihsel bağları neticesinde Libya ile ilişkiler konusunda daha fazla uzak kalamayacağını anlayarak ikili görüşmelerle harekete geçmiş ve durağan bir ilişkiden, “söylem” ve “eylem” temelli ilişkiye dayalı etkili bir politika izleme arayışına girmiştir. Tabii sürecin bu şekilde seyretmesinde ülkemizde yaşanan 15 Temmuz başarısız darbe girişimi ve seçimler gibi nedenler de olumsuz manada etkili oldu.

Bütün bu gelişmeler ışığında son dönemlerde Türkiye'nin atağa geçerek hayata geçirmeye çalıştığı hamleler bu anlamda oldukça önemli ve kayda değerdir (Tandoğan, 2018).

2011 sonrası Libya'da Kaddafi yönetiminin devrilmesi sonucu, BM'nin desteklediği Ulusal Geçiş Konseyi Ankara tarafından Libya halkının tek temsilcisi olarak tanınmış ve 2 Eylül 2011 tarihinde Trablus'a Büyükelçi atamıştır. Yaşanan bu dış müdahaleler ve iç savaş koşullarından dolayı bu ilişkiler fasılalarla devam etmiştir.

Bakanlık düzeyinde ise ilk defa Dışişleri Bakanımız, 30 Mayıs 2016 tarihinde Trablus'u ziyaret ederek, Ulusal Mutabakat Hükümeti Başkanlık Konseyi Başkanı ve Başkanlık Konseyi üyeleri, Dışişleri Bakanı ve Trablus Belediye Başkanı ile görüşmeler yapmıştır. Görüşmelerde Libya'daki son gelişmeler, ikili ilişkiler ve bölgesel konular ele alınmıştır. Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun bu ziyareti; Türkiye olarak bu süreçte Libya halkının ve Ulusal Mutabakat Hükümetinin yanında olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir.

9 Kasım 2018' te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan UMH Başkanı Fayiz es-Serrac' ı kabul etti. Libya Merkez Bankası Başkanı Sıddık Kebir, Sağlık

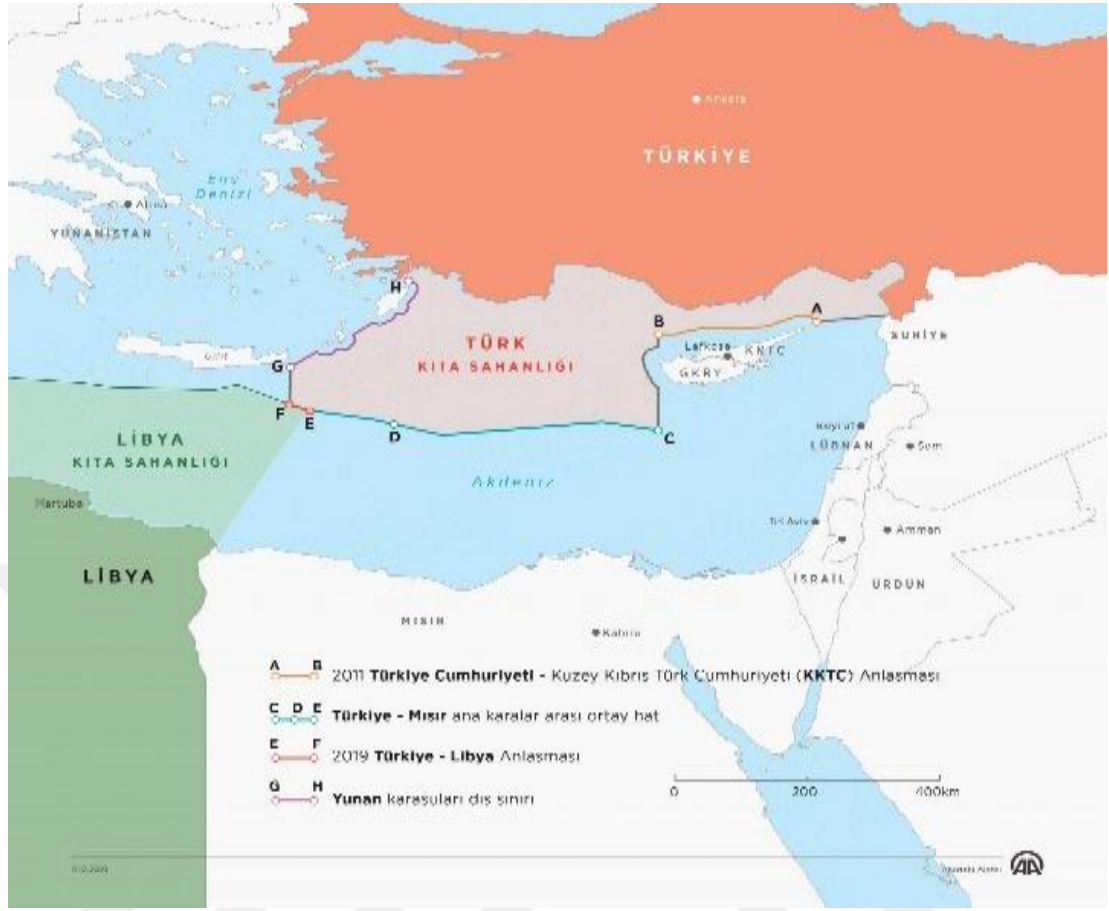
Bakanlığı Vekili ve Libya'nın Türkiye Büyükelçisi gibi önemli kişilerin katıldığı toplantıda; sağlık, Libya'nın yeniden imarında Türk şirketlerinin rolü gibi önemli konular ele alınarak, Türkiye-Libya arasındaki ilişkilerin yeni boyuta evrileceğinin sinyalleri verildi

Hafter'in 2014'ten bu yana bu yana Mısır ve BAE'den aldığı askeri destek, Rus Wagner paralı askerlerinin vurucu gücünün varlığı ve uluslararası diplomatik destekle; askeri olarak bir ilerleme kaydeden ve bu askeri başarısını müttefiklerinin de çıkarlarını korumak adına müzakere masalarında siyasi bir başarıya dönüştürme çabaları; Türkiye'nin 2016 yılında başladığı diplomatik görüşmelerin bir kazanımı olarak, 27 kasım 2019'da BM destekli Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yapılan ikili anlaşmalar ile son bulmuştur (T.C. Dış İşleri Bakanlığı, 2022).

Doğu Akdeniz'de diğer devletlerin kurduğu ittifaklarla bir bakıma yalnızlığa itilmeye çalışılan Türkiye; “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” ve “Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırası” anlaşmaları bölgede tamamen kendi çıkarlarına dayalı bir oyun peşinde olan , Libya halkının geleceği siyasi istikrarından çok elde edecekleri kazanımları düşünen bir anlayışla hareket eden yerel ve küresel güçlerin bu planlarını tersine çevirerek Libya ulusunun geleceğinde olumlu manada önemli bir rol oynamıştır.

3.1.1.1. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası

Türkiye Cumhuriyeti ile Libya Devleti Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz'de “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” Anlaşması; 7195 sayılı Uygun Bulma Kanunu'nu takiben 5 Aralık'ta TBMM, 6 Aralık'ta Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından imzalandı ve 7 Aralık 2019 tarihli ve 30971 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan 1815 sayılı kararla onaylandı. 12 Aralık 2019 tarihli ve 30976 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 1818 sayılı Cumhurbaşkanı kararı'na göre yürürlüğe girdi (Acer, 2019)

Şekil 3.1. Türkiye - Libya Deniz Yetki Alanlarını Belirten Harita

Kaynak: Acer, 2019

İmzalanan bu Anlaşma ile taraflar, Akdeniz’deki karşılıklı kıta sahanlığı (KS) ve münhasır ekonomik bölge (MEB) sınırlarını belirlemiş oldular. Böylece, taraflardan birinin MEB’inde başlayıp diğerininkine uzanan doğal kaynakların işletilmesi amacıyla yapılacak modalite Anlaşmaları konusunda tarafların iş birliği yapabilecekleri, ayrıca taraflardan birinin, MEB’sinin sınırlandırılması için üçüncü bir devletle görüşmelere başlaması halinde, söz konusu üçüncü devletle nihai anlaşma yapmadan önce birbirlerini hem bilgilendireceği hem de konu ile ilgili görüşmeler yapacağı kayıt altına alınmış oluyordu. Belirlenen sınırların haritası ile ortaya hattın tespiti için kullanılan sınırlandırmaya esas noktalara ait koordinatlar, anlaşma ekinde yer almış olup, ekteki bu detaylar anlaşmanın ayrılmaz birer parçası; yani metne dahil kabul edilmiştir (Çetin, 2019).

Anlaşma metninde koordinatlar belirlenerek, iki ülke kıta sahanlığı ve Türkiye'nin MEB sınırları ortaya çıkmıştır. Türkiye için buradaki en önemli kazanım, Yunanistan'ın başta Rodos ve Girit olmak üzere adalarının 6 mil karasularından itibaren Türk kıta sahanlığı sınırı geçirilmiş olmasıdır. Böylece Yunanistan'ın 12 mil karasuları ve adaların kıta sahanlığı tezleri aksine, Türkiye'nin tezleri lehine hareket edilmiştir. Türk kıta sahanlığı Kıbrıs adasının hemen batısından devam ettirilerek Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin kıta sahanlığı girişimleri dikkate alınmamıştır (Bingöl, 2020).

Mısır ve GKRY arasında 2003 yılında imzalanan Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Sınırlandırma Anlaşması ile Doğu Akdeniz'de başlayan krizin fitili ateşlenmişti. Devamında 2007 ve 2010 yıllarında Lübnan ve İsrail ile yapılan anlaşmalar geldi. Arap Baharı sonrasında gelişen olaylar neticesinde Türkiye kendi hak ve menfaatleri çerçevesinde Mısır ile hem askeri hem de politik alanda ilişkilerini en üst seviyeye çıkardı. Askeri ilişkiler çerçevesinde Doğu Akdeniz'de ikili tatbikatlar yapıldı. Bu yakınlaşmadan maksat; Mısır ile yapılacak bir MEB Sınırlandırma Anlaşması ile Doğu Akdeniz'de durum üstünlüğünü kazanmak ve Yunanistan ve GKRY'nin çabalarını boşa çıkarmaktı. Ama ne yazık ki Mısır'daki yönetimden rahatsız olan küresel güçlerin gayretleriyle 2013 yılında yaşanan darbe ve sonrasında yaşanan iktidar değişikliği Türkiye'nin bu planlarının yarım kalmasına neden oldu.

ABD'nin de desteğiyle Doğu Akdeniz'de, Türkiye'nin dışlanarak yok sayıldığı “Doğu Akdeniz Gaz Forumunun” kurulması, Mısır ve Yunanistan arasında hem askeri hem de siyasi ilişkilerde yaşanan yakın iş birliği, Kıbrıs'ın güneyinde yapılan sondaj faaliyetleri, Türkiye'yi daha efektif ve sert politikalar izlemeye zorladı. Yunanistan'ın Mısır'la yapabileceği herhangi bir MEB sınırlandırma anlaşması ve Doğu Akdeniz'de çıkarılan gazın “EastMed” boru hattı ile Avrupa'ya taşınması ihtimali, Türkiye'yi uzun süredir uygulamayı düşündüğü ve masada olan, Akdeniz'de elini güçlendirecek Libya seçeneğini hayata geçirmek için adım atmaya zorladı (Demirci, 2019).

Şekil 4.2. Türkiye-Libya Arasındaki Anlaşma Metni BM Onayı

Kaynak: SETA, 2020

Gerek Libya'daki muhalifler gerek bölgede siyasi ve ekonomik emelleri olan küresel aktörler gerekse Türkiye içinde muhalefet, çıkarlarına ters düştüğü, kendi ajandalarındaki planları engellediği için her fırsatta, Libya ile yapılan bu anlaşmanın hukuki geçerliliğini sorguladılar ve kabul edilmemesi gerektiğini dile getirdiler.

27 Kasım 2019'da Libya ile imzaladığımız bu anlaşma, 11 Aralık 2019'ta yapılan başvuru üzerine Birleşmiş Milletler; anlaşmayı kayıtlara geçirdiğini duyurdu. Kayıt onay metninde; "Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, BM sözleşmesinin 102. maddesi gereğince aşağıdaki uluslararası anlaşmanın Sekreterliğe kaydedildiğini onaylar denmiştir." Gerek UMH'nin Libya'da BM'ce tanınan tek resmi hükümeti olması gerekse sözleşme metninde geçen, ".....uluslararası" kelimesi olayın taraflarınca bir tescil manasına gelmektedir.

Ayrıca; pratik olarak, uluslararası anlaşmaların geçersiz sayılmalarına ilişkin temel alınan anlaşma, 1969 Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesidir (VAHS). Bu sözleşme uyarınca, uluslararası anlaşmalarda mutlak butlan (kesin hükümsüzlük) halleri, uluslararası hukukun emredici kurallarına (*jus cogens*) aykırılık, temsilci üzerinde zor kullanılması ve devlet üzerinde kuvvet veya kuvvet kullanma tehdidi kullanılması ile sınırlıdır. Aldatma, temsilcinin aldatılması, yanıltma ve iç hukuk

temelli yetkisizlik halleri ise nispi butlan yani kesin hükümsüzlük halleri olarak gösteriliyor. *Jus cogens* zamana bağlı olarak değişebilse de bir kuralın emredici sayılması için, VAHS uyarınca, kuralın uluslararası toplumun tümü tarafından benimsenmiş olması ve söz konusu kuralla çelişen norm bulunmaması gerekiyor. VAHS, *jus cogens*’i listelemiyor. Bunların neler oldukları konusunda tam mutabakat sağlanmış değildir, ancak kölelik, işkence ve soykırım yasakları gibi kurallar, bunlara örnek gösteriliyor. Dolayısıyla, Anlaşma *jus cogens*’e de aykırı değil (Çetin, 2019).

Libya’nın deniz yetki alanlarını belirleyen bu anlaşmanın Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin Münhasır Ekonomik Bölgesi’nin batı sınırının belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye’nin Marmaris, Fethiye ve Kaş kıyı hattı boyunca Libya’nın Derne, Tobruk ve Bordiya kıyı hattı artık komşu olmuştur. Bu hattı birbirine bağlayan en batıdaki çizgi Girit Adası’na birkaç deniz mili mesafeden geçmektedir. Bu Türkiye’nin hareket alanını genişleterek Doğu Akdeniz’deki çıkarlarını tehdit edebilecek herhangi bir gelişmeyi böylece Girit Adası açıklarından itibaren karşılama hakkını olanaklı kılacaktır. KKTC’nin ve Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon yatakları üzerindeki haklarını görmezden gelerek çiğnemeye çalışan ve Kıbrıs Adası açıklarına gelmeye kalkan araştırma ve sondaj gemileri için çizilen sınır çizgisidir aynı zamanda bu anlaşmanın sınırları (Kancı, 2019).

Libya ile Türkiye arasındaki bu anlaşma sadece enerji açısından önemli değildir. Ekolojik olarak Akdeniz’in su altı zenginliği ve gıda güvenliği gibi meselelerde de Türkiye artık daha fazla söz hakkına sahip olması olanaklı hale gelecektir. Örneğin, 26 Haziran 2019 tarihinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonu (ICCAT) denetimleri kapsamında orkinos balık türlerinin korunmasını bağlamında Doğu Akdeniz’deki yetki alanımızda denetimler gerçekleştirmiştir. İşte hakkımız olan bu denetim alanı da artık Girit Adası açıklarına ulaşmıştır. Görüldüğü gibi mesele Türkiye’nin gıda güvenliği ve Akdeniz’deki su altı yaşamının korunması açısından da önem içermektedir. (Kancı, 2019)

Türkiye-Libya arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması anlaşmasıyla ABD desteğiyle Yunanistan-Güney Kıbrıs-Mısır ve İsrail tarafından

geliştirilen Doğu Akdeniz Doğal Gaz Forumu oluşumuna yanıt verirken, bölgedeki hidrokarbon paylaşım mücadelesinde önemli bir adım atmış oldu (BBC, 2019).

Ancak Türkiye elde ettiği bu kazanımın korunması, Başbakan Mustafa Fayez el-Sarraj liderliğindeki UMH'nin varlığını sürdürmesi ve Libya toprak bütünlüğünü korumasına yani, arkasına Rusya, Fransa, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan gibi önemli güçleri alan Hafter' e karşı Trablus'u savunmasına ve rejimi korumasına bağlı. Nihayetinde Türkiye'nin askeri desteği sahadaki güç dengesini UMH lehine olmak üzere tersine çevirmiştir.

3.1.1.2. Güvenlik ve Askeri İş birliği Mutabakat Muhtırası Anlaşması

Türkiye, Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Mutabakat Muhtırası” anlaşması ile eş zamanlı olarak 27 Kasım 2019’ da “Askeri ve Güvenlik İş birliği Mutabakat Muhtırası” anlaşması imzalanmıştır. Taraflar arasındaki iş birliği kapsamında, eğit-donat faaliyetleri çerçevesinde, polis ve askeri sorumlulukları içeren Ani Müdahale Kuvveti kurulmasına Türkiye tarafından eğitim, danışmanlık, tecrübe aktarımı, planlama ve malzeme desteği verilmesinden, her türlü karşılıklı askeri iş birliğine, müşterek tatbikatlardan, güvenlik, istihbarat ve savunma sanayi, askeri tıp, lojistik konularını içeren ve 22 maddeyi kapsayan bir anlaşma imzalanmıştır.

Tablo 3.1. Türkiye - Libya Arasında İmzalanan Askeri Anlaşması Maddeleri

MADDE IV : GÜVENLİK VE ASKERİ İŞBİRLİĞİ ALANLARI (Taraflar arasında iş birliği aşağıdaki alanları kapsar)	
Madde	Açıklama
1	Libya’da polis ve askeri sorumlulukları içeren Ani Müdahale Kuvveti kurulmasına Türkiye tarafından eğitim, danışmanlık, tecrübe aktarımı, planlama ve malzeme desteği verilmesi,
2	Talep edilmesi halinde Türkiye ve Libya’da müşterek bir Savunma ve Güvenlik İşbirliği Ofisi kurulması (yeterli sayıda uzman ve personeli ile),
3	Eğitim, teknik, bilgi, destek, geliştirme, bakım onarım, kurtarma , imha ,liman ve müşavirlik desteği sağlanması ve mülkiyeti elde olmak kaydıyla kara, deniz ve hava araçları, techizatı, silahları, bina ve arazi(eğitim üsleri) tahsisi,

4	Kabul eden tarafın davetiyle, Tarafların sınırları içerisinde, Silahlı Kuvvetlerinin bünyesinde bulunan Kara Deniz Hava Kuvvetlerinin faaliyet alanlarına yönelik müşterek olarak askeri planlama, tecrübe aktarımı, eğitim ve öğretim faaliyetleri ile silah sistemi ve teçhizatın kullanımına yönelik eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmesi,
5	Güvenlik ve askeri eğitim ve öğretim,
6	Tatbikat/eğitimsel veya ortak tatbikatlara katılım,
7	Güvenlik ve savunma sanayi,
8	Terörizmle mücadele, yasadışı göç ile mücadele, kara, deniz ve hava sınırlarının güvenliği, narko terör ve kaçakçılık ile mücadele, EYP/ PMİ hareketleri ve doğal afet yardım hareketleri konularında eğitim, bilgi/tecrübe mübadelesi ve müşterek hareketler yürütme,
9	Farklı alanlarda iş birliği ve Taraflar arasında temas ziyaretleri,
10	Savunma ve güvenlik kuvvetlerinin teşkilat yapısı, savunma ve güvenlik birimlerinin yapısı ve teçhizatı, personel yönetimi,
11	İstihbarat değişimi ve operasyonel iş birliği,
12	Lojistik iş birliği, hibe ve lojistik sistemler,
13	Askeri tıp ve sağlık hizmetleri,
14	Muhabere, elektronik, bilgi sistemleri ve siber savunma,
15	Barışı koruma, insani yardım ve deniz haydutluğu ile mücadele operasyonları,
16	Askeri hukuk ve deniz hukuku sistemleri konusunda bilgi değişimi,
17	Haritacılık ve hidrografi,
18	Mesleki gelişim amaçlı personel değişimi,
19	Misafir Personel, danışman veya birlik değişimi,
20	Savunma ve güvenlik bilimsel ve teknolojik araştırma alanlarına ilişkin bilgi ve tecrübe değişimi,
21	Sosyal, sportif ve kültürel etkinlikler,
22	Askeri tarih, arşiv, yayım ve müzecilik,
23	Denizde Durumsal Farkındalık(DDF) alanında bilgi mübadelesi ve paylaşımı.

Kaynak: Resmi Gazete, 2019

Libya UMH'nin, başkent Trablus'un güneyi ve ülkenin batısındaki önemli nüfus merkezlerini Hafter milislerinden temizlemesiyle, Libya denklemini Hafter'in başkenti ve yönetimi silah zoruyla ele geçirmesi üzerine kuran uluslararası aktörler de bu hayallerinin gerçekleşmeyeceğini anladılar.

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Mısır, Fransa ve özellikle Rusya gibi Hafter taraftarı uluslararası aktörler, askeri üniformaların içinde Arap Baharı sebebi bir diktatör görünümlü adam yerine, Suheyra Anlaşması'na göre de bir meşruiyete sahip olan Tobruk Temsilciler Meclisi Başkanı Akile Salih gibi sivil ve siyasi bir isimle yol yürüme içine girdi.

Hafter'in son kalesi olan ve Rus paralı asker grubu Wagner ve BAE'nin desteğiyle yığınak yaptığı Sirte'ye ilerlemesi halinde büyük kayıplar vereceğini anlayan Libya hükümeti, yeni bir şiddet dalgası başlamasına izin vermedi. İki taraf arasında Sirte 'de kilitlenen düğüm, bir güç dengesi halini aldı.

21 Ağustos 2020'de uluslararası aktörlerin de çabaları sonucu Libya UMH Başkanı Fayiz es Serrac ve Tobruk'da bulunan Temsilciler Meclisi Başkanı Akile Salih, karşılıklı olarak ateşkes kararı aldılar.

Ateşkes sonrası Libya krizine bir çözüm bulmak için çeşitli siyasi aktörlerin öncülüğünde müzakere masaları kuruldu ve düğüme siyasi bir çözüm bulunması için arayış devam etti (Canlı, 2020).

Bölgesel ve küresel aktörlerce bölgede icra edilen faaliyetler, Doğu Akdeniz'in güvenlik denkleminin daha karmaşık bir hal almasına sebebiyet vermektedir. Bu durum, Türkiye'nin farkındalığını arttırarak, politik ve askeri boyutta tedbiri elden bırakmamasını zorunlu kılmaktadır (Yaycı, 2019, s. 12). Bölgenin güvenlik ortamı, Doğu Akdeniz'i çevreleyen veya içinde buluna kara parçalarında yaşanan sorunların deniz ortamına yansımalarıyla bir biçim almaktadır. Bölgesel çatışmalar, iç savaşlar, mülteci sorunu, bölgesel veya ulusal terörizm gibi kara kaynaklı sorunlar, Doğu Akdeniz'in deniz kısımlarını yıllardır güvensizleştirmekte ve istikrarsızlaştırmaktadır (Yaycı, s. 13).

Gelinen noktaya bakıldığında, bölgesel ve uluslararası uzmanlar, iki ülke arasında imzalanan mutabakat muhtıralarının ardından Türkiye'nin Libya'ya desteği ve sahaya getirdiği denge sayesinde bugünkü müzakere ve siyasi çözüm ortamına geldiğinin altını çiziyor.

Sonuç olarak; Türkiye'nin, UMH'ın talebi üzerine Libya'ya asker sevk etmesi, ülkenin Libya halkı dışında birçok bölgesel ve küresel çıkar odağına alt yüklenici olan bir milis liderin kontrolüne geçmesini engelleyerek, Türkiye'nin Akdeniz'deki

enerji denkleminde önemli bir müttefiki olan UMH'nı elini güçlendirecektir. Libya'daki Türk askerinin mevcudiyeti, ülkede askeri bir diktatörlük kurma hayallerinin artık yok olması ve dolayısıyla Libya krizinin faillerinin siyasi bir çözüme mecbur kalması anlamına gelmektedir.

Dolayısıyla Türkiye - Libya Askeri İş Birliği Anlaşması güçler savaşında Türkiye'nin bölgede oyun kurucu olması, bu kadim coğrafyada Türkiye olmadan bir karar almanın artık çok güç olacağının anlaşılması açısından hayati önem taşımaktadır.

Şekil 3.3. GKRY ve Yunanistan'ın Akdeniz'i Paylaşım Planları

Kaynak: Erkeç, 2023

Şekilde 4.3.de görülen harita, Yunanistan'ın ABD desteğini de alarak, (Türkiye'yi hapsedmeye çalıştığı fakat Libya ile yapılan anlaşmayla engellenen) hayata geçirmeye çalıştıkları deniz yetki alanları gösterilmektedir.

3.1.2. Mavi Vatan

Libya ile yapılan anlaşma, Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin savunduğu, AB'nin desteklediği Sevr niteliğindeki sözde Sevilla haritası üzerinden Türkiye'yi 41 bin kilometrekarelik bir deniz alanına hapsedme gayesiyle yapılan sinsi siyasi oyunları bozdu. Türkiye'yi Antalya körfezine hapsedme

planları, uluslararası hukukun da tanıdığı bir ortamda 189.000 kilometre karelik bir alan olarak tescil edilmiştir (Siyaset Dergisi, 2020). Böylece Türkiye toplamda 462.000 bin kilometrekare tutan ve adına “Mavi Vatan” denilen bir deniz alanına sahip olmuştur.

Son yıllarda uluslararası ilişkiler literatürüne yerleşen ve kıta sahanlığı sorununda Türkiye’nin elini güçlendiren Mavi Vatan adı sıkça duyulan kavramlardan biri olmuştur. Uluslararası ilişkilerdeki değişken yapı ve ülkelerin kendi çıkarları için “Sıfır Toplamlı Oyunda” bir kazanç elde etme gayreti içinde olmaları pek çok kavram ve doktrinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Doktrin üretme konusunda ABD ve Batı’nın ön planda olduğunu düşünürsek, Emekli Tümamiral Cem Gürdeniz’in 2006’da öne sürüldüğü ve Cihat Yaycı’nın geliştirilmesine katkı sağlayarak bugün bir devlet politikası halinde doktrinleşen Mavi Vatan kavramı Türkiye’nin yıllar boyu çözemediği Ege kıta sahanlığı ve Akdeniz’deki alan paylaşımı sorununun çözümünü kolaylaştıracak uluslararası bir hamle olarak karşımıza çıkmaktadır (Mavivatan.net, 2023).

14 Haziran 2006’ da Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nda düzenlenen Karadeniz ve Deniz Güvenliği sempozyumunda, Emekli Tümamiral Cem Gürdeniz, Mavi Vatan’ı “Türkiye’nin Karadeniz, Akdeniz ve Adalar denizindeki alanları kapsayan vatanın adıdır” diyerek kavramsallaştıran (Gürdeniz, 2017, s. 35) ve yazdığı kitaplar ve çizdiği haritalarla Doc. Dr. Cihat Yaycı kavramın doktrine dönüşmesinde önemli rol oynamıştır. Bu tanımdan yola çıkarsak Mavi Vatan, Türkiye’nin üç tarafını çeviren denizlerdeki her türlü canlı, cansız varlıklar ve denizaltındaki doğalgaz ve petrol gibi değerli maden kaynakları üzerinde sahip olduğu hak ve Türkiye’nin deniz yetki alanlarını belirleyen bir kavramdır.

Mavi Vatan’ın kapsamı sadece kendi denizlerimizle sınırlı olmayıp, Süveyş Kanalı çıkış bağlantısıyla Kızıldeniz’den; Doğu Afrika, Hint Okyanusu kıyılarına ve Doğu Asya limanlarına, Cebelitarık çıkışıyla da Atlantik, Afrika’nın batısından Güney Amerika’ya kadar uzanmaktadır. Mavi Vatan, Gürcistan, Rusya, Ukrayna, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, KKTC, GKRY, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır ve Libya olmak üzere 14 ülke ile bir yerde hukuki bağ tesisini gerektirmekle birlikte, Tunus, Cezayir, Fas, İspanya, Fransa, İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna

Hersek, Karadağ ve Arnavutluk olmak üzere 10 ülke ile de hukuki, iktisadi ve ticari tam iş birliğini gerektirmektedir. Bu açıdan değerlendirirsek Mavi Vatan'ın ekonomik, ticari ve siyasi kapsam ve potansiyelinin Avrupa Birliği-Türkiye etkileşiminden misliyle büyük olduğu görülmektedir (M5dergi, 2020).

Şekil 3.4. Mavi Vatan

Kaynak: M5 Savunma Strateji, 2020, Sayı:350

Her ne kadar uluslararası ilişkilerde siyasi çatışmaların ve anlaşmaların ülkeleri ekonomik, kültürel ve siyasi manada etkilediği bilinse de kuramsal yaklaşımın olaylara çözüm getirmede oldukça etkili olduğu söylenebilir. Gürdeniz tarafından literatüre kazandırılan ve milli bir doktrine evrilen Mavi Vatan kavramını ele aldığımızda kuramsal manada Savunmacı Realizm çerçevesinde genişletebileceği açıktır. Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu bir dünya düzeninde, bazı sınır çatışmaları haricinde ülkelerin birbirleri ile doğrudan çatışma içine girmesi pek olası görünmüyor. Her ne kadar ülkelerin askeri, siyasi ve diplomatik güçleri rol oynasa da diplomasiyi masa başında sürdürme eğiliminde olan diplomatlar kuramsal olarak

farklı bakış açılarıyla hareket ediyorlar. Bu bağlamda Türkiye Doğu Akdeniz meselesinde savunmacı bir role bürünerek kendi alanını ve haklarını kimseye kaptırmamaya odaklanmıştır. Mavi Vatan doktrinini ülke sınırlarının deniz alanlarında korunması olarak düşünülebileceğini varsayarsak bu kavramın; Kenneth Waltz ve Stephan Waltz'ın da tanımladığı Savunmacı Realizm 'in dengeleyici bir rol üstlenme anlayışına sevk ettiğini vurgulamak gerekir. Nitekim Türkiye'nin bölgede çatışmacı anlayıştan ziyade barış ve huzurun tesisi için çabalayan bir ülke rolünde oluşu söz konusu anlayışı oldukça iyi bir şekilde açıklamaktadır (Mavivatan.net, 2023).

Türkiye Mavi Vatan doktrinini sahada pratik olarak da uygulamakta ve bu minvalde hamleler yapmaktadır. Bu hamlelerden bazılarını, Libya ile yaptığımız Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Mutabakatı Anlaşması, KKTC ve Libya'da kurduğumuz askeri üsler, James Cable'ın tarifiyle, uluslararası anlaşmazlık olması halinde, savaş olması yerine deniz gücünün, bölgesel ya da yetkisel alanda diğer devleti uyarması olarak tanımlanan Gambot Diplomasisi'ni (Cable, 1970, s. 21) uygulama (Türkiye'nin bu hakkını kullanması bağlamında son üç yılda Türk Donanması tarafından Deniz Yetki Alanlarımızı ihlal etmeye kalkan bir sondaj ve 20 gemi engellenmiştir) ve Sismik ve Delme Diplomasilerinin yürütülmesi olarak ifade edebiliriz. (Bu diplomasi ile Türkiye Mavi Vatan'ın her köşesinde, Barbaros ve Oruç Reis gemileri ile sismik araştırmalar, Fatih ve Yavuz gemileri ile de Sondaj Diplomasisi uygulamaktadır). Yine Şubat ve Mart 2019' da Karadeniz, Ege ve Doğu Akdeniz'de Türk Ordusu'nun 113 gemiyle yaptığı Mavi Vatan Tatbikatı, Türkiye'nin Mavi Vatan sınırları içindeki hak ve hukukunun korunması kararlılığının tüm dünyaya gösterilmesine en büyük örnektir (Güler, 2020).

Diplomasi; Uluslararası ilişkilerde bir satranç oyununa benzeyen ve dış politikada ülkeler arası sorunların barışçıl ve müzakereler yoluyla çözülmesini öngören silahsız bir savaş yöntemi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda ülkeler, diplomasinin tıkandığı, yumuşak gücün sonuçsuz kaldığı yerde sert güç olan askeri gücünü devreye sokmaktan çekinmezler. İşte Mavi Vatan Doktrini Türkiye'nin diplomasi bağlamında yumuşak gücünü ve sert gücünü sahada başarıyla uyguladığı alanlardan biridir (Güler, 2020).

3.2. Türkiye'nin Sınır Ötesi Askeri Operasyonları: Suriye

2009 yılında Tunus merkezli Arap Baharı hemen hemen tüm Kuzey Afrika ülkelerini etkisi altına almış ve 2011 yılı itibariyle de Suriye'de halk ayaklanmalarıyla kendini göstermiştir. Esad yönetiminin çok sert karşı müdahalesiyle karşılaşan bu ayaklanmalar farklı grupların da birbirleriyle çatışmaya girmesiyle bir iç savaş halini almıştır (Taştekin, 2015, s.15,19). Bu iç savaş ortamından kaçan milyonlarca Suriyeli evlerini terk ederek komşu ülkelere bir göç dalgası başlatmıştır. Bu göç dalgasından en çok etkilenen ülkelerin başında da Türkiye gelmektedir. Üç milyondan fazla Suriyeli'ye kapılarını açan Türkiye'ye, Avrupa'ya olabilecek mülteci akımını önlemek ve gelenleri tutmak amacıyla Avrupa Birliği tarafından verilen yardım sözleri sınırlı kalmış, Türkiye ise 40 milyar dolara yakın bir harcama yapmıştır.

911 kilometreyle en uzun kara sınırına sahip olduğumuz komşumuz Suriye'nin içine düştüğü bu durum çok sayıda masum insanın hayatına mal olmuştur. Meydana gelen bu göç dalgası ise ülkemiz açısından, önemli siyasi, güvenlik ve insani sorumluluk duygusuyla karşı karşıya bırakmıştır. Türkiye için; Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması, bölgedeki istikrarsızlık ve çatışmaların sona ermesi, Suriye halkının meşru taleplerini hayata geçirecek siyasi bir değişimin başlaması ve bu sürecin barışçı bir şekilde sonuçlandırılması ve en önemlisi Suriye'nin ve bölgenin bütün terör unsurlarından temizlenerek, başta Türkiye'nin ve tüm bölgenin güvenliğinin sağlanması izlenen politikaların en temel ilkelerindendir (TC Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Suriye'de meydana gelen bu kargaşa ortamı, bölgede etkin olmak isteyen güçleri harekete geçirmiştir. Bunun sonucunda dış güçlerin bölgesel rekabetinin unsurları olan DEAŞ (Irak Şam İslam Devleti), PYD (Demokratik Birlik Partisi) / YPG (Halk Savunma Birlikleri), Nusrat Cephesi ve Haşdi Şabi gibi terör örgütleri Suriye'de kendilerine bir alan açmaya ve etkinliklerini arttırmaya başlamışlardır.

ABD'nin Afganistan'a müdahalesi sonrasında bir oluşum sürecine giren ve El Kaide'nin bir uzantısı olan DEAŞ, Suriye'deki bu otorite boşluğundan faydalananarak kendine bulduğu alan sayesinde küresel bir tehdit haline gelmiştir. 2014 yılı itibariyle Avrupa'nın bazı bölgelerinde ve özellikle ülkemizde terör eylemlerine başlayan

DEAŞ, Türkiye’de 1 Mayıs 2015’te Gaziantep Emniyet Müdürlüğü’ne gerçekleştirdiği saldırıyı; Suroç ilçesine bombalı intihar saldırısı, en ölümcül intihar saldırılarından biri olan Ankara Ulus Garı saldırısı, Kilis’e füze saldırısı ve Sultanahmet ve Taksim canlı bomba saldırıyla devam ettirerek yüzlerce vatandaşımızın ölümüne ve yaralanmasına sebebiyet vermiştir. Yine aynı şekilde kanlı terör örgütünün Paris’te gerçekleştirdiği eylemde de yüzlerce insan can vermiştir (Polat, 2020).

Esad hükümetini isteği üzerine, Rusya Federasyonu’nun (RF) Suriye’de hava operasyonları icra etmesi ve Suriye hava sahasını kontrol altına almasıyla bölgedeki durum daha karmaşık bir hal almıştır. Bir tarafta RF, İran ve Hizbullah diğer tarafta ise, ABD, Batılı müttefikler ve YPG’ nin başını çektiği çıkar grupları bölgeyi yıllardır süren bir kaosu içine çekmiş ve Türkiye’nin güvenliği açısından bir tehdit oluşturmaya başlamıştır (Polat, 2020).

Türkiye için, DEAŞ tehdidi dışında Suriye kaynaklı diğer en önemli tehdit ise Kürdistan İşçi Partisi’nin (PKK) Suriye yapılanması olan PKK/PYD/YPG terör örgütüdür. Örgütün Suriye’nin kuzeyinde önemli hareket alanı bulması ve olası bir Suriye’nin parçalanması durumunda sınırımızda oluşabilecek bir terör yapılanması Türkiye’nin güvenliği için önemli bir endişe ve tehdit kaynağına sebebiyet vermektedir (Altundeğer & Yılmaz, 2016, s. 293).

Terör örgütü PKK/PYD/YPG, örgüt elebaşı Abdullah Öcalan’ın Suriye’de faaliyete başladığı yıllar itibariyle kendine toplumsal bir taban oluşturmuş ve örgütlü bir yapıya ulaşmıştır. 1979’dan 1988’e kadar Suriye’nin, özellikle, sınırımıza yakın olan kuzey kısmını bir üs olarak kullanan örgüt, burada kendine bağlı sivil bir güç meydana getirmiştir. 22 Ekim 1998, Adana Mutabakatı ile Suriye ve Türkiye arasında varılan anlaşmayla, örgüte verilen desteğin kesilmesi ve Abdullah Öcalan’ın Suriye dışına çıkarılmasıyla örgüt buradaki etkinliğini arttırmak için birtakım arayışlara girmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017).

2011 yılı itibariyle yaşanan siyasi gelişmeler ve oluşan iç savaş koşulları sonucu Suriye’de bir yönetim boşluğu meydana geldi. Meydana gelen bu otorite zafiyeti PKK/PYD/YPG örgütünün geniş bir hareket alanı bulmasını olanaklı kılmış ve devamında PKK/PYD/YPG terör örgütünün, silahlı kanadı olarak

PKK/PYD/YPG kurulmuştur. DEAŞ terör örgütünün Suriye’de etkinliğini arttırmasını fırsat bilen PKK/PYD/YPG, batılı ülkelerinde desteğini alacak şekilde ‘DEAŞ ile mücadele’ iddiasıyla bölgesel istikrarsızlığı da fırsata çevirerek Suriye’nin kuzeyindeki toprakların bir kısmına el koymuş ve özerk bir yapı oluşturma gayreti içine girmiştir. Örgüt ‘kanton’ olarak ifade ettiği bu bölgelerde terör ve şiddet yoluyla yerel halk üzerinde bir baskı oluşturarak demografik yapıyı da değiştirecek eylemlere girişmiştir. Terör örgütünün otoritesine baş kaldıran bölgedeki Arap, Türkmen vb. yerleşik halkın mülklerine el konularak göçe zorlanmış, tapu ve nüfus kayıtlarının bulunduğu binalar kundaklanarak mevcut belgeler yok edilmiştir. Ayrıca zorba yöntemlerle zorunlu askerlik adı altında daha çocuk sayılabilecek kişileri kız erkek demeden silahlandırarak kanlı eylemlerinde kullanmışlardır. İnsanlık suçu içeren bu tür faaliyetlerini devam ettiren örgüt, hiçbir muhalif unsur veya gruba yaşam hakkı tanımamış, yeni oluşumlara izin vermemiş ve rakip olabilecek siyasi örgüt bürolarını kundaklamış, destekçi ve yöneticilerine karşı tehdit ve yıldırma faaliyetleri uygulamıştır. PKK/PYD/YPG terör örgütünün, bölgede gerçekleştirdiği bu insan hakları ihlalleri bazı bağımsız uluslararası kuruluşlarla kabul edilmiş olsa bile ‘yaşam hakkı’ gibi uluslararası sözleşmelerle hüküm altına alınan temel hak ve özgürlüklere vurduğu bu darbe halen birçok Avrupa ülkesi ve ABD tarafından görmezden gelinmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017).

Türkiye, sınırlarında DEAŞ ve Suriye’nin kuzeyinden Akdeniz’e kadar bir ‘Kürt koridoru’ gerçekleştirme amacıyla olan PKK/PYD/YPG terör örgütlerine karşı, bekasını tehdit edecek bu koridorun oluşmasını kesinlikle izin vermeyecek şekilde hareket etmektedir. Bu düşünce ile Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ile Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) birlikte kararlı bir şekilde faaliyet icra etmektedir. Türkiye bu bağlamda, uluslararası hukuk kurallarını göz önüne alarak ve Birleşmiş Milletler’in (BM) 51. maddesi uyarınca meşru müdafaa hakkı ve yine BM Güvenlik Konseyi terörizmle mücadele kararları gereğince Suriye topraklarına bu terör unsurlarına karşı çok önemli üç hareket gerçekleştirmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

3.2.1. Fırat Kalkanı Harekatı

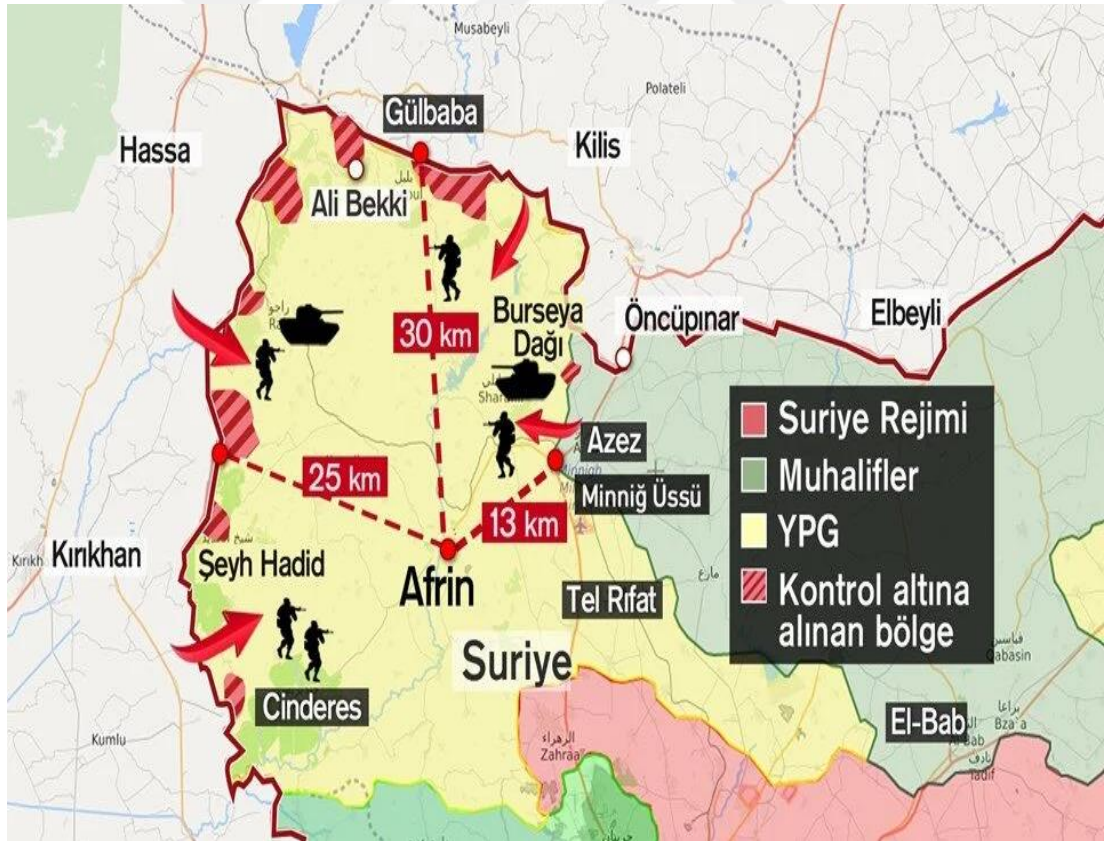
Türkiye her platformda Fırat nehrinin batısını kırmızı çizgisi ilan etmiştir. Bu bağlamda sınırimızdaki DEAŞ tehdidini bertaraf etmek için, BM kararlarının 51.

maddesi uyarınca meşru müdafaa hakkını kullanarak ÖSO ile birlikte, 24 Ağustos 2016 tarihinde Suriye topraklarında 'Fırat Kalkanı' harekâtını başlatmıştır. Türkiye bu harekât kararını BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) DEAŞ hakkında aldığı kararlara istinaden icra ettiğini deklare ederek, başta DEAŞ olmak üzere Suriye'deki diğer terör gruplarınca Türkiye'ye yönelik olası saldırıları uluslararası hukuktan kaynaklı meşru müdafaa hakkını kullanarak bertaraf etmek istemiştir. Harekât kapsamında Türkiye öncelikli olarak; topraklarımıza yaptığı saldırıları durdurmak ve baskı altındaki Cerablus halkının insani manada korumak için sınırimızdaki DEAŞ unsurlarının bertaraf edilmesini hedeflemiştir. Bununla birlikte batıya doğru ilerleme emelinde olan ve otonom bir Kürt koridoru amacını taşıyan PKK/PYD/YPG'nin durdurulması da harekâtın diğer bir önemli hedefidir. Bu iki hedef neticesinde Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından Suriye'nin kuzeyinin güvenli bir bölge haline getirilmesinin amaçlanmıştır (Generational Dynamics, 2016)

24-28 Ağustos'ta icra edilen operasyonun ilk aşamasında DEAŞ hiçbir direnç gösteremeyerek Cerablus'u terk etmiş ve El-Bab istikametine çekilmiştir. ÖSO ile birlikte bölgedeki gücünü netleştiren Türkiye, oyun kurucu bir aktör haline geldiğini muhataplarına göstererek, PKK/PYD/YPG tehlikesini bertaraf etmek için Suriye'nin kuzeyinden güneye doğru ilerlemiştir (Acun, 2014). Türkiye'nin bu kararlığı karşısında ABD, PKK/PYD/YPG'nin Fırat'ın doğusuna çekileceğini garantisi vermesi üzerine operasyon durdurulmuştur. Harekâtın ilk safhasını oluşturan bu beş günde 400 kilometrekarelik bir alan DEAŞ ve PKK/PYD/YPG terör unsurlarından temizlenmiştir. Her ne kadar Münbiç hedefine ulaşamamışsa da düşmanın savunma kapasiteleri ve ABD başta olmak üzere diğer aktörlerin reaksiyonlarının tespiti açısından faydalı olmuştur (Yeşiltaş, Seren & Özçelik, 2017)

Harekâtın ilk aşamasında ABD'nin duruma müdahil olmasıyla güneye ilerleyemeyen Türkiye, yönünü Çobanbey'e çevirerek DEAŞ unsurlarına saldırılar düzenlemiştir. ÖSO güçlerinin de Dabuk bölgesini terörist unsurlardan temizlenmesiyle, Cerablus, Çobanbey ve Mera hattı tamamen DEAŞ'dan temizlenmiş ve 1300 kilometrekarelik bir alan, 3-16 Eylül 2016 tarihlerinde icra edilen operasyonlarla Türk birliklerinin kontrolüne geçmiştir.

Suriye'nin Afrin bölgesinde konuşlanan DEAŞ ve PKK/PYD/YPG gibi terör unsurlarının hem bölge halkının hem de ülkemiz topraklarında Kilis, Akçakale, Reyhanlı gibi sınıra yakın kent ve ilçe merkezlerinde yaşayan vatandaşlarımızın can ve mal güvenliğine yönelik yarattığı tehlike, taciz atışları ve saldırılar bu hareketin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca müttefikimiz olan ABD'nin DEAŞ'la mücadele bahanesiyle Suriye'nin kuzeyinde Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adı altında PKK/PYD/YPG bağlantılı bir örgüt kurması, bunlara her türlü askeri yardımda bulunması ve ilişkide bulunması Türkiye için bir güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. ABD, DEAŞ sonrası bölgenin terör unsurlarından temizlenmesi konusunda Türkiye'ye verdiği sözüne yerine getirmediği gibi Suriye'nin toprak bütünlüğünün ve bölgede istikrarın sağlanmasını gerektirecek kalıcı politikalar izlememiştir. Bütün bu gelişmeler Türkiye için bölgede güvenliğin sağlanması, sınır ve ulusal güvenliğimizin güvence altına alınması açısından Zeytin Dalı Harekatı'nın yapılmasını elzem kılmıştır (Serper, 2018).

Şekil. 3.6. Zeytin Dalı Harekatı Son Durum

Kaynak: NTV, 2018

57 gün süren hareketin sonunda 18 Mart 2018 tarihinde, Türk Ordusu ve beraber hareket ettikleri ÖSO ile birlikte Afrin kent merkezini ve yönetim binalarında kontrolü ele geçirerek operasyonu sonlandırmıştır.

“Akıllı” mühimmatların kullanılarak hedeflerin yerinde tespit edildiği operasyonda Türkiye her zamanki gibi sivillerin zarar görmemesi adına azami gayreti göstermiştir. Harekat sonunda yaklaşık 6370 terörist etkisiz hale getirilerek (MSB, 2018), PKK/YPG terör örgütünün ele geçirdiği bölgeler kurtarılmıştır.

Uluslararası mecrada bu hareketin haklılığı birçok ülke tarafından teyit edilmesine rağmen ABD’nin daha çok bölgede emellerine darbe vuran bu operasyonun bitirilmesi istikametinde olmuştur. Türkiye tarafı ise bölgenin güven ve istikrarı, topraklarımızın ve vatandaşlarımızın güvenliği adına bu tür operasyonlardan kesinlikle kaçınılmayacağı yönünde olmuştur. Türkiye her ne kadar dışarıdan yeterli desteği bulamasa, güney sınırimızdaki terör örgütünün özellikle ABD desteğiyle gittikçe güçlenir hale geliyor olsa da Suriye’nin toprak bütünlüğünün korunacağı ve sınırimızda bir terör devleti oluşumuna kesinlikle izin vermeyeceği konusundaki tavrını net olarak ortaya koymuş ve bölgede tek başına hareket eden bir oyuncu olduğunu ispatlamıştır (Serper, 2018).

Zaten operasyonun hemen öncesinde 17 Ocak’ta Milli Güvenlik Kurulu’na (MGK) yayınlanan bildiride terör örgütlerinin ülkemize açıkça yaptığı saldırı ve tehditlerden bahsedilerek, “Türkiye’nin sınırlarında bir terörist ordu kurulmasına ve bir terör koridoru oluşturulmasına kesinlikle izin verilmeyeceği ve konuda alınması gereken tüm tedbirlerin alınacağı” belirtilmiştir (NTV Haber, 2018). Bununla birlikte, uluslararası ilişkide realist kuramın en önemli argümanlarından olan “devletin bekası” kavramına uygun olarak, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan “devletin beka sorunundan” yola çıkarak Afrin’de ABD destekli bir PKK/ PYD/ YPG oluşumunun Türkiye için kalıcı ve varoluşsal bir tehdit olduğu vurgulamış buna asla müsaade edilmeyeceğini belirtmiştir (Milliyet, 2018).

3.2.3. Barış Pınarı Harekâtı

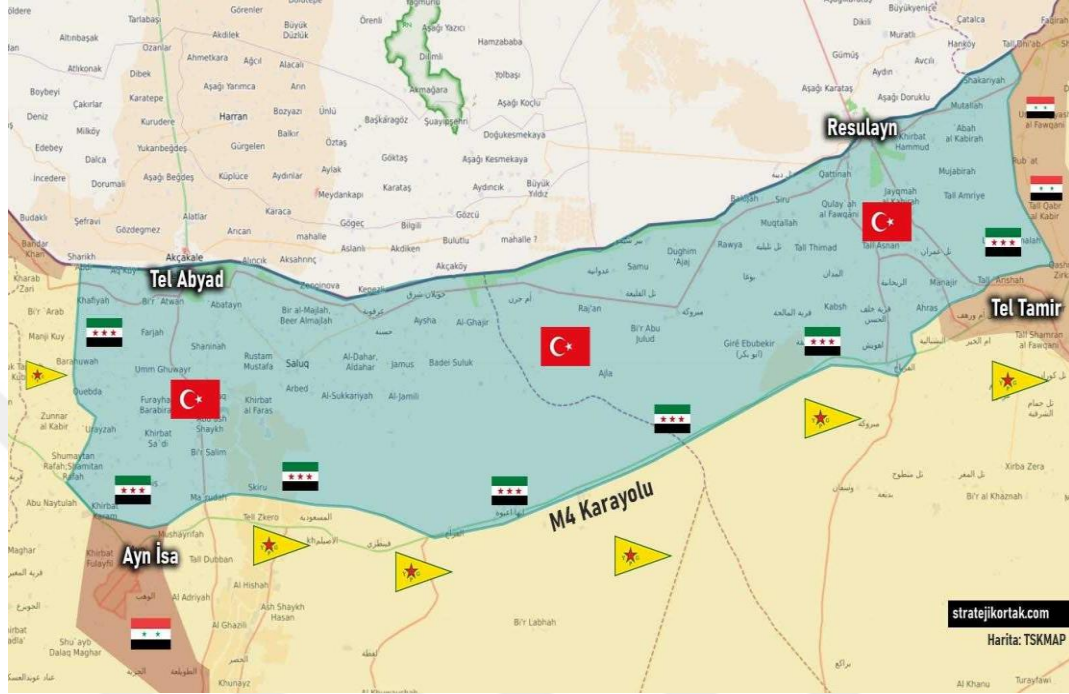
Suriye’de çöken devlet düzeni sonucu oluşan otorite boşluğundan faydalanmak isteyen DEAŞ, PKK/PYD/YPG gibi terör örgütlerinin başını çektiği devlet altı aktörler bölgede çıkarları olan küresel destekçileriyle birlikte, bölgesel ve

küresel planlarını hayata geçirme adına stratejik ve taktik hareketlerini faaliyete geçirdiler. Suriye kendi topraklarında küresel aktörlerce desteklenip silahlandırılan ve kendilerine bir saha hakimiyeti sağlayan bu terör unsurlarına karşı asayiş sağlayamıyor. Bu da özellikle Türkiye gibi komşuları açısından bir zafiyet ve güvenlik sıkıntısı oluşturuyor (Altan, 2019)

Türkiye için bir ulusal güvenlik meselesi halini alan bu konunun başta ABD, Avrupa ve bölge ülkeleri tarafından önemsenmemesi Türkiye'yi tek başına inisiyatif almak zorunda bırakmıştır. Türkiye'nin kararlılığı ve zorlayıcı diplomasisi sonucu ABD bölgeden askerlerini çekmiştir (Kurt, 2019). 9-18 Ekim 2019 tarihleri arasında icra edilen Barış Pınarı Harekâtı'nın amacı, DEAŞ tehdidinin ortadan kaldırılmasından sonra sınırimızın güneyinde Suriye topraklarında tek taraflı özerk bölgeler ilan eden PKK/PYD/YPG'nin varlığını sona erdirmek ve ülkelerindeki iç savaştan kaçan Suriyeli sığınmacıların güvenli bir şekilde ülkelerine geri dönmelerini sağlamaktır. Bu iki amacın sonunda da Türkiye sınırları boyunca 30 kilometre derinliğinde bir güvenlik koridoru oluşturmak ve Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıları bu bölgede yerleştirmek hedeflenmiştir. Hedeflenen doğrultuda başarıyla ilerleyen operasyon, uluslararası toplumun baskısı ve Rusya ile yapılan müzakereler sonucunda başladıktan sekiz gün sonra ateşkes ilan edilerek duraklatılmıştır. Ve daha sonra Rusya ile varılan Soçi Mutabakatı çerçevesinde Tel Rıfat ve Menbiç'i de kapsayan ve sınır boyunca 30 km derinlikteki bir alanı içine alan dahilinde PKK/PYD/YPG'nin bölgeyi terk etmesi kararlaştırılarak operasyon sonlandırılmıştır (Anadolu Ajansı, 2020).

Türkiye Cumhuriyeti, Barış Pınarı Harekâtı ile güvenliği açısından tehlike ve beka düzeyinde bir önem arz eden, bu terör örgütlerinin tehdit ve saldırılarına asla müsamaha göstermeyeceğini ve bu konudaki kararlılığını, uluslararası düzeyde diplomatik ve askeri açılardan ortaya koymuştur. Milli Savunma Bakanlığı (MSB) ve TSK başta olmak üzere ilgili tüm kurum ve kuruluşların koordinasyonu ve etkin gayretleriyle icra edilen bu operasyonun Türkiye açısından birçok olumlu sonuçları olmuştur. Öncelikle harekâtın planlanandan daha önce bir sonuca ulaşması, Türk Ordusunun imkân ve harekât kabiliyetini açık bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Ayrıca gösterilen diplomatik çaba ve kazanımlar Türkiye'nin bölgedeki etkin gücünü bir kez daha perçinlemiştir. Sonuç olarak bölgeyi kendi çıkarları doğrultusunda

şekillendirmek isteyen ve bu doğrultuda her türlü terör örgütlerini maşa olarak kullanmaktan çekinmeyen büyük güçler karşısında karalı bir duruş sergileyen Türkiye sahada ve masada önemli kazanımlar elde etmiştir (Demir, 2020, s. 42).

Şekil. 3.7. Barış Pınarı Harekati Son Durum

Kaynak: Stratejiortak Dergisi, 2019

MSB'nca yapılan açıklamada hareket sonucunda 702 PKK/YPG'li terörist etkisiz hale getirildi. 605 meskûn mahal ve 4219 kilometrekare alan kontrol altına alınmıştır. Diğer kamu kurum ve kuruluşlarının yardımıyla bölgedeki her türlü hasarlı binalar onarılmış, temiz su ve elektrik temini sağlanmış, sağlıktan gıdaya, çocukların eğitimine kadar bölge halkının ve Türkiye'den geri dönen Suriyeli göçmenlerin hayatını normalleştirme adına tüm gerekenler yapılmıştır (T.C. Milli Savunma Bakanlığı).

3.3. Türkiye'nin Sınır Ötesi Askeri Operasyonları: Irak

1980'lerde kurulan PKK/KCK terör örgütünden ciddi zararlar gören Türkiye Cumhuriyeti için terörle mücadele etmenin ve buna göre planlar geliştirmenin önemi bir hayli artmıştır. 90'lı yılların başlarında örgütün Irak'ın kuzeyine yerleşmesi ve bölgeyi kendine bir üs bir yurt edinme gayretleri, bu mücadelede bölgenin önemini arttırmış ve ilerleyen zamanlarda da odak noktası durumuna getirmiştir. (Yaycı,

2019, s.333). Bu noktadan hareketle Irak'ın kuzey bölgesine yapılan operasyonların Türkiye'nin güvenlik gereksiniminin sağlanabilmesi açısından oldukça gerekli ve önemli olduğu söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi sınır bütünlüğünü güvenlik altına alıp kalkınmasını sağlayabilmesinin en önemli faktörlerinden biri de içinde bulunduğumuz coğrafyada farklı eğilimlere rağmen güvenli ve istikrarlı sınırlara sahip olabilmeyi becerebilmesidir. Bu sebeptir ki uzunca zamandır bir türlü kendi iç düzenini sağlamayan Irak'ın toprak bütünlüğünün sağlanması Türkiye'nin terörle mücadelesinin en önemli sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Muslu, 2019,s. 11). Irak'ın PKK/KCK'ya karşı hem kendi topraklarını koruyamaması hem de sınır güvenliğini sağlayamaması ve bir türlü kendi iç istikrarını sağlayamaması, Türkiye'nin 40 yıldır bitmeyen ve halen devam eden terör örgütüyle mücadelenin en önemli sebeplerinden biridir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti hem Irak sınırını güvenlik altına almak, hem terör örgütünün Türkiye topraklarına yaptığı eylemleri engellemek, hem de Irak'ın iç istikrarının sağlanması ve toprak bütünlüğünün korunması amacıyla sınır ötesi operasyonlar kaçınılmaz bir ihtiyaç durumuna gelmiştir.

Irak'ın kuzeyindeki otorite boşluğu PKK/KCK' nın kendine bir alan bulmasına sebep olmuştur. Terör örgütü bulduğu bu boşluk sayesinde Hakurk, Metina, Zap, Gara, Avaşin-Basyan, Sinat-Haftanın, Kandil ve Asos bölgelerini eleman temini, barınma, lojistik destek ve Türkiye Cumhuriyeti topraklarına saldırı hazırlığı haline getirdiği bir üs bir alan haline getirmişti. Bölge halkını istismar ederek ve kandırdığı gençleri zehirleyerek, girilmez ve ulaşılmaz olarak belirttiği bu bölgelerden ülkemize sızma ve terör eylemleri yapma girişimde bulunmaktaydı. Sınırlarının güvenliğini ve vatandaşlarının huzurlu bir ortamda yaşamasını hedefleyen Türkiye Cumhuriyeti çok boyutlu bir güvenlik anlayışı ve stratejik bir öngörü ile terörle mücadelede kapsamlı bir değişikliğe gidilerek sınırlarının ve vatandaşlarının emniyeti için sınır güvenliğini topraklarından ileride sağlama ve teröristleri kaynağında yok etme stratejisini benimsemiştir (T. C. Milli Savunma Bakanlığı).

Bu çerçevede terörü kaynağında yok etmeyi ana hedef alan proaktif güvenlik stratejisini uygulamaya koyan Türk Silahlı Kuvvetleri, PKK/KCK başta olmak üzere diğer terör unsurlarını da etkisiz hale getirmek, Irak'ın kuzeyindeki topraklarından

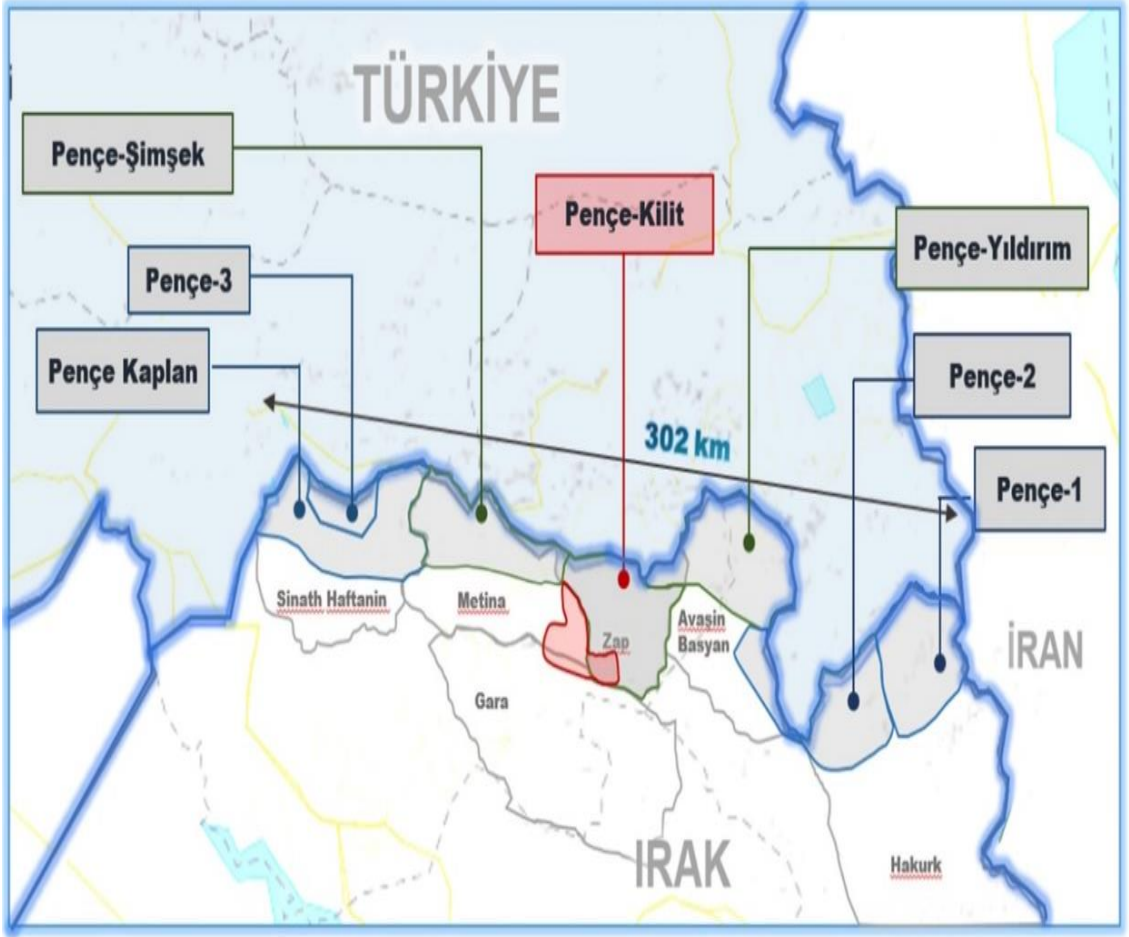
topraklarımıza ve halkımıza ve güvenlik güçlerimize olabilecek olası terör saldırıların bertaraf etmek ve sınır güvenliğini tesis etmek amacıyla, uluslararası hukuktan doğan meşru müdafaa haklarımız doğrultusunda, 27 Mayıs 2019 tarihinden itibaren Pençe serisi operasyonlar başlatılmıştır (T.C Milli Savunma Bakanlığı).

Tablo 3.2. Irak’ın Kuzeyine Yapılan Pençe Serisi Operasyonlar

Operasyon Adı ve Tarihi	Operasyonun Yapıldığı Bölge	Açıklama
Pençe 1 27 Mayıs 2019	Hakurk	Hudut güvenliğini sağlamak için yapılan Pençe 1 operasyonu Pençe 2 ile genişletilmiştir. İki operasyon toplamında 155 bölücü etkisiz hale getirilmiş, operasyon bölgesindeki 433 mağara ve sığınak kullanılmaz hale getirilmiş, 782 mayın ve el yapımı patlayıcı imha edilmiş olup 442 adet silahla birlikte 308.072 mermi ele geçirilmiştir.
Pençe2 12 Temmuz 2019		
Pençe 3 23 Ağustos 2019	Sinat-Haftanin	Pençe 3 operasyonu ile sağlanan sınır güvenliği Pençe-Kaplan operasyonu ile genişletilmiştir. Toplamda 376 terörist etkisiz hale getirilmiş, Bölücülere ait 735 mağara ve sığınak etkisiz hale getirilmiş, 732 mayın ve el yapımı patlayıcı imha edilmiş ve 574 silahla birlikte 152.169 mühimmat ele geçirilmiştir.
Pençe – Kaplan 16 Haziran 2020		
Pençe – Şimşek 23 Nisan 2021	Metina Avaşin - Basyan	Pençe – Yıldırım ile eş zamanlı başlayan operasyon sonucunda 199 bölücü etkisiz hale getirilmiş, operasyon bölgesinde teröristlere ait 222 mağara ve sığınak kullanılmaz hale getirilmiş, 355 mayın ve el yapımı patlayıcı imha edilmiş, 69 adet silah ve 34.434 mühimmat ele geçirilmiştir.
Pençe – Yıldırım 23 Nisan 2021	Metina Avaşin - Basyan	211 bölücü terörist etkisiz hale getirilmiş, operasyon bölgesindeki 246 mağara ve sığınak etkisiz hale getirilmiş, 565 adet mayın ve el yapımı patlayıcı etkisiz hale getirilirken 443 silah ve 100.956 mühimmat ele geçirilmiştir
Pençe – Kilit 17 Nisan 2022	Sinat - Haftanin ile Hakurk arası (300km lik alan)	Bütün bu operasyonların kilidini kapayan Pençe -Kilit operasyonu ile oluşturulan “üs bölgeleri stratejisi” sayesinde, terör örgütü mensuplarına karşı “sızma , sıcak takip ve yerinde etkisiz hale getirme” taktikleri başarıyla yerine getirilmiştir. Sinat – Haftanin’den Hakurk’a kadar yaklaşık 300km Türkiye sınırı boyunca ortalama 15 – 30 km derinlikte güvenli bir hat oluşturulmuştur. Pençe – Kilit operasyonu ile Irak ile sınırımızın güvenliği tamamen ilerde tesis edilmiştir.

Kaynak: T.C. Milli Savunma Bakanlığı

T.C. Milli Savunma Bakanlığı sitesindeki bilgilerden oluşturulan Tablo 4.2'ye göre Irak'ın kuzey bölgesine yapılan askeri operasyonlar sonucunda toplamda 1709 terörist etkisiz hale getirildi, 3415 adet çeşitli model ve çapta silah ele geçirildi, Teröristlere ait 2486 mağara ve sığınak imha edilerek kullanılmaz hale getirildi ve 5022 adet el yapımı bomba ve mayın imha edildi.

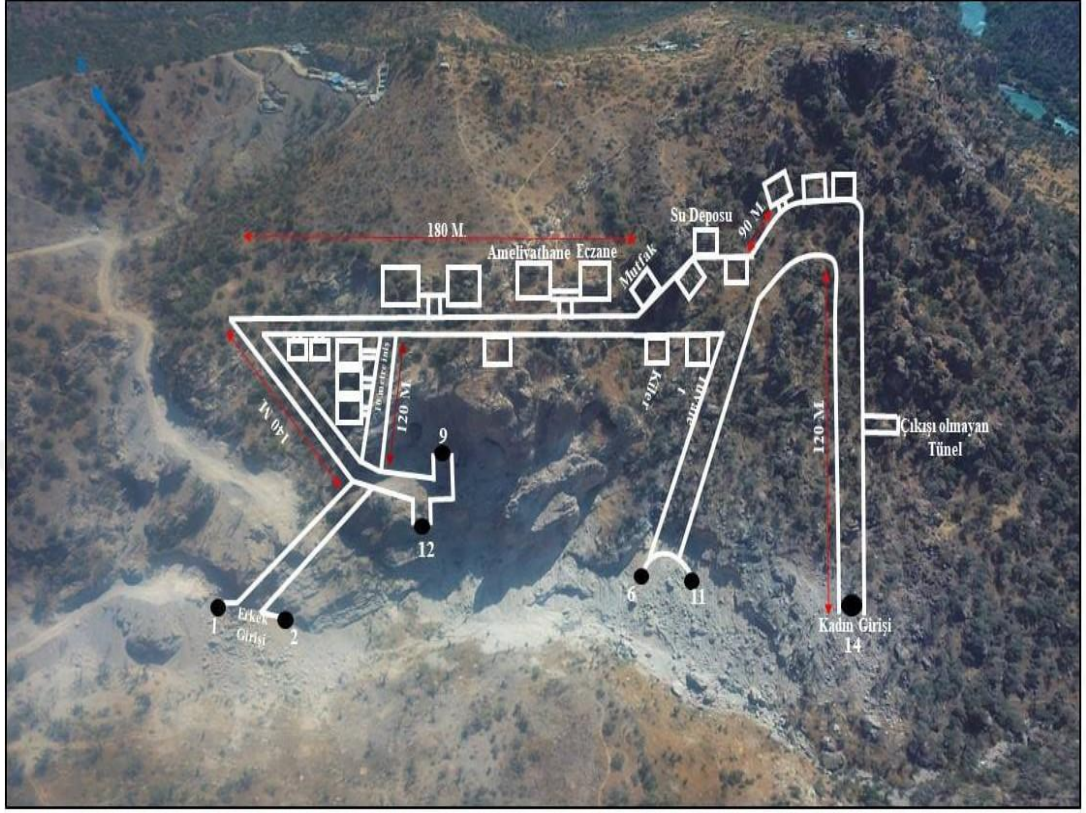

Şekil 3.8. Irak'ın Kuzeyine Yapılan Pençe Harekatları

Kaynak: Defence Turkey, 2024

Şekil 3.8'de de görüldüğü gibi Türk ordusu sınır güvenliğini sağlamak için Türkiye- Irak sınırı boyunca Pençe serisi askeri operasyonları icra etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye toprakları, Türk halkı ve sınırların güvenliği için meşru müdafaa hakkını kullanan Türkiye'nin, uluslararası hukuku da göz ardı etmeden bu operasyonları yapmanın hakkı olduğunu ve TSK'nın bu zamana kadar yaptığı operasyonları bundan sonra da ihtiyaç olan yer ve zamanda

yapacağından kimsenin şüphesi olmaması gerektiğini dile getirerek bu konudaki kararlılığını bir kez daha vurgulamıştır (Defence Turkey, 2024).

Şekil 3.9. Pençe Operasyonlarında İmha Edilen Teröristler ait Mağara krokisi

Kaynak: Defence Turkey, 2024

Şekil 3.9’da Silahlı Kuvvetlerimiz tarafından ele geçirilerek imha edilen, teröristlerin her türlü ihtiyacına cevap verebilecek şekilde dizayn edilen ve donatılan bir mağaraya ait kroki görülmektedir.

3.4. II. Karabağ Savaşı’na Türkiye’nin Desteği

Karabağ, jeopolitik konumu açısından hem Azerbaycan hem de Ermenistan için büyük önem arz etmektedir. Azerbaycan açısından diğer bölgelerle birlikte, sorunlar yaşadığı Ermenistan ve İran’ı kontrol edebilmesi bakımından Karabağ toprakları önemlidir (Aslanlı, 2001, s. 393-394). Ermenistan açısından bakıldığında ise, toprak kazanımı dışında ‘denizden denize büyük Ermenistan’ idealini gerçekleştirmesi bakımından bu topraklar büyük öneme sahiptir (Şimşir, 2005, s. 24).

Türk ve Müslüman nüfusun yoğunluğu bakımından Karabağ tarihsel süreç içinde de Türk bölgesi olarak kabul edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında; Birinci

Dünya Savaşı sonrasında belirli bir süre bölgeyi kontrol altında tutan İngiltere, 28 Ocak 1919 tarihli bir tebliğ ile ve 1 Aralık 1920 ve en son 5 Temmuz 1921 de Sovyet Rusya, Karabağ'ın Azerbaycan toprağı olduğunu resmen teyit etmişlerdir (Uras, 1987, s.623-624). 24 Temmuz 1923 tarihi itibariyle, Sovyetler Birliği, Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti içinde özerk Dağlık Karabağ Oblastı'nın (Eyalet) kurulduğunu ilan eder. Ve nihayet Ermenistan Azerbaycan çatışmasının fitilini ateşleyen olayların başlangıcı olan bir kararla, Kasım 1989' da Sovyetler Birliği, Dağlık Karabağ Oblastı'nın özerkliğini kaldırarak doğrudan Azerbaycan'a bağlanmasına karar verir. Ne Dağlık Karabağ ne de Ermenistan bu kararı tanımadığını öne sürerek Dağlık Karabağ Oblastı'nın Ermenistan ile birleştiğini belirtir (Dinç, 2021).

Her ne kadar bu karar Sovyetler Birliği Anayasa'sının 78 maddesi olan, 'Sovyetler Birliği üyesi olan bir cumhuriyetin, başka bir cumhuriyetin toprağını ilhak edememesi' ilkesine aykırı olmasına ve Ermenistan'ın Anayasal bir suç işlemesine (Dinç, 2021) rağmen, Sovyet Rusya iç dinamiklerinde yaşanan gelişmeler ve 25 Aralık 1991 yılı itibariyle Mihail Gorbaçov' un istifasıyla başlayan süreçte Sovyetler Birliği'nin resmen dağılmasıyla hiç vakit kaybetmeyen Ermenistan 28 Aralık 1991' de Henkendi'yi işgal ederek kendisine bağlı sözde Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'ni ilan eder.

Şekil 4.10'da da görüleceği üzere; Henkendi' nin işgali ile başlayan ve Mayıs 1994 yılında imzalanan anlaşmaya kadar ki geçen süreçte, Ermenistan sırasıyla, Hocalı, Şuşa, Laçın, Hocavend, Kelbecer, Ağdere, Ağdam, Cebrayıl, Fuzuli, Gubaldı ve en son 29 Ekim 1993' de Zengilan'ı işgal etmiştir. Uluslararası hukuku hiçe sayarak ve devletlerin gözlerini yumduğu bir ortamda Azerbaycan'a ait olan toprakları zorla işgal eden Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki Birinci Karabağ Savaşı sonucunda, 20 bin civarında Azerbaycan Türk'ü şehit olmuş, 100 binden fazla kişi yaralanmıştır. Siviller de bu saldırılardan nasibini almış ve mülteci ve göçmen sayısı 1,5 milyonu aşmıştır. Yine bu saldırılarda, okul, hastane, tarımsal alan, camii, kütüphane, devlet dairesi gibi yüzlerce bina, tarihsel ve kültürel miras zarar görmüştür. Ermenistan'ın bölgede sebep olduğu maddi kayıp 320 milyar dolardan fazla olmuştur (Cura & Abay, 2020).

Şekil 3.10. Birinci Karabağ Savaşı Ermenistan'ın İşgali

Kaynak: Cura &, 2020

1991-1994 yılları arasında yaşanan işgallerin sonrasında sorunun çözümü noktasında Rusya'nın tek aktör olmasına karşı çıkıldığından ve uluslararası bir alanda çalışmaların yürütülmesi için, Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT) bünyesinde, ABD, Rusya ve Fransa'nın eş başkanlığında Belarus, Almanya, İtalya, Portekiz, Hollanda, İsveç, Finlandiya, Türkiye ve sorunun asıl muhatapları olan Azerbaycan ve Ermenistan'dan oluşan Minsk grubu sürece dahil olmuştur. Yaklaşık 30 yıl süren bu süreç boyunca sorunun çözümü adına AGİT bünyesindeki Minsk grubu da kalıcı ve somut bir ilerleme kaydedememiştir. Fransa'nın bu süreçte her zaman Ermenistan'ın yanında yer alması, ABD ve Rusya'nın bölgedeki jeopolitik çıkarlarını ön planda tutması, ilerleme kaydedilememesinin en önemli sebepleridir (Zengin, 2017). Bu zaman diliminde, Azerbaycan, uluslararası arenada etkin bir role sahip olmadığı için, dünyaya haklı sesini duyuramamış ve diplomatik bağlamda bir

sonuç elde edememiştir. Ve bu gelişmeler ışığında sorunun çözülmesi noktasında Azerbaycan için askeri kaynakların kullanılmasından başka bir sonuç kalmamış ve bir bakıma bu noktada inisiyatif kullanmayı zorunlu kılmıştır. Aslında ikinci Karabağ savaşından önceki 10 yıllık dönemde de Ermenistan, Azerbaycan'ın kontrolündeki yerleşim bölgelerine; Haziran 2010, Ağustos ve Kasım 2014, Aralık 2015 ve Temmuz 2020' de ihlaller yapmış ve bu ihlaller sonucunda sivil halktan ölenler olmuştur (Aliyev, 2020). Ve nihayet 27 Eylül 2020' de Ermenistan'ın Azerbaycan kontrolündeki Cebail, Tovuz, Terter, Ağdam ve Fuzuli şehirlerine yaptığı ve çok sayıda sivil vatandaşı şehit olduğu saldırılar bardağı taşıran son damla olmuş ve Azerbaycan bu saldırıların durdurulması ve Ermenistan işgali altındaki yerlerin kurtarılması için askeri operasyona başlamak zorunda kalmıştır (Özcan, 2020).

27 Eylül – 10 Kasım 2020 tarihleri arasında 44 gün süren ikinci Karabağ savaşı, yaklaşık 30 yıl boyunca diplomasi ile bir çözüme ulaşamamanın sonucudur. Ve savaş tartışmasız olarak Azerbaycan ordusunun üstün başarısı ile sonuçlanmıştır. (Kınık, 2020, s. 52). Birinci Karabağ savaşını aksine Azerbaycan ordusu ilk kez sahada kazanımlar elde ederek işgal altındaki topraklarının büyük bir kısmını geri kazanmıştır. Savaşın sona ermesiyle birlikte yaklaşık 30 yıldır Ermenistan işgali altında olan Azerbaycan topraklarından 5 önemli vilayet, 4 kasaba ve bunlara bağlı 286 köy kurtarılmıştır (Cura, 2020).

Şekil 4.11'de görüleceği gibi Ermenistan işgali altındaki birçok bölge kurtarıldığı gibi, yapılan anlaşma sonucu, Azerbaycan'ın doğu ve batı toprakları ile bağlantısını sağlayan ve 'Laçın koridoru' denilen bölgenin Azerbaycan'ın kontrolüne geçmesi savaşın en önemli kazanımlarından birisi olmuştur.

Belki de bu savaşın kazanımı Türkiye ile Türk Dünyası arasına her zaman bir duvar örmeye çalışanlar ve olası bir sınırsız Türk Birliği ülküsünü engellemek isteyenlerin hayallerine gerçekleştirmesine bir engel teşkil edecektir.

Şekil 3.11. İkinci Karabağ Savaşı Sonrası Durum

Kaynak: ntv.com.tr, 2022

Türkiye, Azerbaycan'ın Karabağ sorununun bir çözüme kavuşturulması sürecinde diplomatik ve askeri manada her zaman yanında olmuş ve 'Bir Millet İki Devlet' düsturuyla hareket ederek bu konudaki tarafını açıkça ortaya koymuştur. Türkiye'nin bu açık desteği savaşın kazanılmasının en büyük unsurlarından biri olmuştur (Ergun & Valiyev, 2020). Türkiye ile Azerbaycan arasındaki bu askeri iş birliğinin hukuki zemini 2010 yılında iki devlet arasında imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardım Anlaşması" ile sağlanmıştır. Bu anlaşma ile savunma sanayi konularında karşılıklı iş birliği, eğit-donat faaliyetleri, ortak tatbikatların yanı sıra en önemli madde olarak üçüncü ülkelere saldırıya uğrayan tarafa yardım edilmesi hususu kayıt altına alınmıştır. İki ülkenin yaptığı ortak tatbikatlarda, Türkiye, Azerbaycan ordusunun manevra kabiliyetinin geliştirilmesine büyük katkı sağlarken, verdiği

teknik yardım sayesinde de Azerbaycan ordusunun gelişmesine büyük katkı sağlamıştır (Meister, 2020). Son yıllarda Savunma sanayi konularında çok önemli mesafeler kaydeden Türkiye ile Azerbaycan'ın yaptığı bu askeri iş birliği çok büyük kazanımlar elde etmesine sebep olmuştur. Türk yapımı, İnsansız Hava Aracı (İHA) ve Silahlı İnsansız Hava Aracı (SİHA) kullanılması Azerbaycan'a büyük saha üstünlüğü sağlamanın yanı sıra 120 kilometrelik menzile sahip TRG-300 Kaplan Füzesi gibi Roketatar sistemleri savaşın Azerbaycan lehine sonuçlanmasında büyük bir role sahip olmuştur (Bilgin, 2020, s. 17).

Bütün bu gelişmeler ışığında, uluslararası arenada 2. Dağlık Karabağ Savaşı'nın diğer bir kazananın da Türkiye olduğu dile getirilmektedir. Azerbaycan ve Ermenistan iki düzenli orduya sahip ülkenin yaptığı savaşta, Türkiye'nin Azerbaycan ordusuna verdiği eğitim, destek ve taktik sayesinde kazanılan zafer hem Azerbaycan hem de Türk ordusunun sahadaki başarısının bir kanıtı olmuştur. Ayrıca Türk Savunma sanayine ait silahların sahada gösterdiği üstün performans tüm dünyanın dikkatine çekmiş ve savunma sanayi mecrasında bir bakıma etkin bir tanıtım gerçekleşmiştir. Ayrıca Minsk Grubuna rağmen Türkiye'nin gösterdiği etkin diplomatik faaliyetle Avrasya'daki ağırlığı artmıştır (İsayev, 2021).

Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki bu anlaşmada Türkiye taraf olmasa bile perde arkasında önemli bir aktör olduğunu göstermiştir. AGİT, ABD ve diğer batılı ülkeleri etkisizleştiren Rusya, bölgede ana aktör olduğunu perçinlerken, Türkiye ise yeni bir oyun kurucu aktör olarak var olduğunu göstermiştir (Meister, 2020).

3. 5. Rusya'nın Ukrayna'ya Saldırısında Türkiye'nin Arabulucu Rolü

1991 yılında Sovyetlerden Birliği'nden ayrılarak bağımsız bir devlet kuran Ukrayna-Rusya ilişkileri Ukrayna'daki Rusya yanlısı hükümetlerin varlığı sebebiyle uzunca bir süre sorunsuz devam etti. Ancak Rusya'nın 2014'te Kırım'ı işgaliyle başlayan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Ukrayna topraklarında bulunan Luhask ve Donetsk Halk Cumhuriyetleri'ni bağımsız cumhuriyetler olarak tanıdığını açıklamasıyla bu olumlu süreç tersine döndü. Bu duruma Ukrayna Devlet Başkanı Zelenskiy'nin Batı yanlısı tutumunun eklenmesi aradaki gerilimi doruğa tırmandırdı ve bütün bunların sonucunda 24 Şubat 2022'de Rusya'nın Dombas'a asker çıkarmasıyla iki devlet arasında savaş resmen başlamış oldu (Sözcü, 2022).

Türkiye bir yandan, Rusya'nın Ukrayna'ya ait Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporija bölgelerini ilhakını tanımazken bir yandan da AB'nin Rusya'ya karşı yaptırımlarını ve Rus enerji kaynaklarına bağımlılığın azaltılması için atılan adımlara katılmayarak bir denge politikası izlemiştir. Ayrıca durumu bir savaş olarak niteleyen Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, savaşı devletlerin Karadeniz'de bulunan gemilerinin limanlarına dönmek dışında hareketlerine izin verilmeyeceğine dair Montrö Sözleşmesi hükümlerinin uygulanacağını bildirmiştir (Üstün, 2022).

Türkiye'nin bu savaşta isminin anılmasını arttıran en önemli sebeplerden birisi de ezber bozan araçlar olarak adlandırılmaya başlayan Türk yapımı Bayraktar TB2 İnsansız hava araçlarının kullanılmasıdır. Ukrayna Savunma Bakanlığı yaptığı açıklamada Haziran 2022'ye kadar Türk şirketi Bayraktar'dan 50 silahlı insansız hava aracı aldığını açıklamıştır. Bu silahların sahadaki başarısı Ukrayna kamuoyu tarafından da büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır (Üstün, 2022). Ayrıca Rus haber ajansı Tass'ın 17 Mayıs tarihli haberine göre; Ukrayna ordusu Türkiye'den tedarik edilen T-122 Sakarya Çok Namlulu Roketatar ile Donetsk Halk Cumhuriyeti'ndeki Yasinovataya şehrini vurmuştur (Tass, 2023).

Rusya – Ukrayna savaşının başlamasıyla birlikte Türkiye'nin bölgede uluslararası arenada arabulucu olarak hareket edebilecek bölgesel bir güç olma konumunu güçlendirdiği görülmektedir. Özellikle iki ülke arasındaki tahıl anlaşması konusunda Türkiye'nin çabaları ve iki ülkenin Türkiye koordinasyonunda İstanbul'da bir araya gelmeleri BM Genel Sekreteri Antonio Guterres tarafından bir umut ışığı olarak tanımlanarak büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır (Üstün, 2022).

Sonuç olarak; Türkiye hem sahadaki savunma sanayi ürünleri, izlediği denge politikası, jeopolitik konumu nedeniyle enerji koridorundaki vazgeçilmezliği hem de dünya barışı adına yaptığı hamlelerle sadece bölgesel bir alanda değil küresel alanda da yeri geldiğinde söz sahibi olacağını dünyaya duyurmuştur. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu yaptığı bir konuşmada "Bugün Türkiye sadece bölgesel bir güç değildir, küresel bir aktördür ve dünyanın neresinde nasıl bir mesele varsa mutlaka ve mutlaka Türkiye oradadır." diyerek Türkiye'ni geldiği durumu özetlemiştir (Milliyet, 2023).

SONUÇ VE ÖNERİLER

1970’li yıllar itibariyle, küreselleşmenin de etkisiyle ulus devletlerin gücünü yitirdiği ve bu sürecin uluslararası ilişkiler teorilerinin yeniden ele alınması gerekliliğinin kaçınılmaz olduğu düşüncesiyle uluslararası sistemde dönüşümün artık başladığı ifade edilmektedir. Özellikle 1980’lerle uluslararası ilişkiler literatüründe kendine bir yer bulan neo-liberal düşünceler ışığında politika üretme ve karar alma süreçlerine atfedilen önem azalmaya başlamış, üretilecek politikalar için ekonomik durum göstergelerini ve çok yönlü bakış açılarını ön plana çıkaran stratejiler değer kazanmaya başlamıştır. Yaşanan bu değişim hem devletin güç merkezli söylemlerini etkilemiş hem de gücün hangi manada kullanılabileceğini etkileyerek güç tanımı içindeki araçları farklılaştırabilmiştir. Soğuk Savaş döneminde güç kavramı, genellikle askeri ve ekonomik olarak ele alınmış ve bu doğrultuda tartışılmıştır. 1990’lı yıllardan sonra da realist bakışın güç anlayışı yerini inşacı ve neo-liberal güç anlayışının yumuşak gücüne bırakmıştır. Caydırma, koruma ve zorlama gibi realist paradigma davranışları yerine hayranlık uyandırma, gündem ve etki yaratmaya ve davranışlarının çekiciliği ön plana çıkmaya başlamıştır.

Uluslararası ilişkilerde güç kullanımına ait kuramlar genellikle kuramın ön plana çıktığı çağın hakim gücünün politikaları ile uyumlu ve bu çerçevede bir teorik betimleme ile literatürde bir yer bulmuştur. Buradan yola çıkarak; liberal kuramın 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarında, klasik realist kuramın 1947-1991 yılları arası yani Soğuk Savaş döneminde, neo-liberal ve neo-realist kuramın ise son 30-40 yılda uluslararası arenada hakim güç ya da güçlerin politikaları ile uyumlu teoriler ürettiğini söyleyebiliriz. Bu minvalde söz konusu kuramların, gücü tanımlanmasında ve gücün uluslararası ilişkilerde kullanımında çizdikleri teorik çerçeve birbirinden farklılıklar göstermiştir.

Bütün bu teoriler yer ve zamana göre bir önem atfetse de devletler için sert güç uygulamalarından olan askeri güç hiçbir zaman öneminden bir şey kaybetmediği gibi uluslararası ilişkilerdeki konumu ve önemi artarak devam etmektedir. 20. ve 21. yüzyıl arasında dünyada yaşanan bölgesel, küresel ve iç savaşlar bir kenara bırakılsa da sadece 1990’lı yılları sonu ve 2000’li yıllarda coğrafyamızda yaşanan; 1991 Körfez Savaşı, 1991 - 2021 Afganistan Savaşı, 1992 - 1995 Bosna Savaşı, 1994 -

2009 Rus - Çeçen Savaşı, 1998 Kosova Savaşı, 2003 – 2011 Irak Savaşı, 2006 İsrail - Lübnan Savaşı, 2008 Abazya Savaşı, 2009 Gazze Savaşı, 2011 – 2020 Libya İç Savaşı, 2011’de başlayan ve halen devam eden Suriye İç Savaşı, 2013 Kanlı Mısır Darbesi, 2014 Donbas Savaşı, 2021 Azerbaycan - Ermenistan Savaşı ve 2022’de başlayan ve halen devam eden Rusya’nın Ukrayna’ya saldırısı ve yıllardır Türkiye’nin terörle mücadelesi askeri gücün ülkelerin güvenliği ve bekası aynı zamanda dünyadaki adaletsiz gelir dağılımından vatandaşlarının mutluluğu ve refahı adına daha fazla pay alabilmek için diplomasi kullanımının arkasındaki destek açısından ne kadar önemli olduğu açıktır.

Sert güç uygulamasında askeri gücün hedeflediği başarıya ulaşması üç ana aşama ile mümkündür. Bunlardan birincisi yeterli miktarda kaynağa sahip olabilmesidir. Bu kaynaklardan, personel, örgütsel vb. kaynaklar önem arz etse de en önemli kaynaklar savunma sanayindeki inovasyon ve askeri teknolojik yapıdaki yeterliliklerdir. Bundan sonrası ise sırayla bu gücün gerektiği zaman kullanılabileceği konusundaki kararlılık mesajının verilmesi ve zamanı geldiğinde bu gücü kullanmaktır. Askeri güç esasta caydırıcılık ve korkuya dayalıdır bu yüzden daha çabuk netice alınmasını sağlar. Aynı zamanda yumuşak güç olarak da kullanılabilen askeri gücün kullanımındaki en önemli faktör meşruiyet arz etmesidir. Görev yaptığı bir ülkedeki konumunun ve icra ettiği bir operasyonun uluslararası hukuk karşısında haklı bir dayanağı olması şarttır. Aksi taktirde işgalci veya terörist devlet yaftalamasıyla karşı karşıya kalabilir. Ayrıca hukuk çerçevesinin ve meşruiyetin yanı sıra halk desteğinin alınması da göz ardı edilmemelidir. TSK’nın Afganistan, Bosna, Irak, Suriye, Libya ve Azerbaycan’da yaptığı insani yardım ve operasyonlara olumlu yaklaşılmasının arkasındaki en önemli faktör halk desteğinin kazanılmış olmasıdır. Halk desteğini kendi iç kamuoyu veya bulunduğu ülkedeki halkın desteği olarak birbirinden ayrı tutamayız.

Türkiye’nin sert güç kapasitesi 2000’li yıllarla beraber önemli manada gelişmiştir. Savunma sanayi alanında gerçekleştirilen devrimle çağın gerektirdiği en teknolojik silah sistemleri, araç ve gereçler bir yandan başarılı bir şekilde üretilip envantere girerken bir yandan göz alıcı sistem ve araçlardaki çalışmalar bütün hızıyla devam etmektedir. Savunma sanayindeki bu hızlı gelişim Türkiye’nin askeri gücüne çok olumlu katkılar sunarak arttırmıştır. Bu durum Türkiye’nin artık bölgede küresel

manada bir sert güç aktöre haline gelmesine sebep olmuştur. Bölgenin sert güç manasında en önemli aktörlerinden olan Türkiye bu gücünü yeri geldiğinde uluslararası hukuka uygun olarak ve meşruiyet çerçevesinde kullanmaktan da çekinmemiştir.

TSK, Suriye’de DEAŞ, PKK/PYD/YPG terör örgütlerine karşı başarıyla yürüttüğü Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı operasyonlarında Türkiye’ye yönelik tehditlerin engellenmesi amacıyla uluslararası hukuka uygun bir şekilde hareket etmiş ve sivil halkın zarar görmemesi adına azami özeni göstermiştir. Türkiye, Suriye’de icra ettiği bu operasyonlarda envanterine giren yerli ve milli silahlar, kara ve hava araçları sayesinde güçlenen ordusuyla özellikle ABD tarafından desteklenen PPK/PYD/YPG ve DEAŞ terör örgütlerine karşı üstün bir başarı elde ederken bir yandan da sahada kazandığı bu askeri başarıları bölgede barışı ve huzuru tesis etmek ve Suriye toprak bütünlüğünü sağlamak adına diplomatik ataklarla taçlandırmıştır. Türkiye Suriye’de yaşanan bu itilafa çözüm bulmak adına yapılan tüm uluslararası girişimde aktif rol alarak bölgedeki gücünü bir kez daha teyit etmiştir. Bu çalışmalar kapsamında Türkiye Viyana toplantılarının temelini atarak Suriye konusunda aynı düşüncedeki devletler ve Uluslararası Suriye Destek Grubu üyeleri ile toplantılar yapmıştır. Yine 18 Aralık 2015 yılında sürece dahil olan BM Güvenlik konseyi, Suriye’deki tüm muhalefet ve rejim üyelerinin ve tüm bağlantılı devletlerin Cenevre’de bir araya gelmesi çağrısını yapmıştır. Ancak rejimin saldırılarına devam etmesi ve geçiş sürecini kabul etmemesi ve Türkiye’nin masada muhatap kabul etmediği grupların olması gibi sebeplerle toplantı dokuzuncu turda son bulmuştur. Suriye rejim kuvvetlerinin Halep üzerinde kurduğu amansız baskı sonucu Türkiye ve RF sürece dahil olarak ateşkesi sağlamıştır. Türkiye ve RF’nin garantörlüğünde binlerce sivil güvenli bölgelere nakledilmiş ve ateşkesin tüm Suriye’de sağlanmasına çalışılmıştır. Türkiye, RF ve İran düzenli olarak Astana’da bir araya gelerek Suriye’deki soruna bir çözüm için müzakereler yapmaktadır. Astana Platformu bölgedeki itilafın sona erdirilmesi adına faaliyet gösteren tek uluslararası girişim olarak varlığını sürdürmektedir.

Kaddafi sonrası Libya’da BM’nin atadığı meşru hükümet olan Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile Hafter arasındaki anlaşmazlıklar Libya’da bir iç savaşa meydan verdi. BAE, Mısır, Suudi Arabistan, Ürdün, Rusya, Fransa, Çad,

İsrail ve başlangıçta ABD'nin de desteklediği Hafter'e karşı, Sadece Katar ve Türkiye'nin desteklediği UMH arasındaki savaş Türkiye'nin destek ve yardımları sayesinde Hafter lehine olan gidişat UMH lehine dönmüş ve Libya demokratikleşme yolunda ilerlemeye başlamıştır. Türkiye Burada Libya ile imzaladığı “Askeri Mutabakat Muhtırası Anlaşması” ve “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Mutabakatı Anlaşması” ile söz konusu bu karşı ülkelere karşı uluslararası arenada büyük bir askeri ve diplomatik başarı sağlamıştır. Libya ile yapılan bu anlaşmalar “Mavi Vatan” denilen doktrinin temellerini atarak bu sularda hakkı olan her türlü petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerini sürdürmektedir.

Türkiye II. Karabağ Savaşında Azerbaycan'a verdiği hem askeri konularda eğitim hem de savunma sanayi ürünleri desteği ile dünya kamuoyu önünde Azerbaycan'ın yanında durmuş ve I. Karabağ Savaşı'nda kaybedilen toprakların geri alınmasına vesile olduğu gibi Türk Dünyası'nı birbirine bağlayan Laçın Koridoru'nun açılması gibi önemli bir kazanım elde etmiştir. Yine Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısında sahada savunma sanayi ürünlerimizle birlikte dünya kamuoyu Türkiye'nin çok olumlu diplomatik başarılarına şahit olmuştur.

Bütün bu gelişmeler ışığında Türkiye yükselen savunma sanayisinin askeri gücüne yaptığı olumlu katkılar sayesinde, kendi meselelerinde ve çevresinde olan iç çatışma, savaş gibi durumlarda askeri gücüyle birlikte diplomatik başarılarını perçinleyen bir politika izlemektedir.

Türkiye'nin alternatif enerji kaynaklarını Avrupa'ya bağlayacak jeopolitik konumu, Doğu ile diplomatik kanalları açık tutma yeteneği, Afrika ile dostane ilişkiler ve kadim geçmişinin verdiği güç; müttefikleri karşısında elini güçlendiren önemli kozlardır. Türkiye'nin bölgedeki bu diplomatik ve askeri yaklaşıma, sadece bölge ülkeleriyle değil küresel düzeyde uluslararası mekanizmalarla da ilgili olarak gelecekteki konumuna yer verecektir. Bu nedenle Türkiye, Batı ile olan ittifakını da göz önünde tutarak doğu ülkeleri ile ittifak kanallarını açık tutmaya ve dostane ilişkileri sürdürmeye devam edebilecek bir denge politikası uygulamak durumundadır.

KAYNAKÇA

- Acer, Y. (2019). Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları ve Türkiye-Libya mutabakatı, Seta Siyaset, ekonomi ve toplum araştırmaları, Sayı:301.
- Acun, C. (2014). “Neo El-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)”, SETA Perspektif, Sayı: 53, http://file.setav.org/Files/Pdf/20140616184404_neo-el-kaide-isid-pdf.pdf, Erişim tarihi: 11.04.2023.
- Adler, E. (2002). “Constructivism and international relations”, Walter Carlsnaes, Thomas Risse ve Beth A. Simmons (der.), Handbook of international relations, London: Sage.
- Adler, E. & Barnett, M. (der). (1998). Security communities, Cambridge, Cambridge University Press.
- Akgül-Açıkmeşe, S. “Algı mı, söylem mi? Kopenhag o ve yeni klasik gerçekçilikte güvenlik tehditleri”, Uluslararası ilişkiler, Cilt 8, Sayı 30 (Yaz 2011), s. 43-73
- Alemdar, A. (2023). Türk donanmasının yeni sancak gemisi:TCG Anadolu, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/ahmet-alemdar/2023/04/15/turk-donanmasina-yeni-sancak-gemisi-tcg-anadolu>, Erişim tarihi: 02.05.2023.
- Aliyev, C. (2020, 28 Ekim). Armenia-Azerbaijan conflict: New horizons after 3 decades, 28.10.2020, <https://www.aa.com.tr/en/azerbaijan-front-line/armenia-azerbaijan-conflict-new-horizons-after-3-decades/2022245>, Erişim tarihi: 24.04. 2023.
- Alpar, G. (2022). Kolektif çaresizlik: Münih konferansının çöküşü, <https://www.sde.org.tr/konferans-panel/kolektif-caresizlik-munih-guvenlik-konferansinin-cokusu-faaliyeti-25978>, Erişim tarihi: 24.02. 2024
- Altan, Ç. (2019). Barış pınarından içmek, TASAM, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/52464/barisi_pinarindan_icmek, Erişim tarihi: 04.05. 2023.
- Altundeg r, N. & Yılmaz, M. E. (2016). “İç savaştan bölgesel istikrarsızlığa: Suriye krizinin Türkiye’ye faturası”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2016, Cilt: 21, Sayı: 1, s. 293

- Anadolu Ajansı, (2017). Fırat kalkanı harekatında dönüm noktası, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/firat-kalkani-harekatinda-donum-noktasi/756844>, Erişim tarihi: 11.04.2023.
- Anadolu Ajansı. (2020). Bakan Akar: İdlib’de başlatılan bahar kalkanı harekâtı başarıyla sürdürülmekte, [aa.com.tr/tr/bahar-kalkani-harekati/bakan-akar-idlibde-baslatilan-bahar-kalkani-harekatibasariyla-surdurulmekte/1750603](https://www.aa.com.tr/tr/bahar-kalkani-harekati/bakan-akar-idlibde-baslatilan-bahar-kalkani-harekatibasariyla-surdurulmekte/1750603), Erişim tarihi: 11.04.2023.
- Anadolu Ajansı. (2020). ABD’ nin dünya polisliği, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdnin-dunya-polisligi-amerika-ana-kitasi-disinda-320-binden-fazla-abd-askeri-bulunuyor/2048835>, Erişim tarihi: 24.02. 2024
- Anadolu Ajansı. (2023). Çin ile Hindistan arasındaki sınır anlaşmazlığı 50 yıldır çözilemiyor”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-ile-hindistan-arasindaki-sinir-anlasmazligi-50-yildir-cozulemiyor/>, Erişim tarihi: 16.03.2024
- Aparı, S, F. (2023). Hindistan ve Pakistan arasındaki Keşmir meselesi 76 yıldır çözilemiyor. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hindistan-ve-pakistan-arasindaki-kesmir-meselesi-76-yildir-cozulemiyor/2805971>, Erişim tarihi: 17.03.2024
- Arıboğan, D. Ü. (2001), Çin’in gölgesinde Uzak Doğu Asya, Bağlam Yayınları, İstanbul
- Aydın, M. (2004), Uluslararası ilişkilerin gerçekçi teorisi: Kökeni, kapsamı, kritiği, Uluslararası ilişkiler akademik dergi, 1 (1), s.33,60
- Aydoğan, B. (2011). Güç kavramı ve kamu diplomasisi, Ekopolitik uluslararası ilişkiler masası, rapor no. 11-02, https://www.politikadergisi.com/sites/default/files/guc_kavrami_ve_kamu_diplomasisi_-_bekir_aydogan-pdf.pdf, Erişim tarihi: 17. 04 2023.
- Bakan, Z. A. (2007). Soğuk Savaş sonrasında yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye’nin güvenlik algılamaları, 21.Yüzyıl, Ekim/Kasım/Aralık (<https://www.researchgate.net/publication>).

- Baldwin, D. (1980). Interdependence and power: A conceptual analysis, *International organization* 34(4), s. 471, 576, Doi: <https://doi.org/10.1017/S0020818300018828>.
- Baldwin, D. (1995). "Security studies and the end of the cold war", *World Politics*, C. 48, 119-125.
- Barlas, M. (2006). Ideolojisini kaybeden amerikan imparatorluğu, *Sabah*, https://www.sabah.com.tr/yazarlar/barlas/2006/08/12/ideolojisini_kaybeden_amerikan_imparatorlugu, Erişim tarihi: 24.02. 2024.
- Barnett, M. & Duval, R. (2005). Power in international politics, *International organization*, 59(1), s.39,75, Doi: 1.1017/ S0020818305050010.
- Bauman, Z. (2001). Parçalanmış hayat, postmodern ahlâk denemeleri (Çev. İsmail Türkmen), İstanbul, Ayrıntı Yayınevi.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı, *Uluslararası ilişkiler*, Cilt 5, Sayı 18, (Yaz 2008), s. 69-85.
- Baysal, B & Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve güvenlikleştirme teorisi, *Güvenlik stratejileri dergisi* 11 (2015), s.61-96
- BbcNews. (2019). Libya tezkeresi: Türkiye'nin stratejisi ne?, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50918216>, Libya tezkeresi: Türkiye'nin stratejisi ne? , Erişim tarihi: 03.01.2021
- Bilgin, M. S. (2020). Karabağ zaferine giden süreç ve jeopolitik sonuçları, Karabağ zaferi: Kafkasya'da yeni dengelerden Türk ve İslam dünyasında yeni iş birliği modeline, *ULİSA12*, Sayı: 8, s.14-19.
- Bingöl, O. (2020). Türkiye – Libya ilişkileri güncel gelişmeler panel bildirisi kitabı, Arel USAM - Uluslararası Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi | İstanbul Arel Üniversitesi
- Binnendijk, H. (2002). Transforming America's military, Washington, National Defense University Press.
- Black, J. (2009). Savaş ve dünya, İstanbul, Dost Yayınları, 1.baskı.

- Borgen, D. S., 1966, "The Law of humanitarian Intervention: United States policy in Cuba (1898) and in the Dominican Republic (1965)", Harvard International Law Club Journal, 7, ss. 296-315
- Bozdağlıoğlu, Y. & Özen, Ç. (2004). Liberalizmden neoliberalizme güç olgusu ve sistemik bağımlılık . Uluslararası İlişkiler Dergisi , 1 (4) , 59-79 . Retrieved from, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39246/462181>, Erişim tarihi: 17.03.2023.
- Bulutoglu, K. (1988). Kamu ekonomisine giriş, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Buzan B. & Hansen L. (2009). The evolution of international security studies, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 3.
- Buzan B. & Wæver O.(2003), Regions and powers: The structure of international security, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.
- Buzan B.& Wæver O. & Wilde J (1998). Security: A new framework for analysis. boulder, Londra: Lynne Rienner Publishers.
- Cable, J. (1970). Gunboat diplomacy: Political applications of limited naval force. New York: Praeger, 1970.
- Caşın, M. H. (1993). "Çağdaş dünyada uluslararası güvenlik stratejileri ve silahsızlanma", Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ceylan, M. A. (2019). "Türkiye'nin siyasi coğrafyası", Türkiye beşeri ve iktisadi coğrafyası (Ed. Nuran Taşlıgil, Güven Şahin), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, s.149-192.
- Chapman, G. (2003). An introduction to the revolution in military affairs. XV Amaldi conference on problems in global security, Helsinki, Finland.
- Correll, T. J. (2010). The emergence of smart bombs. Air Force Magazine, [https:// www.airforcemag.com/article/0310bombs/](https://www.airforcemag.com/article/0310bombs/), Erişim tarihi: 05.5.2023.
- Cura, A. (2020, 25 Aralık). "AGİT Minsk grubunun 28 yılda çözemediği kriz 44 günde sonlandırıldı," <https://www.aa.com.tr/> , Erişim tarihi: 25.03.2023.

- Cura, A. & Abay, E. G. (2020). Azerbaycan'ın işgal altındaki toprakları Karabağ, <http://v.aa.com.tr/1989594>, Erişim tarihi: 24.04.2023.
- Çalış, Ş. & Özlük, E. (2007), “Uluslararası ilişkiler tarihinin yapısökümü: İdealizm-realizm Tartışması”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (17), 230, ss. 225-243
- Çetin, N. (2019). Libya ile imzalanan deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin mutabakat muhtırası : başarı değil mi?. <https://www.hukukihaber.net/libya-ile-imzalanan-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlendirilmesine-iliskin-mutabakat-muhtirasi-basari-mi-degil-mi-makale,7260.html>, Erişim tarihi: 17.01.2021.
- Çıtak, E. (2017). Güvenlik ve İstihbarat, İstanbul, Yeniüzyıl Yayınları.
- Çıtak, E. & Şen, O. (2014). Uluslararası ilişkilerde güvenlik, Teorik değerlendirmeler, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılığı.
- Dahl, R. A. (1957), “The Concept of Power”, Behavioural Science, Vol. 2, No. 3, 201-215.
- Danziger, N. J. (2005). Understanding the political world: A comparative introduction to political science pearson education, 7. Baskı.
- Davutoğlu, A. (2014). Stratejik derinlik, Küre Yayınları, 94. Baskı, İstanbul.
- Defensehere. (2023). Kara Kuvvetleri Komutanlığına teslim edilen ATAK-2 sayısı 58'i geçti. <https://www.defensehere.com/tr/kara-kuvvetleri-komutanligina-teslim-edilen-atak-helikopteri-sayisi-58e-ulasti>. Erişim tarihi: 26.04.2023.
- Defence Turkey, (2024). Pençe hareketlerinin sebebi ve son durumu, <https://www.defenceturkey.com/tr/icerik/pence-harekatlarinin-sebebi-ve-son-durumu-5854>, Erişim tarihi: 23. 02 2024
- Demir, E. (2020,Ocak). Barış pınarı hareketi'nin Türkiye açısından sonuçları, Diplomatik gözlem dergisi, S.96, Ankara, 36-42.

- Demirci, M. C. (2019). Doğu akdenizde doğalgaz bilmececi, bölgede kilit ülke Mısır, <https://tr.euronews.com/2019/05/05/dogu-akdeniz-dogalgaz-bilmecesi-turkiye-nasil-etkilenecek-israil-kibris-misir-exxon-abd>, Erişim tarihi: 10.01.2021.
- Diler, O. (2017). ABD'nin sınır ötesi insani askeri müdahalelerini belirleyen faktörler, T.C. Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Dinç, A. (2021). İkinci Karabağ savaşı'nın öğrettikleri, <http://www.hbstrateji.com/>, Erişim tarihi: 01.03.2023.
- Doğan, M. & Sertkaya Doğan, Ö. (2022). Türkiye'nin jeopolitiği, Uluslararası yönetim Akademik Dergisi, Cilt. 5, Sayı. 2, 320-339, <https://doi.org/10.33712/mana.1159064>.
- Ekşi, M. (2018). Kamu diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk dış politikası, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Ergun, A. & Valiyev, A. (2020). An Account on Karabakh war: Why now and then what?, Panorama, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/11/09/anaccounton-karabakh-war-why-now-and-then-what/>, Erişim tarihi: 28. 04. 2023.
- Erickson, A, S. (2019). The pentagon reports: China's military power. <https://nationalinterest.org/blog/buzz/pentagon-reports-china's-military-power-56542?page=0%2C1>, Erişim tarihi: 14.03. 2024
- Erkeç, E. (2023). Adalar denizi'nde yaşanan Türkiye-Yunanistan geriliminin Doğu Akdeniz bölgesel güvenlik kompleksine yansımaları. BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi, 4(2), 24-48.
- Eşki Uğuz, H. & Saygılı, R. (2016). Küresel dünyada ulus devlet, Sosyal ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16 (32), 127-147, DOI:10.30976/susead.302139.
- Euronews. (2022). Çin Tayvan anlaşmazlığının tarihçesi: 70 yılı aşkın süredir yaşanan askeri gerilimin sebebi ne?, <https://tr.euronews.com/2022/08/01/cin-tayvan-anlasmazliginin-tarihcesi-70-yili-askin-suredir-yasanan-askeri-gerilim>, Erişim tarihi: 28. 02. 2024
- Fridell, R. (2007). Military technology. Lerner Publications, ISBN-10: 0822567695.

- Galdi, W. T. (1995). Revolution in military affairs? Competing concepts, Organizational responses, Outstanding issues summary. CRS Report for Congress.
- Generational Dynmaxis. (2016). Turkey's operation euphrates shield turns-Into full-scale invasion of Syria, (August 2016), <http://www.generationaldynamics.com/pg/xct.gd.e160826.htm>, Erişim tarihi: 30.04.2023
- Godzimirski, J. M. (2000). "Russian national security concepts 1997 and 2000: A comparative analysis, European Security", 2000, 9:4, s.74.
- Gray, C. S. (2011). Hard power and soft power: The utility of military force as an instrument of policy in the 21th century, Strategic Studies Institute, April 2011, ISBN 1-58487-486-4.
- Güler, G. (2020). Gambot, sismik, sondaj ve hukuk diplomasisi, <https://www.oncevatan.com.tr/gambot-sismik-sondaj-ve-hukuk-diplomasisi>, Erişim tarihi: 09.05.2023.
- Gülşen, H. (2018). Rusya'nın askeri Yayılmacılığı: Gürcistan, Ukrayna ve Suriye müdahaleleri, ORSAM Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Rapor No:218, Temmuz 2018
- Gürdeniz, C. (2017). Mavi vatan yazıları, 2. Baskı, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul
- Hayden, C. (2012). The rethoric of soft power: Public Diplomacy in global context, Lexington Books, Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth, UK.
- Hawkins, R. W. (2003). Iraq: heavy forces and decisive warfare. The US army war college quarterly: Parameters, 33, 3, Erişim tarihi: 28.04. 2023.
- Hazerfen, G. (2015). Türk dış politikasında kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramı, Beykent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Hopf T. (1998). The promise of constructivisim in international relations theory, International security, vol.23, no.1.
- Huysmans J. (2006). Agency and the politics of protection: Implications for security studies, Jef Huysmans, Andrew Dobson ve Raia Prokhovnik (der.), The

- Politics of Protection: Sites of Insecurity and Political Agency, Oxon, Routledge, 2006
- İslam, M. N. (2019). Emerging global organizations and groups: A paradigms shift for new world order, *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi* 9 (2): 471–490, DOI: 10.31679/adamakademi.508998
- Işık M.C. (2019). 2003-2011 yıllarında Türkiye’nin Ortadoğuda yumuşak güç uygulamaları ve sonuçları adlı tez çalışması, Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- İbef. (2023). Defence manufacturing industry in India”, <https://www.ibef.org/industry/defence-manufacturing>, Erişim tarihi: 15.03.2024
- İsayev, S. (2021). Karabağ’da kim kazandı?, <https://aybu.edu.tr/GetFile?id=98d0d918-f29b-4d2b-9156-88c1385e5165.pdf>, Erişim tarihi: 07.05.2023.
- Jackson, R. & Sorensen, G. (2010). Introduction to international relations, Theories and approaches, Oxford University Press, New York.
- JDP (0-10), Joint Doctrine Publication 0-10 (2011). British Maritime Doctrine, Erişim tarihi: 18.03. 2023.
- Jumaev, E. (2017). “Uluslararası hukukta güvenlik politikaları ve terörle mücadele: 11 eylül sonrası mevzuatlarının insan haklarına uyum sorunu”, Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, İSTANBUL.
- Kadercan, B. (2014). “Güç”, Şaban Kardaş ve Ali Balcı (der.), Uluslararası İlişkilere Giriş, İstanbul, Küre Yayınları, 2014, 312, 325.
- Kalekalıp. (ty). <https://www.kalekalip.com.tr/tr/products/mpt76>. Erişim tarihi: 10.02.2023
- Kancı, M. (2019). Türkiye ile Libya arasında tarihi anlaşma doğu akdenizdeki Yunan işgaline son verecek, <https://www.yenisafak.com/gundem/turkiye-ile-libya-arasinda-tarihi-anlasma-dogu-akdenizdeki-yunan-isgaline-son-verecek-3516018>, Erişim tarihi: 10.01.2021

- Karabulut, B. (2015). Küreselleşme sürecinde güvenliği yeniden düşünmek, ANKARA, Barış Kitabevi.
- Karaca, R. K. (2023), Kızıl ejder büyüyen ve gelişen bir askeri güç, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/kizil-ejder-buyuyen-ve-gelisen-bir-askeri-guc/694711>, Erişim tarihi:27.02. 2024
- Karakoç, E. & Yılmaz, B. (2020, Ağustos). Askeri güç ve teknolojik dönüşüm, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt13, Sayı 72,
- Kasapoğlu, C. (2020),. “Turkey’s drone blitz over idlib”, Terrorism monitor, <https://jamestown.org/program/turkeys-drone-blitz-over-idlib/>, Erişim tarihi: 09.06.2022.
- Kınık, H. (2020). “Karabağ Savaşı ile yeniden dirilen Azerbaycan”, Karadeniz 2020 gelişmeleri ışığında bölgesel değerlendirmeler, Ed.Özgür Tüfekçi, KTÜ-SAM Kitapları, 51-77, Trabzon 2020.
- Kurt, V. (2019). 5 Soru: Barışpınarı Harekatı, SETA, <https://www.setav.org/5-soru-baris-pinari-harekat/>, Erişim tarihi: 03.05.2023.
- Laichen, S. (2000). Ming-Southeast Asian Overland Interactions, 1368-1644.
- Lin L & Hongtao L. (2017). Joseph Nye’s soft power theory and its revelation towards ideological and political education, Humanities and social Sciences, 5(2), s.69,74, Doi: 10.11648/j.hss.20170502.13
- M5 Savunma Strateji. (2020). Milli stratejik içgüdü: Mavi Vatan, Makaleler,Sayı 350, <https://m5dergi.com/dergi/sayi-350-eylul-2020/milli-stratejik-icgudu-mavi-vatan/>, Erişim tarihi: 08.05.2023.
- Mackinder, J. H. (2004). The geographical pivot of history (1904), The Geographical Journal, V. 17, https://www.iwp.edu/wp-content/uploads/2019/05/20131016_MackinderTheGeographicalJournal.pdf, Erişim tarihi: 12.04.2023.
- Mahan, T. A. (2003). Deniz gücünün tarih üzerine etkisi, (Çev: K. Fındık, & M. Fındık), Q Matris Yayınları.

- Martin, R. (1971), The concept of power: A critical defence, The British Journal of Sociology, 22(3), s.240,256, Doi: 10.2307/588888.
- Mavivatan.Net. (2023). Mavi Vatan ve önemi, <https://mavivatan.net/mavi-vatan-kavrami-ve-onemi/> Erişim tarihi: 08.05.2023.
- Mc Donald M. (2008). “Securitization and the construction of security”, European Journal of International Relations, Cilt 14 (4), ss. 563-587
- Meister, S. (2020). “Dağlık Karabağ’da savaş ve ateşkes-Güney Kafkasya ve AB için on olası sonuç”, Heinrich Böll Stiftung, <https://tr.boell.org/tr/2020/11/18/daglik-karabagda-savas-ve-ateskes-guney-kafkasya-ve-ab-icin-olasi-sonuc>, Erişim tarihi: 26.04.2023.
- Meydan, C. H. (2015). Dünya ordularında yeniden yapılanmanın kaynakları üzerine Bir İnceleme, <https://www.savunmasanayiidergilik.com/images/uploads/Makale/GSD-21-Art-1-042015.pdf>, Erişim tarihi: 21.03.2023.
- Millisavunma.com. (2017). Ordumuz modern ve milli silahlarla güçleniyor. <https://www.millisavunma.com/news/ordumuz-modern-ve-milli-silahlarla-gucleniyor/> Erişim tarihi: 03.05.2023.
- Milliyet, (2018, 14 Ocak). Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan flaş Afrin operasyonu çıkışı, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/cumhurbaskani-erdogandan-flas-afrin-operasyonu-cikisi-2590718>, Erişim tarihi: 03.05.2023.
- Milliyet. (2023, 01 Nisan). Bakan Çavuşoğlu: Türkiye sadece bölgesel bir güç değil küresel bir aktördür, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/bakan-cavusoglu-turkiye-sadece-bolgesel-bir-guc-degil-kuresel-bir-aktordur-6925718>, Erişim tarihi: 21.05.2023.
- Morgenthau, H. J. (2006). Politics among nations the struggle for power and peace, Mcgraw Hill Higher Education, New York.
- Murray, W. & Knox, MG (2001). Thinking about revolutions in warfare, Cambridge: Cambridge University Press, DOI:10.1017/CBO9780511817335.001.

- Ntv Haber, (2018). MGK toplantısı sonrası yazılı açıklama, https://www.ntv.com.tr/turkiye/mgk-toplantisi-sonrasi-yazili-aciklama,bmw0aIaxl0mH_qqOoMejXw, Erişim tarihi: 29.03.2023.
- Ntv Haber, (2022). Laçın koridoru artık Azarbaycan'ın kontrolünde, <https://www.ntv.com.tr/dunya/lacin-koridoru-artik-azerbaycanin-denetiminde,Nt8csvk-fEixnUdtU2yRYw#>, Erişim tarihi: 26.03.2023.
- Nye, J. S. (2004). Soft power: The means to success in world politics, Chapter 4 Wielding Soft Power, https://www.academia.edu/28699788/Soft_Power_the_Means_to_Success_in_World_Politics_Joseph_S_Nye_Jr, Erişim tarihi: 18.04. 2023.
- Nye, J. S. (2005). Yumuşak güç, (Çev: Reyhan İnan Aydın), Elips Kitap, Ankara.
- Nye, J. S. (2011). The future of power, Public Affairs, NewYork.
- Orsam, (2021). Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, 2003 sonrası Irak ordusunda işlevsel askeri doktrin açığı, <https://orsam.org.tr/tr/2003-sonrasi-irak-ordusunda-islevsel-askeri-doktrin-acigi/>, Erişim tarihi: 21.03.2023.
- Özcan, M. (2020,15 Aralık). Dağlık Karabağ'ın jeopolitik yansımaları ve savaşın dönüşümü. Global savunma, <https://www.globalsavunma.com.tr/>, Erişim tarihi: 15.10.2021.
- Özcan, M,S. (2020), Küresel politikalar ve bölgesel dönüşümler, (Fulya Köksoy, Edt.), Vladamir Putin dönemi Rus dış politikasında orta asya, Ankara, Nobel Yayınları, ISBN: 978-625-402-872-4, ss.119-139
- Özdemir, E. (2007). Terörle mücadelede ulusal güçlerimizin etkin kullanımı, Çağın Polisi dergisi, yıl 6, sayı 62, Şubat 2007, https://www.caginpolsi.com.tr/eski_sitemiz/62/index.htm, Erişim tarihi: 30.03.2024
- Özgen, C. (2016). "Türkiye'nin savunma sanayi politikasının analizi; Türk savunma sanayi politikası ve stratejisi esasları dökümanı örneği, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/269706>, S:15, Erişim tarihi: 21.04.2023

- Öztürk, Y. (2015), Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, Science Journal of Turkish Military Academy Aralık/December 2015, Cilt/Volume 25, Sayı/Issue 2, 109-139. ISSN (Basılı) : 1302-2741 ISSN (Online): 2148-4945, Sivil-asker işbirliği uygulamaları ve askerî etkililik: Yeni bir kuvvet çarpanı mı?
- Peter van Ham, (2010), Social Power in International Politics, Routledge, London and New York.
- Platon. Devlet, (Çev. Taşçı, S & Akbıyık, N), 2003, Metropol Yayınları, Ankara
- Polat, Ş. D. (2020). Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki askerî harekâtının amaçları ve sonuçları, Gv. Str. Derg. 2020, 16(33): 53-96 DOI: 10.17752/guvenlikstrjtj.719968 (cilt 16,sayı33).
- Rediff. (2023), "India is China's prime military target", <https://www.rediff.com/news/interview/india-is-chinas-prime-military-target/20221222.htm>, Erişim tarihi: 16.03.2024
- Resmi Gazete, (2019). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191226-3.pdf>, Sayı.30990, Erişim tarihi: 10.05.2023.
- Roche, J. (2003). Transformation Flight Plan (USA Air Force). Air Force Publications.
- Salcı, T. (2023). Çin'in askeri bütçesi 2023'te 7,2 artarken ABD ve müttefikleri ne kadar harcıyor?, <https://sputniknews.com.tr/20230307/cinin-askeri-butcesi-2023te-72-artarken-abd-ve-muttefikleri-ne-kadar-harciyor--1067942434.html>, Erişim tarihi: 28.02. 2023
- Savunma Sanayi Başkanlığı, (2023). Savunma Sanayimiz, <https://www.ssb.gov.tr/WebSite/contentlist.aspx?PageID=47&LangID=1>, Erişim tarihi: 19.04.2023.
- SavunmaSanayİST, (2022). Türk savunma sanayiinde 2022 yılı böyle geçti, <https://www.savunmasanayist.com/turk-savunma-sanayiinde-2022-yili-boyle-gecti/> Erişim tarihi: 02.05.2023

- SETA, (2020). Perspektif: Türkiye-Libya deniz sınırı antlaşması'nın Birleşmiş Milletler tarafından tescilinin önemi, <https://www.setav.org/perspektif-turkiye-libya-deniz-siniri-antlasmasin-in-birlesmis-milletler-terafindan-tescilinin-onemi/>, Erişim tarihi: 12.01.2021
- Schmidt, B. C. (2005), "Realist Conceptions of Power" Power in World Politics, <https://doi.org/10.1177/03058298050330031401>
- Serper, E. (2018). Zeytindalı harekatı ve terörle mücadele, TASAM, https://tasam.org/tr/Icerik/50178/zeytindali_harekatı_ve_terorle_mucadele, Erişim tarihi: 03.05.2023
- Seten, F. (2020), Uluslararası ilişkilerde güç kavramı, Uluslararası Politika Akademisi, <http://politikaakademisi.org/2020/05/31/uluslararasi-iliskilerde-guc-kavrami/>, Erişim tarihi: 10.02.2023.
- Sezer, K. (2022). Savunmada büyük dönüşüm. TSK tam profesyonel <https://www.yenisafak.com/gundem/savunmada-buyuk-donusum-tsk-tam-profesyonel-3818176>, Erişim tarihi: 03.05.2023
- Siyaset Dergisi, (2020).Türkiye Libya mutabakat muhtırası mavi vatanın sınırlarını çizdi, <http://siyasetdergisi.com.tr/turkiye-libya-mutabakat-muhtirasi-mavi-vatanin-sinirlarini-cizdi/>, Erişim tarihi: 27.03.2023
- Sözcü, (2022). Rusya Ukrayna savaşı nedeni ne, nasıl başladı? Rusya Ukrayna savaşı son durum, <https://www.sozcu.com.tr/2022/dunya/rusya-ukrayna-savasi-nedeni-ne-nasil-basladi-rusya-ukrayna-savasi-son-durum-6997706/>, Erişim tarihi: 21.05.2023.
- Stratejiortak Dergisi. (2019). Barışpınarı harekatı son durum, <https://stratejikortak.com/2019/12/baris-pinari-harekatı-haritasi.html>, Erişim tarihi: 17.03.2023
- Study IQ. (2023). Hindistan'ın askeri tabikatları listesi, (Military exercises of India, participating counties and location), <https://www.studyiq.com/articles/list-of-military-exercises-of-india/>, Erişim tarihi: 15.03.2024.

- Şarku'l Avsat, (2024), Çin 2024'teki iddialı büyüme hedefini açıkladı, <https://turkish.aawsat.com/dünya/4893971-çin-2024teki-iddialı-büyüme-hedefini-açıkladı>, Erişim tarihi: 14. 03. 2024.
- Şimşir, B.N. (2009). Ermeni Meselesi 1774-2005, Bilgi Yayınları, Ankara.
- Tandoğan, M. (2018). AFAM (Afrika Araştırmaları Derneği) Libya'da arap baharının kışa dönmesi ve Türkiye'nin diplomatik hamleleri <https://afam.org.tr/libyada-arap-baharinin-kisa-donmesi-ve-turkiyenin-diplomatik-hamleleri/>, Erişim tarihi: 17.01.2021
- Tanrısever, O. (2014). "Güç", Atila Eralp (der.), Devlet ve Ötesi, İstanbul, İletişim Yayınları, 8. Baskı, s. 68.
- Tass Haber Ajansı. (2023, 17 Mayıs). Ukrayna kuvvetleri Türk MLRS T-122 Sakarya'yı kullanarak DPR şehrini bombaladı. <https://tass.com/emergencies/1619121>. Erişim tarihi: 21.05.2023
- Tarakçı, N. (2014), Askeri güç ve dış siyaset, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/5405/askeri_guc_ve_dis_siyaset, Erişim tarihi: 04. 03. 2023
- Tarhan, K. (2018), "Uluslararası güvenliğin bir bileşeni olarak siber güvenlik", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, KONYA.
- Taştekin, F. (2015). Suriye: yıkıl git, diren kal!, İletişim Yayınları, İstanbul.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). Türkiye-Suriye siyasi ilişkileri, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>, Erişim tarihi: 08.04.2023
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017). PKK/KCK terör örgütünün Suriye kolu:PYD-YPG https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YA YINLAR/ İÇERİK/pyd_arapca.pdf, Erişim tarihi: 09.04.2023
- T.C. Milli Savunma Bakanlığı, (ty). Barış pınarı harekatı, <https://www.msb.gov.tr/BarisPinariHarekati>, Erişim tarihi: 22. 04.2023
- T.C Milli Savunma Bakanlığı, (ty). Pençe serisi operasyonlar, <https://www.msb.gov.tr/PenceSerisiOperasyonu>, Erişim Tarihi: 26. 02. 2024

- Tellis, A. J. vd, (2000), Measuring national power in the post industrial age, MR-1110-A, Analyst's Handbook, Arroyo Center, Rand Corporation, 12
- Temiz, D. (2015). Ekonomin önemli bir parçası: Savunma sanayi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: (33), <https://dergipark.org.tr/pub/dpusbe/issue/4775/65763>, Erişim tarihi: 04.04.2023
- The Global Fire Power, (2023). 2023 Askeri güç sıralaması, <https://www.globalfirepower.com/>, Erişim tarihi: 08.03.2023
- The Global Firepower. (2024). 2024 Military strength ranking, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>, Erişim tarihi: 14.03.2024.
- Till, G. (2004), Seapower: a guide for the twenty-first century, London: Frank Cass Publishers.
- Toksoy, A. (2017). Türkiye'nin jeopolitik durumu ve tehditler, Türk Yurdu Dergisi, Yıl 106, Sayı 353
- Topçu, M. K. (2010). Savunma planlamasının ekonomiye etkileri ve savunma bütçeleri, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Savunma Yönetimi Doktora Programı, Ankara
- Topçu, N. (2023). Çin ile Hindistan arasındaki sınır sorunu neden çözülüyor?, <https://www.ankasam.org/cin-ile-hindistan-arasindaki-sinir-sorunu-neden-cozulemiyor/>, Erişim tarihi: 17.03.2024
- Topçu, Y. (2015). Askeri gücün değişen işlevi ve nato gerekçesi (1991-2014), İstanbul, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- Torba, A. S. (2020), Uluslararası ilişkilerde güç kavramı, <https://prezi.com/2g4pla-b1kyx/uluslararası-iliskiler-guc-kavram/> Erişim tarihi: 15.04.2023
- Thukydides, (2019). Peloponnes Savaşları, (Çev:Furkan Akderin), Belge Yayınları, 3.Baskı, İstanbul.
- Uras, E. (1987). Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi, Belge Yayınevi, İstanbul.

- Üstün, Ç. (2022, 06 Aralık). “Rusya-Ukrayna savaşı’nın Türk dış politikasına etkisi”, <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/12/06/cu/>, Erişim tarihi: 07.05.2023
- Vades-Ugalde, J. L. (2008), Approaching power and understanding leadership through the lens of Joseph Nye. *Norteamérica*, 3(1), 197-204.
- Varlık, A. B. (2012), “Yumuşak Güç”, içinde strateji, harp ve askeri hareket üzerine dünya klasikleri öz izleme dizini, A.B.Varlık (der), s.459,518, Kara Harp Okulu Basımevi.
- Viotti, R. P. & Kauppi, V. M., (2014), Uluslararası ilişkiler ve dünya siyaseti, Nobel Yayınları, Ankara.
- Vuving, A. L. (2009), How soft power works, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1466220, Erişim tarihi: 15.04.2023.
- Walt, S. M. The Renaissance of Security Studies, *International Studies Quarterly*, Cilt 35, No 2, 1991, s. 213.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what states makes of it: The Social Construction of Power Politics, *International Organization*, 46(02), 391-425.
- Wilson III, E. J. (2008). Hard power, soft power, smart power. *The annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 110-124, Doi:<https://doi.org/10.1177/0002716207312618>.
- Wuthnow, J. & Phillip C. S. (2017). Chinese military reforms in the age of Xi Jinping: Drivers, Challenges, and Implications. USA: NDU Press.
- Xinhua. (2017). Xi Jinping's report at 19th CPC National Congress, http://www.xinhuanet.com/english/special/2017-11/03/c_136725942.htm, Erişim tarihi: 14.03. 2024
- Xinhua. (2017). China Focus: Be ready to win wars, China's Xi orders reshaped PLA, http://www.xinhuanet.com//english/2017-08/01/c_136491455.htm, Erişim tarihi: 14.03. 2024

- Yalçıntaş, M. (2021). Savunma projelerinde araştırma-geliştirme (AR-GE) ve inovasyon, Caymaz, E & Erenel, F (Ed), Savunma Kaynaklarının Planlanması ve Yönetimi, Nobel Yayınları, 1.Basım,İstanbul, 313-338.
- Yanık, T. (2023). Savunma sanayisi güçlenen Türkiye'nin yükselen yıldızı, <https://www.aa.com.tr/tr/savunma-sanayisi/guclenen-turkiyenin-yukselen-yildizi-savunma-sanayisinden-6-milyar-dolarlik-ihracat-hedefi/2782242>. Erişim tarihi: 15.04.2023.
- Yeşiltaş, M., Seren, M. & Özçelik, N. (2017) “Fırat kalkanı harekâtı, harekâtın icrası, istikrarın tesisi ve alınan dersler”, SETA, s. 25 https://setav.org/assets/uploads/2017/10/R91_FKA.pdf, Erişim tarihi: 11.04.2023.
- Yıldırım, G. (2022).Cumhuriyetin 100. Yılında savunma sanayisinde gövde gösterisi, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/cumhuriyetin-100-yilinda-savunma-sanayisinden-govde-gosterisi/2689389>. Erişim tarihi: 03.05.2023.
- Yıldırım, G. (2024). Savunma sanayisinde 2023 ihracat şampiyonu Baykar, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/savunma-sanayisinde-2023-ihracat-sampiyonu-baykar/3100667>, Erişim tarihi: 22.03.2024
- Yaycı C. (2019). Libya Türkiye'nin denizden komşusudur, İstanbul ASAM Yayınları, 3.Baskı
- Yalçınkaya, H. (2020). Askeri alanda devrim ve Türk ordusunun dönüşümü, <https://www.perspektif.online/askeri-alanda-devrim-ve-turk-ordusunun-donusumu/>, Erişim tarihi: 13.03. 2023.
- Yanık, L. (2015). ”Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt.12, Sayı.46.
- Yatağan, A. G. (2018). Sert güç unsurlarının yumuşak güç olarak etkileri, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi (Science Journal of Turkish Military Academy), Aralık /December 2018, Cilt/Volume 28, Sayı/Issue 2, 69-94. ISSN (Basılı) : 1302-2741 ISSN (Online): 2148-4945.
- Yegin, A. (2015). “İran'ın yumuşak gücü”, Analiz Dergisi, Sayı:118, İstanbul.

- Yeşiltaş, M. (2016). Türkiye'nin askeri dönüşümü, <https://www.setav.org/turkiyenin-askeri-donusumu/>, Erişim tarihi: 13.03. 2023.
- Yılmaz, B. (2019). Hava gücünün dönüşümü ve teknoloji. Cilt:11/İlkbahar Sayı:42, 356-368.
- Yılmaz, S. (2008). Güç ve Politika, İstanbul, Alfa Yayınları, 1.Basım, ISBN: 978-605-106-001-9.
- Yılmaz, S. (2011). Yumuşak Güç ve Evrimi, Turan-Sam , YIL: 2011 , CİLT: 3, SAYI: 12 , Sonbahar, 2011, Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, www.turansam.org 31 (3).
- Yılmaz, S. (2017). İstihbarat dünyası, 21. yüzyılda değişen ve gelişen istihbarat Kültürü, ANKARA, Kripto Basım Yayım.
- Zengin, A. K. (2017). Dağlık Karabağ sorununa çözüm arayışları: AGİT Minsk Grubu Görüşmeleri. International Academic Research Congress, Antalya
- Zengin, R. (2010). Savunma sanayinin gelişimi ve Türkiye'de savunma harcamalarının ekonomik etkileri, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), s.11, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.